www.somuncubaba.net

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 32 • SAYI: 300 •EKİM 2025 • ISSN:2791-9595

Molla Fenârî'nin Besmele Tefsiri
Ali AKPINAR

Hasan Sezâî Efendi ve Sezâiyye
Kadir ÖZKÖSE

Selimiye'den Darüşşifa'ya Edirne'nin Kadim Değerleri
M. Nihat MALKOÇ

Robotik Sistemlerin Öncüsü İslâm Bilginleri
İsmail ÇOLAK

Öğretmen Öğrencilerine Nasıl Davranmalı
Ali ÖZKANLI

ISSN:2791-9595

DÎVÂN-I HULÛSİ MOBİL UYGULAMASI YAYINLANDI!

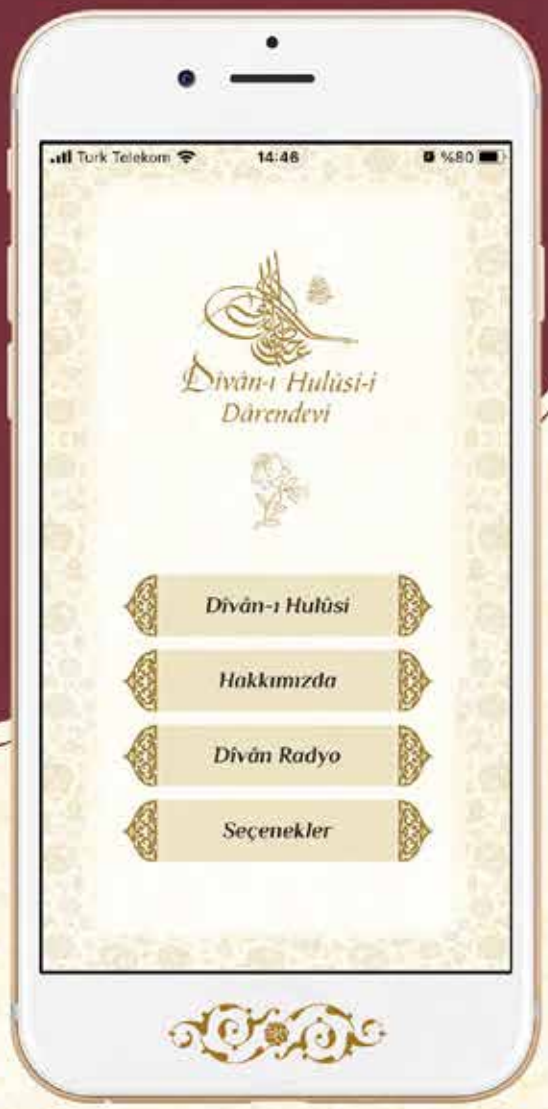

20.Yüzyıl Mutasavvıf Dîvân Şâiri Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin ***Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî*** *adlı eseri Mobil Uygulamaya Aktarıldı!*

- Oku - İncele - Dinle
- Fihrist - Arama
- Sözlük - Kelimeler
- Dîvân Radyo
- Dîvândan Görseller

Android ve IOS Platformlarından **Ücretsiz** *İndirebilirsiniz.*

ANDROID & IOS İNDİR

ES-SEYYİD OSMAN
HULÛSİ EFENDİ VAKFI

Dr. Kemal DEMİR

بسم الله الرحمن الرحيم

Serhattan Sırra: Edirne ve Hasan Sezâî Hazretleri

Bir şehir düşünün ki, Osmanlı'nın yükselişine tanıklık etmiş, sultanların hayallerine mekân olmuş, fetihlerden önce mânevî hazırlıkların yapıldığı kutlu bir durak... Evet, bahsettiğimiz şehir Edirne'dir. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bu serhat şehri, Osmanlı'nın hem siyâsî hem de kültürel anlamda derin izler bıraktığı nâdîde merkezlerden biridir. Edirne, 1361 yılında Sultan I. Murad tarafından fethedilmiş ve 1453'te İstanbul'un fethine kadar yaklaşık 92 yıl boyunca Osmanlı'ya başkentlik yapmıştır. Bu yönüyle Edirne, sadece bir şehir değil, aynı zamanda Osmanlı'nın kurumsallaştığı, imparatorluk kimliğini kazandığı bir payitahttır. İstanbul'un fethine uzanan büyük yürüyüşün en mühim hazırlıkları işte burada yapılmıştır.

Sarayları, köprüleri, külliyeleri ve en başta da camileriyle Edirne, âdeta Osmanlı'nın mimarî ve kültürel birikiminin taşla, tuğlayla, nakışla somutlaştığı bir açık hava müzesidir. Özellikle camiler, bu şehrin rûhunu yansıtan başyapıtlardır. Her biri birer sanat âbidesi olan camiler içinde zirvede elbette ki Mimar Sinan'ın "ustalık eserim" dediği Selimiye Camii vardır. 1575 yılında II. Selim'in emriyle inşâ edilen bu mâbet, sadece mimarî açıdan değil, aynı zamanda Osmanlı'nın sanata ve mâneviyata bakışının da sembolüdür. Göğe uzanan minareleriyle, kubbesindeki denge ve iç mekânındaki huzurla Selimiye, Edirne'nin kalbinde atan bir damar gibidir.

Edirne; mimarîde, mûsikide, edebiyatta ve gönül dünyasında iz bırakmış bir şehirdir. Her taşında tarih, her sokağında mâneviyat saklıdır Edirne'nin. Bu müstesnâ şehrin rûhunu şekillendiren isimlerden biri de hiç şüphesiz Hasan Sezâî Hazretleri'dir. 18. yüzyılda yaşamış büyük bir Allah dostu olan Hasan Sezâî Hazretleri, Halvetiyye Tarîkatı'nın önemli kollarından biri olan Sezâîyye kolunun kurucusudur. Onun önderliğinde Edirne, sadece siyâsî ve kültürel değil, aynı zamanda tasavvufî bir merkez hâline gelmiştir. O, kalpleri arındıran sohbetleri, gönülleri aydınlatan hikmetleri ve zühd hayatıyla örnek olmuş bir mürşittir.

Hasan Sezâî Hazretleri, "zâhirî ilimle bâtınî hikmeti meczeden" bir anlayışın temsilcisidir. İlmiyle âlim, hâliyle ârif bir mürşit... Edirne'de kurduğu dergâh, sadece zikir halkalarının kurulduğu bir mekân değil; aynı zamanda irfanın mayalandığı, nefis terbiyesinin işlendiği bir mekteptir. Onun mânevî önderliği, sadece kendi döneminde değil, yüzyıllar boyunca Anadolu ve Balkan coğrafyasında etkisini sürdürmüş, gönüllerde iz bırakmıştır.

Hasan Sezâî Hazretleri'nin, Mevlânâ'nın aşkı, Yûnus'un sadeliği, Hacı Bayram-ı Velî'nin içtenliği ile yoğrulmuş bir irfanı vardır. "Mâsivâdan geçmeden Hakk'a varılmaz." düstûruyla dünyaya değil, Hakk'a yönelmiş; insanları da bu kutlu yolda yürümeye davet etmiştir. Bugün Edirne'nin sokaklarında gezerken sadece taş duvarları, tarihî camileri görmeyiz; aynı zamanda gönüllerde yankılanan bir irfan mirasını da hissederiz. Hasan Sezâî Hazretleri'nin öğretileri, hâlâ dervişlerin dilinde, gönül ehlinin amelindedir.

Bu sayımızda, Edirne'nin tasavvufî derinliğini, Hasan Sezâî Hazretleri'nin izinde takip ediyoruz. Sadece bir tarih yolculuğu değil, aynı zamanda bir kalp seferi bu... Gönül gözüyle bakanlara, onun mânevî mirasında yeniden hayat bulanlara selâm olsun.

İrfanla kalın, gönülle kalın.

somuncubaba
İLİM KÜLTÜR ve EDEBİYAT DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Kurucusu
A. Şemsettin ATEŞ
Yaygın Süreli - ISSN:2791-9595
Yıl: 32 Sayı: 300 - Ekim 2025
Yayım Tarihi: 01 Ekim 2025

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Kemal DEMİR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
M. Hulûsi ERDEMİR

Yayın Editörleri
M. Nazmi DEĞİRMENCİ
Hulusi KESKİNTEPE
Yönetim Yeri: Çamlıca Basın Yayın Eğitim Sağlık Turizm İnşaat San. ve Ticaret A.Ş
Zâviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Caddesi
No: 89
44700, Darende / MALATYA
Tel: (0422) 615 15 54 • Faks: (0422) 615 28 79
www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

Grafik Tasarım
Es- Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Dergimizi, Web Sayfamız ve Mobil Uygulamalarımız Üzerinden Okuyabilirsiniz:

e-dergi

android ios

06
Molla Fenârî'nin Besmele Tefsiri
Ali AKPINAR
"Bizim kültürümüzde her değerli işe besmele çekilir. Başında besmele çekilmeyen işler murdardır. Onun için haram işlere besmele çekilmez. Müslüman da başında besmele çekemeyeceği işleri yapmaz."

16
Hasan Sezâî Efendi ve Sezâiyye
Kadir ÖZKÖSE
"Nefsinin ucb ve iyâsından sakınasın. Her feyz ki zühûra gelir pîrin tarafından mahz-ı kerem bilesin. Kendi isti'dâdından zannetmeyesin. Tâlibleri sa'y ve sülûke tergîb edesin ve yalnız kendi müşâhedeleriyle hareket ettirmeyesin."

Somuncu Baba Dergisi'nin içeriğinde bulunan yazılar ile ilgili çıkabilecek olan hatalı bilgilerden dolayı dergi herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına ilanların sorumluluğu ise reklam verenlere aittir. Dergimizde bulunan fotoğrafların ve görsellerin kullanılması ve kopyalanması yasaktır. Yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Somuncu Baba Dergisi'nin bütün telif hakları Çamlıca A.Ş.ne aittir.

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK / Prof. Dr. Ali YILMAZ
Prof. Dr. Sebahat DENİZ / Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN / Prof. Dr. Ali AKPINAR

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ / Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞİRGİL / Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Prof. Dr. Mahmut YEŞİL / Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK

42

Selimiye'den Darüşşifa'ya Edirne'nin Kadim Değerleri

M. Nihat MALKOÇ

"Edirne, Osmanlı'nın III. padişahı olan II. Murad tarafından 1361 yılında fethedilmiştir. İstanbul'un fethi olan 1453 senesine kadar da 92 sene boyunca Osmanlı'ya başkentlik yapma şerefine nail olmuştur."

60

Robotik Sistemlerin Öncüsü İslâm Bilginleri

İsmail ÇOLAK

"Cezerî âletlerini, yerçekimi kuvvetiyle çalıştırdı ve bu kuvveti, düşürülen bir ağırlık ve boşalan bir kaptaki şamandıra veya batan bir cisim ile elde etti."

88

Öğretmen Öğrencilerine Nasıl Davranmalı

Ali ÖZKANLI

"Gerçek zenginlik; insanlara güler yüz göstermek, onların sevgisini ve saygısını kazanmak, sıkıntı ve problemler karşısında sabırlı olmak, güzel olanları takdir etmek, başkalarındaki en iyiyi bulabilmek, iyi bir insan olarak hatırlanmaktır diyebiliriz."

Serhattan Sırra: Edirne Ve Hasan Sezâî Hazretleri.....1
Kemal DEMİR
Molla Fenârî'nin Besmele Tefsiri.....6
Ali AKPINAR
Son Çağrı 11
Bestami YAZGAN
Yaşadığımız Yüzyılda Çiğnenen İnsan Onuru.....12
Ramazan ALTINTAŞ
Hasan Sezâî Efendi ve Sezâiyye.....16
Kadir ÖZKÖSE
Sakarya İl Müftüsü Mehmet Âşık Hocamızla
Hulûsi Efendi Konulu Röportaj.....22
Musa TEKTAŞ
Hasan Sezâî..... *28*
Mahmut KAPLAN
Edirne'yim Ben 33
Yusuf DURSUN
Bir Gece..... 34
Vedat Ali TOK
Selimiye Câmii... ..... *37*
Bekir OĞUZBAŞARAN
Kulluğun Boyutları..... 38
Enbiya YILDIRIM
Selimiye'den Darüşşifa'ya Edirne'nin Kadim Değerleri..... 42
M. Nihat MALKOÇ
Şeyh Hasan Sezâî Efendi'nin
Kerâmet ve Menkîbelerinden Örnekler..... 48
Rasul KESENCELİ
Hikmeti İlahi..... 53
Ramazan PAMUK
Halvetiyye'nin Gülşeniyye-Sezâiyye Kolu ve
Hasan Sezâî Hazretleri 54
Fatih ÇINAR
Hasan Sezâî Gülşenî Hazretleri..... 59
Satılmış ŞEN
Robotik Sistemlerin Öncüsü İslâm Bilginleri..... 60
İsmail ÇOLAK
Edirne..... 63
Halil GÖKKAYA
Şehri Lâtif Kılan İnsan..... 64
Bilal KEMİKLİ
Dervişlik Yumuşak Huylu Olmayı ve
Yok Olmayı Öğütler 66
Oğuzhan AYDIN
Vasfî'nin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i Vasfetmesi..... 70
Hamit DEMİR
Kolonizatör Türk Dervişleri..... 74
Yusuf HALICI
Bazı Şeyler Yarım Kalır 76
Aydın BAŞAR
Sevgi 79
İsmail Adil ŞAHİN
Ben Gaybı Bilmem.....80
Erol AFŞİN
Karanfil 83
Ekrem KAFTAN
Unutulmuş Bir Şair Süleyman Nesip..... 84
M. Nuri YARDIM
Öğretmen Öğrencilerine Nasıl Davranmalı 88
Ali ÖZKANLI

گوکل بر بحر عمّاندر آکا حدّ و پایان اولماز
درونی دُر و جوهردرکه بنهاندر عیان اولماز

او دُرّ و جوهری بیلوب همان صرّافنه طابشر
بو جوهر جوهر حقدر غیریلره بیان اولماز

بو نفسی قتل ایدوب ای جان سلامت بر کناره چیق
آنک قتلینه توحید گبی بر کسکین سنان اولماز

بو قلبک خانه سین پاک ایت مسافرگله دوست سکا
مصفا اولمایان گوکل او دلداره مکان اولماز

خلوصی دوست جمالنه قیلوبسک بلبل آسا زار
جمالی اویله گولدیر کیم آکا هرگز خزان اولماز

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi (k.s.)

1. *Gönül bir bahr-ı ummândır ana hadd ü pâyân olmaz*
   Derûnu dürr ü cevherdir ki pinhândır ayân olmaz

2. *O dürr ü cevheri bilip hemân sarrâfına tapşır*
   Bu cevher cevher-i Hak'dır gayrılara beyân olmaz

3. *Bu nefsi katl edip ey cân selâmet ber-kenâra çık*
   Anın katline tevhîd gibi bir keskin sinân olmaz

4. *Bu kalbin hânesin pâk et misâfir gele dost sana*
   Musaffâ olmayan gönül o dildâra mekân olmaz

5. *Hulûsî dost cemâline kılıpsın bülbül-[âsâ] zâr*
   Cemâli öyle güldür kim ana hergiz hazân olmaz

Nesre Çeviri

1. *Gönül, sahili ve sınırı olmayan uçsuz bucaksız bir denizdir. İçi, ortada görünmeyen gizli inci ve cevherlerle doludur.*

2. *O gizli hazinenin inci ve cevherini keşfedersen durma hemen sarrafa yetiştir. Bu cevher Hak cevheridir, kıymetlidir; bilmeyenlere, cevherden anlamayanlara gösterilmez.*

3. *Ey gönül! Bu nefsi öldürüp selamet sahiline çık. Onun katli için tevhid gibi keskin bir mızraktan başka mızrak olmaz.*

4. *Dostun sana misafir olarak gelmesini istiyorsan, bu kalp evini temiz tut. Çünkü temizlenmemiş gönül, o sevgiliye mekân olmaz.*

5. *Ey Hulûsî! Dost cemâline karşı bülbül gibi ağlayıp inlemektesin. Onun cemâli öyle bir güldür ki ona hiçbir zaman hazan olmaz, o solmaz.*

Nesre Çeviren: Prof. Dr. Nihat Öztoprak

Ali AKPINAR*

Molla Fenârî'nin Besmele Tefsiri

"Bizim kültürümüzde her değerli işe besmele çekilir. Başında besmele çekilmeyen işler murdardır. Onun için haram işlere besmele çekilmez. Müslüman da başında besmele çekemeyeceği işleri yapmaz."

Kur'ân'ın ilk inen âyeti kabul edilen ve her önemli işe değer katan besmele, hem veciz ifadesiyle hem de zengin anlamıyla üzerinde çokça durulan, hakkında müstakil risâle ve kitaplar yazılan bir cümledir. Besmele, işlere vurulan bereket mührüdür. Besmelesizlik ise bereketsizlik, hayırsızlık göstergesidir. Onun için kültürümüzde yaramaz çocuklar için "besmelesiz" denir.

Kur'ân, Hz. Nûh Peygamber'in tûfân öncesi gemi yolculuğuna çıkarken söylediği şu duâ cümlesine yer verir: *"Bismillâhi mecrâhâ ve mürsehâ/Onun demir alması da demir atması da Allah'ın izniyledir."*[1] Hz. Süleyman'ın Sebe' Melîkesi Belkıs'a yazdığı mektup da "Bismillâhirrahmânirrahîm"[2] cümlesiyle başlar.

Allah'a inandıklarını söyleyen Mekke müşrikleri de işlerine "Bismikallâhümme" cümlesiyle başlarlardı. Nitekim, Mekke'de Müslümanlara yönelik boykot uygulama kararının başına da bu cümle konulmuştu.

Kültürümüzde hem kısa olması hem de ulu orta yerlere atılma endişesi sebebiyle mektuplar besmeleyi hatırlatan "Bihi/O'nun" adıyla remzi konmuştur. Hat sanatında da Besmele'nin pek çok çeşit yazımları/istifleri yer almış ve bir besmele koleksiyonu oluşmuştur. Derlenen besmele albümlerinde binden fazla örnek yazım yer almıştır.[3] Besmele hem yazıya, hem şiire, hem nesire konu olmuş çok yönlü güzellik ve zenginliklerle dopdolu bir özlü cümledir. Kur'ân sûrelerinin aralarını ayırmak için besmeleye bir satır ayrılmıştır. Büyük sûfî müfessir Kuşeyrî, her sûrenin başındaki Besmele cümlesini sûrenin muhtevâsı ile ilişkilendirerek farklı şekillerde tefsir eder. Ona göre her sûrenin başındaki besmele bir tekrar değil, ayrı mânâlara işaret eden bir âyet cümlesidir. Hatta o, besmele âyetindeki her harfe ayrı mânâlar yükleyerek tefsirini sürdürür. Yine o, besmelenin yazımıyla ilgili çeşitli çıkarsamalarda bulunur. Sözgelimi âyetin başındaki isim kelimesinin elifinin düşüşünün sebepsiz oluşunu, Yüce Yaratıcı'nın yaptığı her

> "Kulun Allah'ın Rahmân isminden alacağı şey, çok merhamet sahibi olması; kendisine, çevresine ve bütün her şeye rahmet nazarıyla bakmasıdır.

şeyde bir sebep aranmayacağına vurgu için olduğunu; bâ harfinin yazımda uzatılmasının Yüce Allah'ın bereketinin sonsuzluğuna işaret olduğunu söyler. Besmelenin ilk harfinin küçücük bir noktadan ibâret ve kesreli oluşunu alçak gönüllü olmaya işaret olduğunu söyler. Ona göre besmele, muvahhidlerin ünsiyet rüzgârlarıyla huzura erdiği bir hakikat bahçesi, gönül meydanıdır.[4]

Mevlid yazarı Süleyman Çelebî de meşhûr eserine şu cümlelerle başlar: *"Allah adın zikredelim evvelâ, Vâcip oldur cümle işte her kula. Allah adın her kim ol evvel ana, Her işi âsân eder Allah ona."*

Bu kısa girişten sonra müfessirimiz Molla Fenârî'nin Besmele tefsirini özetlemeye çalışalım:

Bismillâh: Denildi ki; "Dört Kitaptaki bütün ilimler Kur'ân'da, Kur'ân'daki bütün ilimler Fâtiha Sûresi'nde, Fâtiha'daki bütün ilimler

Besmele'de, besmeledeki bütün ilimler de başındaki noktada gizlenmiştir."[5]

İbn Abbas şunları söylemiştir: Besmele, Kur'ân'ın anahtarıdır. Besmele, Levh-i Mahfûz'da Kalem'in yazdığı ilk cümledir. Yüce Allah'ın, Âdem'e indirdiği ilk kelâmdır.

Besmele âyet midir? Bu konuda pek çok tartışma yapılmıştır. Konuyla ilgili görüşlerin özeti şudur: Besmele, Kur'ân'dan müstakil bir âyettir. Ancak o, ne Fâtiha Sûresi'nin ve ne de diğer sûrelerden birinin ilk âyeti değildir. Besmele, sûrelerin arasını ayırmak ve sûreye bereket umarak başlamak için Kur'ân'a konulmuştur. Eûzü ile başlayıp Besmele ile devam etmekteki hikmet, Yüce Allah dışındaki bütün her şeyden uzaklaşıp her şeyiyle O'na yönelmektir.

Besmelenin yazılımındaki hikmetler: Besmelenin bâ'sı, diğer bâ'lardan uzun yazılır. Çünkü besmeledeki bâ harfi, Yüce Allah ile kulunu birbirine bağlayan bağlaçtır. O'nun feyz ve rahmetinin enginliğine işaret etmek için uzatılır.

İsim kelimesi, alâmet mânâsına smh kökünden yahut yükseklik mânâsına smv kökündendir.

Rahmân ve Rahîm: Her ikisi de rahmet kökündendir. "Rahmân", "Rahîm" kavramından daha mübâlâğalıdır. Çünkü Arapça'da harf fazlalığı, mânâ fazlalığına işaret eder. Rahîm kavramına göre, Rahmân kavramında hem kemiyet hem keyfiyet bakımından daha çok rahmet vardır. Rahmân, dünyada mü'min kâfir herkese rahmetiyle muâmele eden; Rahîm ise âhirette yalnızca mü'minlere rahmet edecek olandır. Dolayısıyla Rahmân, Rahîme göre daha kapsamlıdır. Yine bir görüşe göre Rahmân, O'nun rahmetinin mübâlâğalı olduğunu, Rahîm ise rahmetinin devamlılığını gösterir. Allah'tan başkası Rahmân ismiyle nitelenemez, ancak Rahîm ismiyle nitelenebilir.

Rahmân, yalnızca Yüce Allah için kullanıldığından besmelede, Rahîm sıfatından önce zikredilmiştir. Yine 'Rahmân'daki mânâ, 'Rahîm'deki mânâdan daha geneldir, bu yüzden önce zikredilmiştir.

Bismillâh... cümlesi, 'Allah'ın adıyla okurum.' takdirindedir. 'Doğrudan Allah ile' anlamına 'billâh' denilmeyip 'Allah'ın ismiyle' anlamına 'bismillâh' denilmesi, O'nun ismiyle yardım dilemeye işaret içindir. Nitekim âyette, "En güzel isimler Allah'ındır, o hâlde o isimlerle duâ edin" buyurulmuştur.[6]

Besmele İle İlgili Bazı Rivâyetler

Peygamberimiz (s.a.v.)'den şöyle rivâyet edilmiştir: *"Hoca, talebesine besmeleyi öğrettiğinde, Yüce Allah, çocuk, anne babası ve hocası için cehennem berâatı yazar."*[7]

Hz. Ali, şöyle der: "Bismillâh, zorlukları kolaylaştırır, şerlerden korur, gönüllerdeki hastalıklara şifâ verir, kıyâmet gününde de güvene çıkarır."

İbn Mes'ûd şöyle der: "Yüce Allah'ın cehennemdeki on dokuz zebânîden kendisini kurtarmasını isteyen on dokuz harfli besmeleyi okusun."[8]

Bazı hakîkatler: Cenâb-ı Hakk'ın bütün isimlerinin kâinat ile bir ilgisi vardır. Bütün isimlerin evrende bir tecellîsi/yansıması vardır.

Allah'ın Kitabı, Besmele'nin başındaki bâ harfi ile başladı. Zira bâ harfi, dikey değil yatay yazılmakla ve çizgi altında nokta olmakla tevâzuun simgesidir. Yüce Allah ise tevâzu göstereni yüceltendir. Bu sebeple Kitabına onunla başlayarak onu yüceltti. Bâ harfi, aynı zamanda dudak harfidir, Kitabın Elest Bezminde belâ diyen kulların söylediği ilk dudak harfi ile başlaması münâsip olmuştur.

Yüce Allah, Kitabına bismillâh ile başlayarak mahlûkatın isim perdesiyle örtülü olduğuna işaret etti. Şayet O'nunla varlıklar arasında böyle bir perde olmasaydı, O'nun ilâhî nûruyla hepsi yanar kül olurdu.

Allah lafzı, İsm-i A'zamdır, O'nun en büyük, en şerefli ismidir. Çünkü bu isim, O'nun bütün isim ve sıfatlarındaki mânâyı kapsar. Bu sebeple Allah lâfzı, lâfız olarak değişmez, ondan ikil-çoğul kalıp gelmez. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Allah'a en sevimli gelen isim Abdullah ismidir..."*[9] *"En faziletli zikir, Lâ ilâhe illallâh'tır. En faziletli duâ da Elhamdülillâh'tır."*[10]

Duânın makbûl olması için, icâbet şartlarının onda bulunması gerekir. Öncelikle helâl lokma ile duâ edilmeli, çünkü Peygamberimiz, *"Yediği içtiği haram olan bir kimsenin duâsı nasıl kabul olacak?"*[11] buyurmuştur. Sonra ihlâsla ve kalp huzuruyla duâ edilmeli. O'nun huzurunda olduğunun, O'ndan istediğinin bilincinde, dünyevî hatta uhrevî şeylerden kalbi uzak tutarak her şeyi ile O'na yönelerek duâ edilmeli. Duâ eden, zikre tâbi olmalı, zikri kendi zevkine tâbi kılmalı. Peygamberimiz (s.a.v.)'in, *"Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanın!"* hadisinin mânâsı şudur: Kul, Yüce Allah'ın bütün isimlerinden o isimlere yaraşır şekilde bir pay almalıdır. Sözgelimi kulun Allah'ın Rahmân isminden alacağı şey, çok merhamet sahibi olması; kendisine, çevresine ve bütün her şeye rahmet nazarıyla bakmasıdır. Allah'ın kuluna yakın olan bir kimse, Allah'ın rahmetiyle bunu yapmaktadır. Dolayısıyla kişi önce kendine, sonra başkalarına merhametli olmalıdır.

Rahmân sıfatı, Allah'ın Celâl sıfatlarından, Râhim ise O'nun Cemâl sıfatlarındandır.

Besmeleyle İlgili Bazı Hatırlatmalar

Rivâyet edildiğine göre bir defasında Hz. Mûsâ'nın karnı ağrıdı ve Rabb'ine duâ etti. Cenâb-ı Hak da ona bir otu yemesini söyledi. Mûsâ, otu yedi ve şifâ buldu. Başka bir zaman yine karnı ağrıdı, yine o otu yedi, ama bu sefer ağrısı iyice arttı. Bunun üzerine Rabb'ine yalvarıp hikmetini sordu. Yüce Allah buyurdu ki: *"Birinci hastalığında sen şifâyı Benden istedin ve şifâ buldun, ikincisinde ise nefsinden ve ottan istedin, hastalığın iyice arttı. Bilmez misin bütün hastalıklar öldürücü zehirdir, onun panzehiri Benim İsm-i Celâlimdir."*

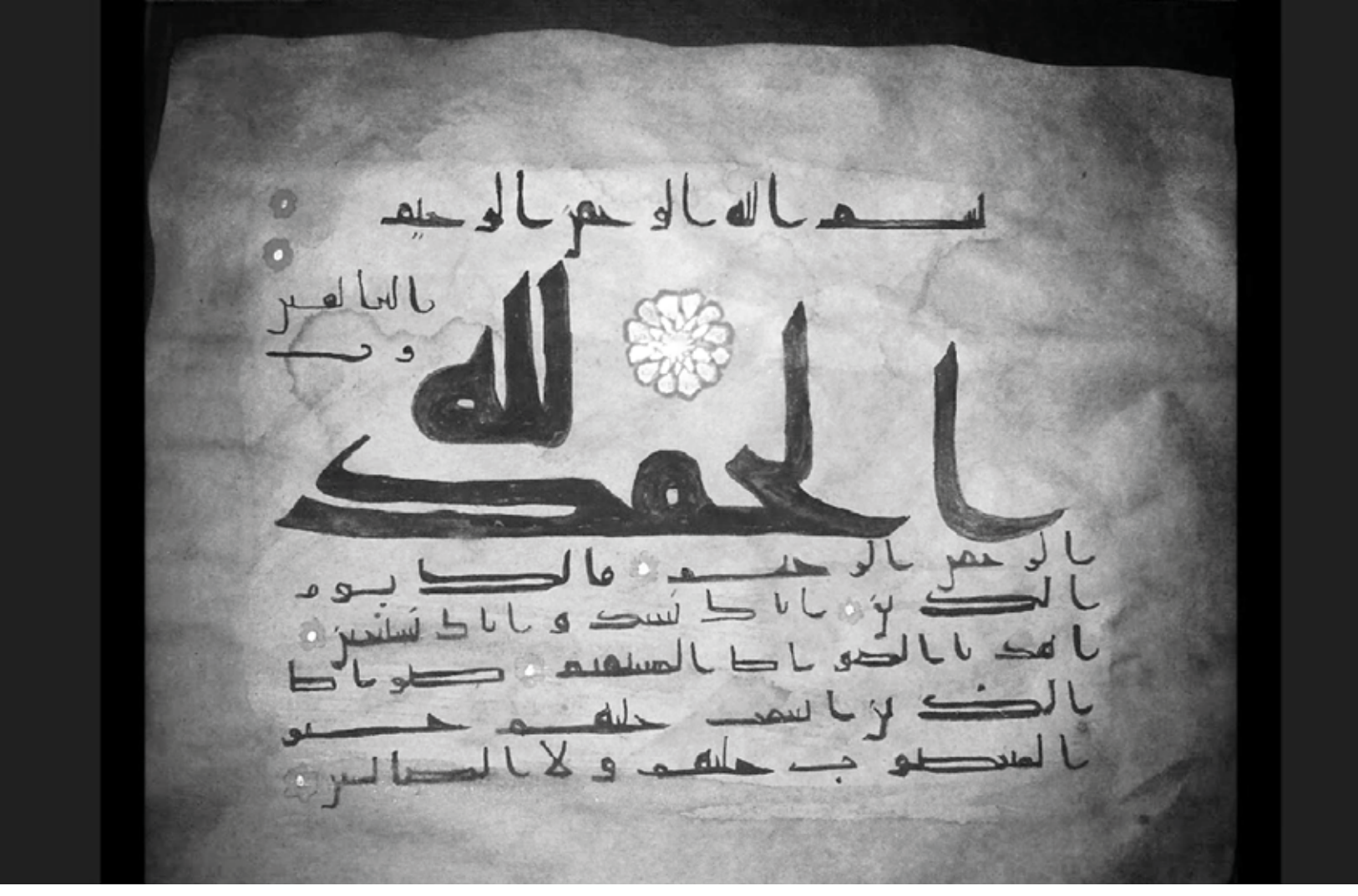

Nuh Peygamber gemisine binerken Bismillâh dedi, tûfânda boğulmaktan kurtuldu. Süleyman Peygamber mektubuna besmele ile başladı, dünya mülkünün sahibi oldu. O hâlde bilinmelidir ki, besmeleye tutunan kul, muradına nâil olur.

Rivâyet olundu ki, besmele çekmeden abdest alan kimse, organlarını temizlemiş olur. Besmele çekerek abdest alan ise, bütün bedenini, içini ve dışını temizlemiş olur. Kişi, samimi kalb ile besmeleyi okursa, gönlünü şirk, küfür ve bid'atlerden temizlemiş olur.

Berâe/Tevbe Sûresi, savaş sûresi olduğundan ve müşriklere sert bir ültimatom ile başladığından başına besmele konmamıştır. Çünkü besmelede Rahmân ve Rahîm sıfatları vardır. Aynı şekilde hayvan kesilirken sadece Bismillâhi Allâhü Ekber denir. Müslümanın günün her saatinde tekrar tekrar besmele çekmesi, onun savaş veya azap için değil, mağfiret, ihsan ve rahmet için yaratıldığının göstergesidir.

Bu hatırlatmaların ışığında şimdi bir kere daha samîmiyetle ve bilinçli bir şekilde bir eûzü besmele çekelim ve kovulmuş şeytandan Yüce Rabb'imize sığınıp O'nun rahmetinden nasiplenelim. Besmeleyle işlerimize değer katalım. Unutmayalım ki, bizim kültürümüzde her değerli işe besmele çekilir. Başında besmele çekilmeyen işler murdardır. Onun için haram işlere besmele çekilmez. Müslüman da başında besmele çekemeyeceği işleri yapmaz. Yüce Rabb'im besmelesizlerden olmaktan bizleri, zürriyetimizi ve işlerimizi korusun.

Dipnot

**Prof. Dr. Ali AKPINAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi.*

1.11/Hûd, 41.

2.27/Neml, 30.

3.Bkz. M. U. Derman, 'Besmele', DİA.

4.Bkz. A. Akpınar, "İşârî Tefsîr ve Kuşeyrî'nin Besmele Tefsîri", Tasavvuf Dergisi, 9. Sayı, Ankara-2002, s, 53-92.

5.Suyûtî, el-İtkân, II, 425.

6.17/İsrâ, 110.

7.Süyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, I, 9.

8.Süyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, I, 9.

9.Müslim, Âdâb, 2; Tirmizî, Edeb, 64.

10.Tirmizî, Deavât, 9; İbn Mâce, Edeb, 55.

11.Müslim, Zekât, 65; Tirmizî, Tefsîr, 3.

Son Çağrı

Hayra değil bu gidişler,
Yeniden insan olalım.
Sarpa sardı cümle işler,
Yeniden insan olalım.

Batıl hakkı bastırıyor,
Yalan, bizi susturuyor,
Karanlık kan kusturuyor,
Yeniden insan olalım.

Gökdelenler göğü deldi,
Dünya aklımızı çeldi,
Sanki âhir zaman geldi,
Yeniden insan olalım.

Önümüze sevgi sermez,
Bu kargaşa sona ermez,
Son pişmanlık fayda vermez,
Yeniden insan olalım.

Parçalandı yüreğimiz,
Çöktü gönül direğimiz,
Kabarıyor kızıl deniz,
Yeniden insan olalım.

Fitne fesat kaynamakta,
Yer yerinden oynamakta,
İniverip son durakta,
Yeniden insan olalım.

Ocaklarda köz bozuldu,
Kabuk bitti, öz bozuldu,
Verdiğimiz söz bozuldu,
Yeniden insan olalım.

Zaman yürür üstümüze,
Yoktur rahat, huzur bize,
Çıkış yolu budur bize,
Yeniden insan olalım.

Bestami YAZGAN

Ramazan ALTINTAŞ*

Yaşadığımız Yüzyılda Çiğnenen İnsan Onuru

"Adâlet kelimesi; insaf, haklılık, söz ve eylemde doğruluk manalarını kapsayan bir denkleştirme olup; verilen ile hak edilen arasındaki dengeyi ifade eder. Bu sebeple hakkâniyet ölçüsü olan adâletin gerçekleştirilmesi için mücadele vermek, insan onurunu korumanın doğal bir yoludur."

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel vasıf; konuşma, aklını kullanma, seçme özgürlüğü, yeryüzünün maddî ve mânevî îmârını üstlenme gibi kâbiliyetlerle yaratılmış olmasıdır. Hangi coğrafyada doğarsa doğsun, bütün insanlar hür, onurlu ve haklar bakımından eşit doğarlar. İslâmî bakış açısında böyle olan bir kimseyi köleleştirmek, ayrımcı muâmeleye tâbi tutmak ve hukûkî mânâda müstakil bir şahsiyet olarak tanımamak, ancak câhiliye zihniyetinin bir ahlâkıdır. Bundan dolayı İslâm, ilk günden itibaren câhiliye ile mücâdele etmiş, câhiliyenin kast sistemine dayalı ayrımcılığına karşı, Hak katında insanların eşitliği prensibini getirmiştir. İslâm, insanların birbirlerine karşı herhangi bir üstünlük unsurunu doğuştan beraberlerinde getirdikleri hurâfesini kesinlikle kabul etmez. Bütün insanlar Allah'ın birer yaratığıdır ve hepsinin kökü birdir.[1] İnsanların eşitliği prensibiyle ilgili olarak, "Vedâ Hutbesi"nde, *"Hepiniz Âdem'in neslindensiniz. Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arabın, Arap olmayanlar üzerinde veya Arap olmayanın Arap karşısında üstünlüğü yoktur. Bu üstünlük ancak Allah'tan korkmakla (takvâ ile) olur."*[2] buyurması buna delildir. Görüldüğü gibi, bu Nebevî hitâbede kanun önünde insanların eşitliği dile getirilmiştir. Şüphesiz bu ilkenin yerleşmesi, üstünün hukuku değil, hukukun üstünlüğünün bir zaferidir. İslâm tarihinde yasalar önünde eşitlikle ilgili birçok örnek uygulama mevcuttur.

İslâm'ın varoluş amacı, insan onurunu korumaktır. Hâlâ günümüzde birçok alanda insan onuru çiğnenmeye devam etmektedir. Çiğnenen değerlerden birisi de adâlettir. Adâlet, her türlü sapmanın ve haksızlığın karşıtı olup, "bir şeyi ait olduğu yere koymak, hakkını vermek, eşit ve denk yapmak" anlamlarına gelir.[3] Bu anlamda adâlet kelimesi; insaf, haklılık, söz ve eylemde doğruluk manalarını kapsayan bir denkleştirme olup; verilen ile hak edilen arasındaki dengeyi ifade eder. Bu sebeple hakkâniyet ölçüsü olan adâletin -ister mahallî, isterse küresel düzeyde olsun- gerçekleştirilmesi için mücadele vermek, insan onurunu korumanın doğal bir yoludur. Çünkü toplumda hakların gasp edilmesi çok büyük bir fâciadır. Bu sebeple, nerede ve ne şekilde olursa olsun bir hak ve hukuk gasbı olan her türlü ayrımcılıktan uzak durulmalıdır. Çünkü adâlet duygusunun yara aldığı bir düzende güven olamayacağı için toplumsal barış yara alır ve medenîleşme yolunda ilerleme akâmete uğrar.

> "İslâm, gelişiyle birlikte her türlü cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmış, kadın ve erkeğin bir bütün olduğunu ortaya koymak sûretiyle her iki cinsin de Allah'ın teklifleri karşısında eşit düzeyde sorumlu olduğunu bildirmiştir."

Yine yaşadığımız dünyada bir başka onursuzluk örneği de cinsiyet ayrımcılığının yapılmasıdır. İslâm, gelişiyle birlikte her türlü cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmış, kadın ve erkeğin bir bütün olduğunu ortaya koymak sûretiyle her iki cinsin de Allah'ın teklifleri karşısında eşit düzeyde sorumlu olduğunu bildirmiştir.[4] Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir insan hakları bildirgesi olan Vedâ Hutbesi'nde bizzat kadına karşı yapılan olumsuz ayrımcılı-

ğa son verilmesini istemiş ve bu konuda pozitif ayrımcılıktan yana evrensel ilkeler vaz, etmiştir; *"Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emâneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır."*[5] Bütün bu uyarılara rağmen yaşadığımız çağdaş dünyada hâlâ kadınlara karşı şiddet uygulanıyor ve ayrımcılık yapılıyorsa bunun temel sebebi, câhiliye zihniyetinin gönül ve kafalardan silinip atılamamasıdır.

Irkçılık yapmak başka bir onursuzluktur. Kur'ân-ı Kerim'in getirdiği değerler sisteminde renklerin ve dillerin farklılığı, Allah'ın bir âyeti olarak nitelendirilmiştir.[6] Kur'ân'a göre insanlar, aynı kökten gelmişlerdir.[7] Ontolojik anlamda bir farklılık söz konusu değildir. Bu konuda Nebevî mesajın evrenselliğine ışık tutacak şu ilke çok önemlidir: *"Allah sizin zenginliğinize ve fizikî şeklinize bakmaz; O, sizin gönlünüze ve davranışlarınıza değer verir."*[8] Dolayısıyla etnik köken ayrımcılığı, insan hakları bakımından bir zulümdür. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uyarısı çok özlü ve anlamlıdır: *"Irkçılık davasına kalkışan bizden değildir."*[9]; *"Sizin hepiniz Âdem'in neslindensiniz. Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arabın, Arap olmayanlar üzerinde veya Arap olmayanın Arap karşısında üstünlüğü yoktur. Bu üstünlük ancak Allah'tan korkmakla (takvâ ile) olur."*[10] Görüldüğü gibi Nebevî mesajın söylemlerinde bütün insanlığı kucaklayacak düzeyde evrensel bir dil kullanılmıştır. Yaşadığımız dünyada hâlâ etnik çatışmalar yaşanıyorsa, bu bir onursuzluktur ve insanlığın müşterek ayıbıdır.

Kur'ân-ı Kerim'e göre insanoğlunu büyüklük taslamaya sürükleyen sebepler arasında, kendisini 'seçkinci' görmeye dayalı sınıf ayrımcılığı gelmektedir.[11] Bilindiği gibi İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in çevresinde toplanan inananlar arasında az sayıda varlıklı kimseler olmasına rağmen, çoğu, kölelikten gelme yoksul Müslümanlardan oluşuyordu. Kureyş'in ileri gelenleri, statü ve değerler açısından bu kişileri küçümsüyor, yoksul Müslümanlarla birlikte aynı statüde değerlendirilmeyi uygun görmüyor, kendileri geldiğinde onları çevresinden uzaklaştırmayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e teklif ediyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, Elçisini şöyle uyarmıştı: *"Rablerinin rızâsını isteyerek sabah akşam O'na duâ edenleri (fakirleri, yoksulları), yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki, onları kavasın. Eğer kovarsan zâlimlerden olursun."*[12] Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsında bu uyarı, bütün Müslümanlar için geçerli takip edilmesi gereken temel bir ilke olmuş, insanlara statü ve ekonomik farklılıklarından dolayı ne imtiyaz tanınmış ve ne de farklı muâmele uygulanmıştır. İslâm'da değer ölçüsü, Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşımak olarak görülmüştür.

Sonuç, birey ve toplumlar, şahsî kaprislerini ilahlaştırdığı, Allah'a rağmen bir hayatı yaşadıkları takdirde, dün olduğu gibi bugün de her türlü sömürü, kavmiyetçilik, tarafgirlik, güçlülerin zayıfları ezmesi, cinsiyet ayrımı, dışlanma, ötekileştirme, zorbalık, zulüm ve insan hakları ihlâlleri yaşanmaya devam edecektir. İnsan onurunu koruma, ancak ilâhî öğretiye inanma ve yaşama ile sağlanabilir. Zira tevhîde dayalı bir dünya görüşü ve yaşam tarzını benimseyenler, gerçek anlamda adâletin ve merhametin sözcüsü olabilirler. İnsan onurunu korumanın tek yolu, izzeti, yeniden Allah ve Rasûlü'nün getirdiği değerler sisteminde görmek ve bu değerler sistemine her hâl ve şartta hayâtiyet kazandırmaktır.

Dipnot

** Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, Selçuk Üniversitesi*

1.Bkz. 49/Hucurât, 13.

2.M. Hamidullah, İslam Peygamberi, (çev. S. Mutlu- S. Tuğ), İstanbul, 1969, II, 66.

3.Râgıb el-İsfehânî, el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an, İstanbul, 1986, s. 487.

4.9/Tevbe, 71.

5.M. Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Beyrut, 1987, s. 360; a.mlf., İslam Peygamberi, I, 275.

6.Bkz. 30/Rûm, 22.

7.Krş. 4/Nisâ, 1.

8.Müslim, "Birr", 33; İbn Mâce, "Zühd", 9.

9.Müslim, "Imâre", 53, 54, 57.

10.Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411.

11.92/Leyl, 8-11.

12.6/En'âm, 51.

Kadir ÖZKÖSE*

Hasan Sezâî Efendi ve Sezâiyye

"Nefsinin ucb ve iyâsından sakınasın. Her feyz ki zühûra gelir pîrin tarafından mahz-ı kerem bilesin. Kendi isti'dâdından zannetmeyesin. Tâlibleri sa'y ve sülûke tergîb edesin ve yalnız kendi müşâhedeleriyle hareket ettirmeyesin."

Gülşeniyye-i Rûşeniyye-i Halvetiyye'nin alt kolu Sezâiyye Tarîkatı'nın pîri olarak kabul edilen Hasan Sezâî, 1080/1669 tarihinde Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusunda yer alan Gördüs kasabasında doğdu. "Sezâî" mahlası Mısriyye Tarîkatı'nın pîri Niyîzî-i Mısrî (ö. 1105/1694) tarafından verilmiştir. Babasının adı Ali, dedesi Kurtbeyzâde Hasan'dır. On sekiz yaşına kadar Gördüs'te kalan Hasan Sezâî, Ramazan/Temmuz 1687 tarihinde Venediklilerin Mora'yı işgali üzerine Gördüs'ten ayrıldı. Deniz yoluyla İstanbul'a gitti. Daha sonra İstanbul'dan Edirne'ye geçti. Burada yakınlarından piyade mukâbelecisi Ali Bey'in yardımıyla mukâbele kaleminde çalışmaya başladı. Hasan Sezâî, bir taraftan orada bulunan âlimlerden zâhirî ilimleri tahsil etmiş, diğer taraftan da kendisini tasavvuf yolunda yetiştirip mânen terbiye edecek bir rehber aramıştır. Hasan Efendi rüyasındaki bir işaretle Âşık Mûsâ Dergâhı'nda bulunan Şeyh Muhammed Sırrî'ye intisap etmiş ve bir müddet hizmetinde bulunmuştur. İstanbul'a giderken gemide karşılaştığı bir Halvetî şeyhinin etkisiyle tasavvufa ilgi duymaya başladı ve Edirne'de Şeyh Âşık Mûsâ Hankâhı'nın postnişîni Gülşeniyye şeyhi Mehmed Sırrî Efendi'ye intisap etti. Mehmed Sırrî Efendi'nin yaklaşık iki yıl sonra vefâtı üzerine seyr u sülûkunu Lâ'lî Mehmed Fenâî Efendi'nin (ö. 1112/1700) yanında tamamlayıp hilâfet aldı. Gülşenî Veli Dede Zâviyesi'nde irşad faaliyetine başladı. Dergâha ait vakıfların kiralarını topladığı için "Câbî Dede Efendi" olarak da tanınmıştır. Bir müddet sonra Âşık Mûsâ Dergâhı meşihâtinin boşalması üzerine halîfelerden Ahmed Müsellim Efendi'yi Veli Dede dergâhına geçirerek vazifesini buraya nakletmiştir.

Şeyh Fenâî'nin vefâtı üzerine yerine Mahmud Hamdi Efendi postnişîn oldu. Onun da altı ay sonra vefât etmesi üzerine Hasan Sezâî, Veli Dede Zâviyesi'nin meşîhatını damadı Ahmed Müsellim Efendi'ye bıraktı. Kendisi de Fenâî Efendi'nin faaliyet gösterdiği Âşık Mûsâ Dergâhı'na taşındı. Bu dönemde Mısır'a giderek Gülşenî Tekkesi şeyhi İbrâhim Çelebi'den icâzetnâme aldı.

> "Hasan Sezâî Efendi, tasavvuf edebiyatının derinlik ve nceliklerine vâkıf; üslubu ve ifadesi son derece sağlam, güçlü bir şairdir."

Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın da bulunduğu bazı devlet ricâlinin kendisine intisap ettiği bilinen Sezâî, 17 Ramazan 1151/29 Aralık 1738 tarihinde Edirne'de vefât etti ve tekkenin hazîresine defnedildi. Mezarının üzerine sonradan kâgir kubbeli bir türbe inşâ edildi. Hasan Sezâî Efendi'nin vefât ettiği gece şu beyitleri okuduğu rivâyet edilmektedir.

Râh-ı aşkta cânını kurbân eden
Şüphesiz ol Vâsıl-ı Yezdân olur

Gülşenî'den bir kadeh nûş eyleyen
Ey Sezâî nâil-i cânân olur.

"Kudse pervâz eyledi Rûh-i Sezâî Gülşeni" ve "Kutb iken göçtü Sezâî rahmetullâhi aleyh" mısrası ile vefâtına tarih düşürülmüştür.

Eserleri

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, onun hem âşık ve hem şiirlerinin hikmetlerle dolu bir şair olduğundan bahsetmektedir. Hasan Sezâî Efendi, tasavvuf edebiyatının derinlik ve inceliklerine vâkıf; üslubu ve ifadesi son derece sağlam, güçlü bir şairdir. Bu anlamda Hasan Sezâî'nin en temel eseri Dîvân'ıdır. Dîvânı; beş kasîde, iki terkîb-i bend, on iki murabba', iki muhammes, iki tahmîs, iki müseddes, 396 gazel, altı rubâî, otuz üç nazım, on kıt'a, üç tarih, altı müfred, otuz bir matla' ve yedi ilâhîden meydana gelmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) için yazdığı bir na't-ı şerîfinde duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

Vucûdum mülkünün sultânı Sensin
Muhakkak cânımın cânânı Sensin

Sezâî varını mahvetdi şimdi
Hemîn mevcûd olan ihsânı sensin

Muhammed ma'den-i sıdk u safâdır
Muhammed menbâ-ı cûd u atâdır

Pek çok sûfî gibi Hasan Sezâî de, mektup yazmayı irşat ve terbiye metodu olarak kullanmıştır. Mektûbât-ı Sezâî isimli eseri, Sezâî'nin oğluna, damadına, halîfelerine, müritlerine, yakın çevresine, bazı devlet ricâline yazdığı mektuplardan oluşmaktadır.

Oğlu Sâdık Efendi'ye gönderdiği bir mektubunda şu tembihlerde bulunmaktadır: "Benim basar-ı basîretim oğlum seni her hâlde Allah'a emânet ettim. Hak Teâlâ encâmını hayr ile ahşam ide, âmin. Vaktini ganîmet bilüp nefsini bilmeye çalışın. Zîrâ bende feyz ve ihsân olunan kuvâ emânettir. Fursat elde iken tahsîl-i kemâle vaktini sarf edesin dâimâ nefsine muhâlefet üzere olasın. Halkın cevrini mücâhede-i nefs addedüp tahammül eyle, rûhun kuvvet bulur bâtınında terakkî bulursun. Dünyanın vakti üç beş gündür. Fırsatı fevt itmeyüp mücâhededen hâlî olmayasın ki, mücâhebede bahr-i müşâhededir. Tembel ve battâl âdemlere uymayasın ve mülhidler ile görüşmeyesin. Ehl-i Sünnet şerîat ve tarîkatı muhkem olanlara yâr ve garındaş ol..."

Hasan Sezâî Efendi, bir diğer mektubunda ise Derviş Yûsuf adında bir zat için şunları kaydeder: "Esselâmü aleyküm! Oğlum Derviş Yûsuf! Ne hâldesin. Tasfiye-i derûn ve tezkiye-i nefs ile mir'ât-ı kalbe incilâ kesb idüp cemâl-i Hakk'ı hakla müşâhede etmeye bezl-i kudret ve sa'y-i beliğ idüp evkâtını zâyi' etmeyesin. İlkâ olunan mâye-i Muhammediyye'yi mahcûb bi't-tab' itmeyün leylen ve nehâren devâm-ı zikre iştigâl idüp belki ayn olmaya sarf-ı himmet idesin ki zikir ve zâkir ve mezkûr bir ola. Şirk-i mâ'nevîden halâs olasın..."

Hasan Sezâî Efendi halîfelerinden Hacı Muhammed Dede'ye yazdığı bir mektupta mürşid-halîfe ilişkisinde dikkat edilmesi gereken bazı konuları şu şekilde ifade etmektedir: "Nefsinin ucb ve iyâsından sakınasın. Her feyz ki zühûra gelir pîrin tarafından mahz-ı kerem bilesin. Kendi isti'dâdından zannetmeyesin. Tâlibleri sa'y ve sülûke tergîb edesin ve yalnız kendi müşâhedeleriyle hareket ettirmeyesin. İsm ve resm-i nûru bir kerre görmek ile menzil-i âhire geçirmeyesin, ta ki menzilin hâli zuhûr etmeyince ve feyz Hak erişüp bir tâlib tekdâme ki şeyh sağdır, hulefâsı hilâfet duâsını edemezler. Ve acele işle tekmile heves etmeyesin ki, gâh olur ki sağlık mürşide teveccühle mürşidin isti'dâdına ric'at ettikde tenezzülde kalır. Bin imtihân ve tecrübe lazımdır. Birden tekmîl dağdağasına tâlibi düşürmeyesin."

Üçüncü önemli eseri Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî'dir. Niyâzî-i Mısrî'nin, "Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir ân görür" mısraıyla başlayan gazelinin şerhidir.

Edebî Şahsiyeti

Sezâî'nin,

Gel ey dil bülbülü gülzâr-ı tenden eyle ihbârı
Ayân eyle ne gülşenden gelirsin bize de bârî

beytiyle başlayan kasîdesi, damadı Ahmed Müsellim Efendi tarafından, Şümû-i Lâmi' fî Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi' adıyla şerh edilmiştir.

Sezâî'nin,

Kalem-i sun'-i ezel her ne ki tahrîr etdi
Kaydedip suhf-i ebedde anı takrîr etdi

beytiyle başlayan gazelini de, Gülşenî-Sezâî şeyhi Şuayb Şerefeddin Efendi Îzâhu'l-merâm fî meziyyeti'l-kelâm adıyla şerh etmiştir.

Sezâî-i Gülşenî, Ehl-i Beyt'e bende (köle/kul) olanın kul (köle) da olsa padişah olduğunu söylemektedir. Çünkü Âl-i abâ'ya kul olan başkasına muhtaç olmayacak, dolayısıyla âleme şah olacaktır:

Sezâî pâdişâhız tâ ezelden
Ki zîrâ bende-i âl-i abâyız.

Sezâî-yi Gülşenî, sûfînin seherde gelen ihsanlarla velâyet makamına erişebileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Seherdir matla'-ı şems-i hidâyet
Uyan nâlân ü giryân ol seherde
Seherde feth olur bâb-ı velâyet
Uyan nâlân ü giryân ol seherde

Kaynaklarda Hasan Sezâî'nin iki oğlu ile iki kızından söz edilmektedir. Büyük oğlunun ismi Muhammed Sâdık iken küçüğünün ismi bilinmemektedir. Kızlardan birisini halîfelerinden Ahmed Müsellim Efendi, diğerini de Hâfız Mustafa Efendi ile evlendirdiği bilinmektedir.

Sezâiyye

Sezâî'nin şeyhi La'lî Mehmed Fenâî'nin Şâbâniyye, Uşşâkıyye, Gülşeniyye, Sünbüliyye ve Nakşbendiyye Tarîkatlarından icâzeti olduğunu belirttikten sonra Sezâiyye'nin Gülşeniyye'nin bir şubesi olarak görünmekle birlikte bu beş tarîkatı da içerdiği belirtilmektedir. Gülşeniyye'nin bir kolu olarak Sezâiyye Tarîkatı'nın merkezi Edirne idi. Tarîkat, şeyhin mânevî etkisinin daha çok görüldüğü İstanbul, Edirne, Eğriboz ve Yenişehir çevresinde etkili oldu.

Gülşenîliğin yeni bir filizi olarak değerlendirilebilecek olan Sezâîlikte sâliklerin işini kolaylaştırmak ve muhib olanları da teşvik amacıyla Hasan Sezâî Efendi, seyr u sülûkta asıl ve furû isimlerde bazı değişiklikler yapmıştır. Hasan Sezâî'nin silsilesi Pîr İbrâhîm-i Gülşenî'ye (ö. 940/1533) şu şekilde ulaşmaktadır.

- La'lî Muhammed Fenâî (ö.!051/1640)
- Seyyid Hüseyin Ahmed Hayâlî (ö.1024/1613)
- Seyyid Ali Sükûtî (ö 1005/1595)
- Ahmed Hayâlî Gülşenî (ö.977/1569)
- Pîr İbrâhîm-i Gülşenî (ö.940/1533)

Foto: Cemil Şahin

Hasan Sezâî'den sonra pîr evinde Şeyh Ali Gürcü (ö. 1187/1773), Hâfız Mustafa Efendi (ö.1206/1791), Gürcüzâde Hasan Hüsnü Efendi (ö.1226/1811), Gürcü Şeyh Ali Rızâ Efendi (ö.1262/1845) ve Şeyh Mustafa Hilmi (ö.1282/1865) şeyhlik yapmıştır. Sezâiyye on sekizinci asrın sonlarında aynı zamanda bir Gülşenî şeyhi olan Şuayb Şerâfeddin Efendi ile temsil edilmiştir. Diğer önde gelen Sezâiyye şeyhlerinden bazılarının isimlerini de şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ahmed Müsellim Efendi (ö.1166/1752)

- Ahmed Remzi Efendi (ö.1100/1688-89'den sonra)

- Işk İsmâil Efendi (1197/1783)

- Tatar Hasan Efendi (ö.1180/1766)

- Gürcü Ali Efendi (ö.1187/1773-74)

- Kırımlı Muhammed Fakrî Efendi (ö.?)

Sezâiyye Tekkeleri

Sezâîlik İstanbul'da Başçı Gülşenî Ekmel, Gülşenî Tatar Efendi, Gürcü Ali Efendi, Peyk Dede ve Sarmaşık Tekkelerinde; Edirne'de ise Veli Dede Tekkesi'nde temsil edilmiştir. Tekirdağ'a bağlı Hayrabolu'da biri Sarbân-ı Ahmed Türbesi yanında Perşembe günleri âyin yapılan bir dergâh, diğeri Gâzi İvaz Türbesi yakınında Halkalı Dergâhı olmak üzere iki adet Gülşenî dergâhı bulunmaktadır. Sezâiyye tekkelerinden bir kısmını tanıtmamız yerinde olacaktır.

1. Edirne Gülşenî Âsitânesi: Edirne Gülşenî Âsitânesi'nde;

- Hasan Sezâî'nin damadı Şeyh Hâfız Mustafa Efendi (1180/1766),

- Mustafa Rıf'at Efendi (ö.1258/1841),

- Muhammed Şerafeddin Efendi (ö.1270/1853) şeyhlik görevini yerine getirmişlerdir.

2. Gülşenî Veli Dede Dergâhı: Edirne'de ikinci büyük Sezâiyye merkezi Gülşenî Veli Dede Dergâhı'dır. Hasan Sezâî'nin damadı Şeyh Ahmed Müsellem Efendi'den (ö. 1166/1753) sonra posta sırasıyla;

- Aynı nesilden oğlu Hdikatü's-salât sahibi Şeyh Ahmed Vefâ (?),

- Şeyh Sâkıb Efendi (?),

- Şeyh Seyfullah Efendi (ö.1278/1862) geçmiştir.

3. Başçı Tekkesi: İstanbul'un Fâtih semtinde yer alan tekkenin tam konumu, Haseki Nevbahar Mahallesi Cevdet Paşa Caddesi Özbeyk Süleyman Sokağı'nda 1804 ada 7 parseldedir. Hacı Mahmûd tarafından 901/1496 yıllarında mescit olarak inşâ edilen bu bina, on sekizinci asrın ikinci yarısında Sezâiyye şeyhi Hâfız Mustafa Efendi'nin halîfesi Şeyh Mehmed Saîd Efendi'nin (ö.1217/1802) meşîhat koydurması sonucunda kurulmuş ve burada Sezâîlik kendisi tarafından temsil edilmiştir.

4. Gülşenî Ekmel Tekkesi: İstanbul'da Fâtih Etmeydanı yakınlarında Sofular'da bulunan tekkenin bânisi ve ilk postnişîni Süleymân-ı Rûmî Efendi'dir. Tekke, adını Şeyh Süleyman'ın halîfesi Ekmeleddin Efendi'den (ö.985/1577-78) almaktadır. On sekizinci asırda Sezâîliği burada Hasan Sezâî Efendi'nin damadı ve Gürcü Ali Efendi'nin halîfesi Hâfız Mustafa Efendi (ö.1206/1791-92) temsil etmiştir.

5. Gülşenî Tatar Efendi Tekkesi: İstambul'un Beyoğlu semtinde bulunmaktadır. Beyoğlu, Tophane yamaçlarında, Atik Ali Paşa Mahallesi'ne katılmış olan Sakabaşı Mescidi'nin yanında yer almaktadır. On sekizinci asrın birinci çeyreğinde inşâ edilen tekkenin Kırım Hanı II. Mengli Giray'ın ricası üzerine Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. On sekizinci asırda tekkede Sezâîliği Hasan Sezâî'nin halîfesi Tatar Şeyh Hasan Efendi (ö.1180/1766) temsil etmiştir.

6. Gürcü Ali Efendi Tekkesi: Tekke, Gürcü Ali Efendi tarafından 1176/1762'de bina edilmiştir. Fâtih semtinde Balat ve Eğrikapı arasında, Molla Aşkî Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kaynaklarda "Gülşenîhâne" olarak da anılan bu tekke, kuruluşundan itibaren Gülşenîliğin İstanbul'daki önemli merkezlerinden biri olmuştur. On sekizinci asırda burada Sezâîliği, Gürcü Ali Efendi (ö.1187/1773-74) ile oğlu Şeyh Hasan Hüsnî Efendi (ö.1226/1811) temsil etmiştir.

7. Sarmaşık Tekkesi: "Kazasker Tekkesi" olarak da tanınan Sarmaşık Tekkesi, İstanbul'un Fâtih semtindedir. Tekke, Edirnekapı Sarmaşık'ta Neslişah Mahallesi, Sulukule Caddesi, Niyazi Mısri Sokağında 2484 ada 24 parselde bulunmaktaydı. Tekke, Kazasker Mustafa Efendi tarafından Dede Çelebi Şeyh Sabûrî Efendi (1130/1717) için yaptırılmıştır. On sekizinci asırda Sezâîliği burada Ahmed Remzi Efendi'nin halîfesi Şeyh Seyyid Işk İsmâil Efendi (ö.1197/1783) ve Mustafa Efendi (ö.1223/1809) temsil etmiştir. Tekkenin âyin günü Perşembe günüdür.

8. Peyk Dede Tekkesi: İstanbul'un Fâtih semtindedir. Silivrikapı Veledi Karabaş Mahallesi Bala Tekkesi Sokağı ile Karagöz Tekkesi sokaklarının kesiştiği 1405 ada 26 parselde faaliyet göstermiştir. Âyin günü Pazartesi olan tekkede Sezâiyye, Hasan Sezâî'nin halîfesi Ahmed Remzi Efendi ve oğlu Şeyh Mustafa Efendi tarafından temsil edilmiştir. Tekke Mustafa Efendi'den sonra Kâdirîliğe hizmet vermiştir.

Dipnot

** Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

Yazının geniş dip notlarını, wep sitemizde bulabilirsiniz.

Sakarya İl Müftüsü Mehmet Âşık Hocamızla **Hulûsi Efendi Konulu Röportaj**

"Hulûsi Efendi her konuda insanlığın faydasına olan işlerle ömür geçirmiş. Toplumun geneline hitap ederek, ihtiyaç sahiplerine ulaşmış, dertlere derman olmuştur. Bu konularda maddî ve mânevî destekler veren bir zattır."

Sakarya İl Müftüsü kıymetli Mehmet Âşık hocamızı ziyâret ettik. 1986-1987 yıllarında Darende Müftülüğü yaptığı için, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretler'iyle ilgili hâtıralarını, o günkü Darende'yi Şeyh Hâmid-i Velî Külliyesi'ni hocamıza soracağız.

- Kıymetli hocam, Darende'ye göreve hangi yıl başladınız ve Hulûsi Efendi ile olan münâsebetlerinizi, o günkü şâhit olduğunuz ortamı nasıl tarif edebilirsiniz?

- Şimdi değerli dostlar yıl 1987, Mart ya da Nisan ayı idi. Tam olarak tarihini hatırlayamıyorum, olabilir. Berat Kandili'nin akabinde ertesi gün Darende'de ilçe müftüsü olarak göreve başladım. Ordu müftü yardımcılığından naklen atandım. O günkü Darende, bugünkü Darende değil tabiî.

Ben Hacı Hulûsi Efendi'yi maruf ismiyle duymuştum, öğrenmiştim. O günlerde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görevli Lütfi Şentürk Bey bana bahsetmişti, "Orada değerli bir zât var, onunla mutlaka tanışmalısın." demişti. Ben de kendisiyle tanışma, ziyâret etme düşüncesiyle plân yaparken bir haber geldi. Hulûsi Efendi sizi ziyârete geliyor diye. Biz gideceğimiz sırada o bizi ziyârete geldi. O gün müftülük, kaymakamlık binasının son katında idi. Tabiî biz çok mahcûp olduk. Biz hocamızın evlâdı yaşındayız, hatta en küçük evlâdı yaşındayız. Biz gidip kendisine hürmet arz etmeyi düşünürken, o bize geldi. Hayırlı olsuna geldi müftülük görevimizden dolayı. Nezâket gösterdi, Allah rahmetiyle muâmele eylesin. Küçücük bir müftülük odamız vardı, onu orada ağırladık. İlk karşılaşmamız bu şekilde oldu, rahmetli Es-Seyyid Hulûsi Efendi Hocamızla karşılaşmamız. Daha sonra, ilerleyen süreçte hep diyaloglarımız, ilişkilerimiz, muhabbetlerimiz devam etti.

- Kendisiyle yaşadığınız hâtıralardan bahsedebilir misiniz?

- Çok hâtıralarımız var. Böyle yaşadığımız mânevî alandaki hâtıralarımız, unutamayacağımız hâtıralarımız var. Ben bunlardan birkaç tanesini müsâadenizle burada zikretmek isterim. Tam göreve başladığımızdan tahmini 3-4 ay sonra Zâviye'deki, yani Şeyh Hamîd-i Velî Camii'nin tarihî eserler kütüphanesi vardı. Bir kısmı el yazması, bir kısmı ise daha sonraki dönemlere ait matbû eserlerden oluşuyor. Bu kütüphanedeki eserlerden bazıları hırsızlar tarafından çalındı... Tabiî el yazması eski eser olduğu için kıymetli. Ben hocamızı hemen sabah ziyârete gittim. Hocama, "Geçmiş olsun." dedim, tabiî ne olacak, biraz tedirgindim. Çok rahat gördüm ben hocamızı; "Müftü efendi evlâdım, rahat olun aldıkları gibi geri getirirler." dedi. Bakınız, ben de "İnşallah hocam." dedim. Bize ikramlarda bulundu, geri döndük.

> "Bu zatlar Türk-İslâm kültürünün önderleri, toplumumuzun mânevî mimarlarıdır. Bu zatlar devletten bir paye almak için hizmet yapmazlar. Verilse de kabul etmezler. Çünkü talepleri Allah rızâsıdır; hedefleri vatan millet hizmetidir."

Öğleden sonra, müftülüğümüzün hemen karşısında kaymakamlık binasının karşısında Emniyet Âmirliği vardı. Orada görevli Halit Başkomiser vardı, ismini hatırladım şimdi. Dün geldi, onu da konuşmuştuk. "Hocam, çalınan kitapları bulduk." dedi. "Nasıl buldunuz?" Hırsızlar Malatya tarafından gelmiş, eserleri alıp Malatya tarafına gidecekleri yerde, sehven Kayseri tarafına gitmişler. Pınarbaşı'na varınca demişler ki, "Biz niye bu tarafa geldik? Biz Malatya'ya gidecektik." Dönmüşler geri, Malatya'ya gitmek için mecburen Darende'den geçecekler. İlçeden geçerken polis bunları yakalıyor ve hiçbir eser kaybı olmadan, bir sayfa da kaybı olmadan, aynen polis, çaldıkları eserleri kendi elleriyle kütüphaneye yerleştiriyor. Akşam Hulûsi Efendi'ye tekrar gittik. Baktık mübârek insan tabiî gülümsüyor, hocam, "Bu kadar olur. Aldıkları gibi geri getirdiler." Bu çok beni etkileyen, mânîdâr bir hâdisedir.

Bir diğer hâdise ise Hamid Hamideddin Efendi ile ilgili onu da paylaşmak isterim. Hamideddin Efendi o zaman Darende Çarşı Camii'nde imam olarak görev yapıyordu. Hulûsi Efendi Hocamız yaş haddinden emekli olunca yerine bir atama yapılacak. Tabiî biz düşündük, Şeyh Hâmid-i Velî Camii imamlığına en lâyık kişi Hamideddin Efendi olur dedik. Bir gün çağırdım Hamideddin Efendi'yi, bir evrak önüne koydum; "Hamid Hocam, şurayı imzalar mısınız?" dedim. Hiç okumadan, imzaladı. Oturdu, çay ikram ettim. "Hamideddin Hocam, dedim, niye bu evrakı okumadan imzaladınız?" "Hocam!" dedi, "Müftü Efendi talimat verdi, imzala, dedi ben de imzaladım." "Ama belki görevine son veriyoruz." dedim. "Belki size istifa dilekçesi yazdık, bir okusaydınız hocam." dedim. "Ben devletime teslim olmuşum." dedi.

Bakınız, "Devletime, diyanetime teslim olmuşum." Bu çok önemli bir sözdür. Bugün devleti, Diyanet'i kabul etmeyen, öteleyen zihniyetler var. "Ben devletime, diyanetime, müftülüğüme teslim olmuşum." Okumadan imzalıyor. "Hadi hayırlı olsun. Hulûsi Efendi'den boşalan kadroya sizi imam olarak atadık." dedim. O günlerde Hulûsi Efendi ile karşılaştık. Beni ziyâret edecekti, "Zahmet etmesin, ben kendilerine geliyorum." dedim. Gittik. Gözleri yaşararak dedi ki; "Müftü Efendi, içimden geçiyordu ama size diyemedim. Bizim edebimize, ahlâkımıza bu yakışmaz. Devletten bir şey talep etmek bize yakışmaz. Devletimiz, diyanetimiz, müftülüğümüz gerekeni bilir ve yapar. Bizim aldığımız terbiyeye bir şey talep etmek yakışmaz." Bunlar hakîkaten insanı derinden etkileyen davranışlar. Bakınız, "Biz devletten bir şey talep edemeyiz, devletimiz gerekeni zaten yapar." Bunlar ciddi olarak devlete bakışını, saygısını gösteriyor.

- Hocam, Hulûsi Efendi Hazretleri'nin din hizmetleri konusundaki katkılarından, gayretlerinden de biraz bahseder misiniz?

- Rahmetli Hulûsi Efendi Hocamız, camilerin bakım ve onarımında, bazı Kur'ân Kurslarının bakımı, onarımı, minarelerin yapımı, mesela Aşağıulupınar Camii'nin minaresi, Balaban Abdurrahman Erzincânî Camii'nin hayata geçirilmesi gibi çok ciddi din hizmetlerine destekleri oldu. Din hizmetlerine benden önce de olmuş, ben 7 buçuk, 8 ay kaldım. Bizim dönemimizde katkıları çok oldu. Öğrencilere burs verir idi. İmam-Hatip öğrencilerine burs temin edilmesi, okul yaptırılması gibi birçok hizmetleri vardır. Darende İmam-Hatip Okulu yaptırmaları başlı başına bir samîmî bir gayretin eseridir.

Sadece İmam-Hatip öğrencilerine değil, bütün liselerdeki, diğer okullardaki öğrencilere de burs verir, eğitim yardımı yapardı. Husûsen elbise, yiyecek verirdi. Darende İmam-Hatip Okulu'nu yaptırdığı gibi her sene öğrencilerin elbisesini tepeden tırnağa giydiriyordu. Hatta diğer okullardaki öğrencilere de aynısını yapıyordu. Sadece İmam-Hatip değil, normal

lisenin ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerini de giydiriyor. İmam-Hatip Lisesi'ni yaptırmışken, bir de yanı başına İlâhiyat Fakültesi hayali vardı. Bu maksatla bir de bina yaptırmıştı. Ben o zamanda yurt dışına görevli gittim, Darende'den ayrıldım. Benden sonra hayali gerçekleşti, ama sonraki süreçte 28 Şubat sürecinde o okulun orada yürütülmesine birileri maalesef engel oldu.

Sadece din hizmetleri değil, din eğitimi değil, efendim sanat okulu, kız meslek lisesi Endüstri Meslek Lisesi vardı. Biz sanat okulu derdik. O günlerde Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapan Cafer Küçük Hocamız vardı. Ondan şöyle bir bilgi duymuştum; "Kayseri ve Malatya dâhil çevre illerde Darende Endüsti Meslek Lisesi gibi donanımlı bir sanat okulu yoktur." demişti. O yıllarda Darende Devlet Hastanesine bir ambulans bağışı yaptığını biliyorum. Bizzat anahtarını Sağlık Bakanı'na takdim etmişti. Hastane yaptıracağından zaman zaman bahsediyordu. Şimdi dönüp baktığımızda yalnızca din hizmetleri değil, insanın hizmetine yarar ne varsa yapmış; Hulûsi Efendi her konuda insanlığın faydasına olan işlerle ömür geçirmiş. Toplumun geneline hitap ederek, ihtiyaç sahiplerine ulaşmış, dertlere derman olmuştur. Bu konularda maddî ve mânevî destekler veren bir zattır. Rûhen bunalan insanların o mübârek zatın sohbetine iştirak ederek rahatladığı bir ortam vardı orada. Böyle zâtlara, örnek insanlara, "toplum önderleri" deniyor. Ehl-i tasavvuf tarihin her döneminde böyle örnek bir hayat sergilemiştir. Bu zatlar Türk-İslâm kültürünün önderleri, toplumumuzun mânevî mimarlarıdır. Bu zatlar devletten bir pâye almak için hizmet yapmazlar. Verilse de kabul etmezler. Çünkü talepleri Allah rızâsıdır; hedefleri vatan millet hizmetidir. Toplumun mânevî yönden inşâsı için hayırlı nesiller yetiştirirler. Bir güzel iş yapılacağı zaman çevrelerindeki hayırseverlere uzun uzun konuşmazlar. İlçeye ile ne lâzımsa onu

söylerler biter. O söz emir ve senet kabul edilir. O vazifeyi üzerine alan hayırseverler hemen o işi yapmanın gayreti içinde olurlar. Büyüklerin sözleri insanların kalbine nakış nakış işlenir.

Sohbet salonunun yanında çok zengin bir kütüphanesi vardı. Kütüphanede çok değerli kitaplar ve eşyalar bulunmaktaydı. Gerek evinin gerekse cami ve türbenin bulunduğu müstesnâ mekânların çok ayrı bir atmosferi vardı. Oraya vardığın zaman gayr-i ihtiyârî oradan etkilenmemek mümkün değildi.

- Darende Müftüsü iken yurtdışı görevine gitmişsiniz hocam. Bu süreçle ilgili bir hâtıranız var mı?

- 1988 yılının 18 Ocak tarihinde sınav sonucum bana tebliğ edildi. Yurtdışına gideceğim belli oldu. Bir müddet sonra ayrılacağımdan vedâ ziyâreti için Hulûsi Efendi'ye gittim. Mübârek insan Konya'daki terzisine bana özel bir cübbe diktirmiş, sarık yaptırmış. Oltu taşından iri taneli bir tesbihle bunları hediye etti. "Müftü Efendi evlâdım yurtdışında gavuristanda namazda, camide vazifende bu cübbeyi giyer, bu sarığı takar, bu tesbihi çekersin. Böyle arzu ediyorum." Daha sonra anladım ki; yurt dışında bir Türk müftünün giyimi, kuşamı, temsiliyeti en güzel bir şekilde olsun diye bana özel cübbe diktirmiş. Çok kaliteli bir kumaştan ve yakası kapanabilen çok özel bir tasarım. Almanya'nın Bobingen şehrinde 6 yıl boyunca görev yaptığım süre zarfında hep rahmetlinin hediye ettiği cübbeyi giydim, sarığı taktım, tesbihi çektim. Ben yurtdışında iken vefâtını Türk basınından öğrendim, çok müteessir oldum. Devletine, devlet ricâline karşı son derece saygılı örnek bir insandı. Devlet büyüklerinden bu saygının karşılığını da görürdü. Kendisini ziyârete

bakanlar, valiler ve 2. Ordu Komutanı gelirdi. Önceki yıllarda merhûm Özal'ın da başbakanken ziyârete gelişini bizzat kendisinden dinlemiştim. Devlet ricâlinin ziyâretinde memleket faydasına olan hizmetler alır, ama reklam yapmazdı. Özel ortamlara dostlarına bu ziyâretlerden millet memleket faydasına olan hizmetlerin gelmesine nasıl vesile olduğunu bazen bahsederdi. Yaptığı işleri gösteriş ve riyâya dönüştürmez, sırlı bir şekilde saklardı. Gerçekten iş yapan insanlar gerçek toplum önderi böyle olur. Almanya'ya giderken rahmetli özel tebrik kartlarından bana bir kutu vermişti. Uzun zaman dostlarıma gönderdiğim tebriklerde onun kıymetli sözlerinin bulunduğu kartları kullandım.

Darende'de bir Ramazan-ı Şerif geçirdim. Bir akşam dairenin aracı yok, benim de şahsî arabam yok, taksi tuttum teravih namazını Hulûsi Efendi'nin ardında kılmak niyetiyle Zâviye'ye gittim. Vardım caminin kapısında beni karşıladı; "Hocam niye zahmet buyurdunuz." dedim; "Yok evlâdım." dedi. Malatya'dan önemli misafirler gelmiş. Benden birkaç dakika sohbet etmem, vaaz vermem için teklifte bulundu. Ben o zaman 26 yaşında genç bir müftüyüm. "Hocam sizin huzurunuzda olmaz." dediysem de ısrar etti. 10 dakika kadar biraz terleyerek de olsa kısa bir sohbet yaptım. Mihraba geçip namaz kıldırmamı da teklif edince, "Hocam ben sizin arkanızda teravih kılmaya geldim." dedim. "Oğul ilçenin müftüsü burada iken mihraba onun geçmesi gerekir." dedi. En küçük evlâdı yaşındaki müftüye göstermiş olduğu saygı aslında devlet makamlarına gösterdiği saygının göstergesiydi. Emri üzerine kan ter içerisinde teravihi de kıldırdım. Arkanızda böyle mânevî mertebesi yüksek bir zâtın bulunması imam olan için hiç de kolay değildir. Bugün bazı camilerde isteseniz de sizi mihraba geçirmezler. Demek ki, onun tasavvufî terbiyesi ve büyüklüğü başka bir meziyet. Böyle zâtların sayısını Cenâb-ı Allah artırsın. Toplumun çok ihtiyacı vardır.

- Misafirlere ikramı hakkında neler söylersiniz?

- Misafirlere ikramı ayrı bir bahis konusu. O zâviyeye, o dergâha, o kapıya gelip aç dönen bir insan yoktur. İnsanlar isterse kalabalık ve ailece bile gelseler herkese ikram edilmiş, karnı doyurulmuş, memnun şekilde yolcu edilmiştir. Bu ikramların tamamını da kendi şahsî gelirlerinden sarf ederdi. Kendi maaşı ve Hamideddin Efendi'nin maaşıyla ikram ettiğini biliyorum. İşte bizim İslâmî tasavvuf anlayışımız böyledir.

- Hulusi Efendi'nin irtihâlinden sonra Vakıf Başkanlığını yürüten Hamid Hamiddeddin Ateş Efendi'nin vakıf faaliyetlerini bildiğiniz duyduğunuz kadarıyla nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Basından ve sosyal medya mecrâlarından Hamideddin Ateş Efendi'nin ve vakfın faaliyetlerini takip ediyorum. Kendisini tebrik ediyorum, kutluyorum. Din hizmetleriyle birlikte bütün insanlığa yapılacak olan hizmetleri çok ileri seviyeye taşıdığını görüyorum. İnşallah en kısa zamanda Allah lütfederse Darende'ye bir ziyâretine gelmeyi de düşünüyorum. Kendisini aracılığınızla selâmlarımı iletiyorum. Bu hizmetlerin artarak devam etmesini temennî ediyorum. Samîmî hizmetlerinin devamını Cenâb-ı Hak lütfeylesin diyorum. Başta Hamideddin Efendi olmak üzere Darende halkımıza, vatandaşlarımıza buradan saygı ve selâmlarımı yolluyorum.

Mahmut KAPLAN*

Hasan Sezâî

"Sezâî Efendi'nin yaşadığı yıllarda Osmanlı padişahlarının Edirne'de kalmayı tercih etmeleri sebebiyle aralarında Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın da bulunduğu bazı devlet ricali de onun müntesipleri arasına girer."

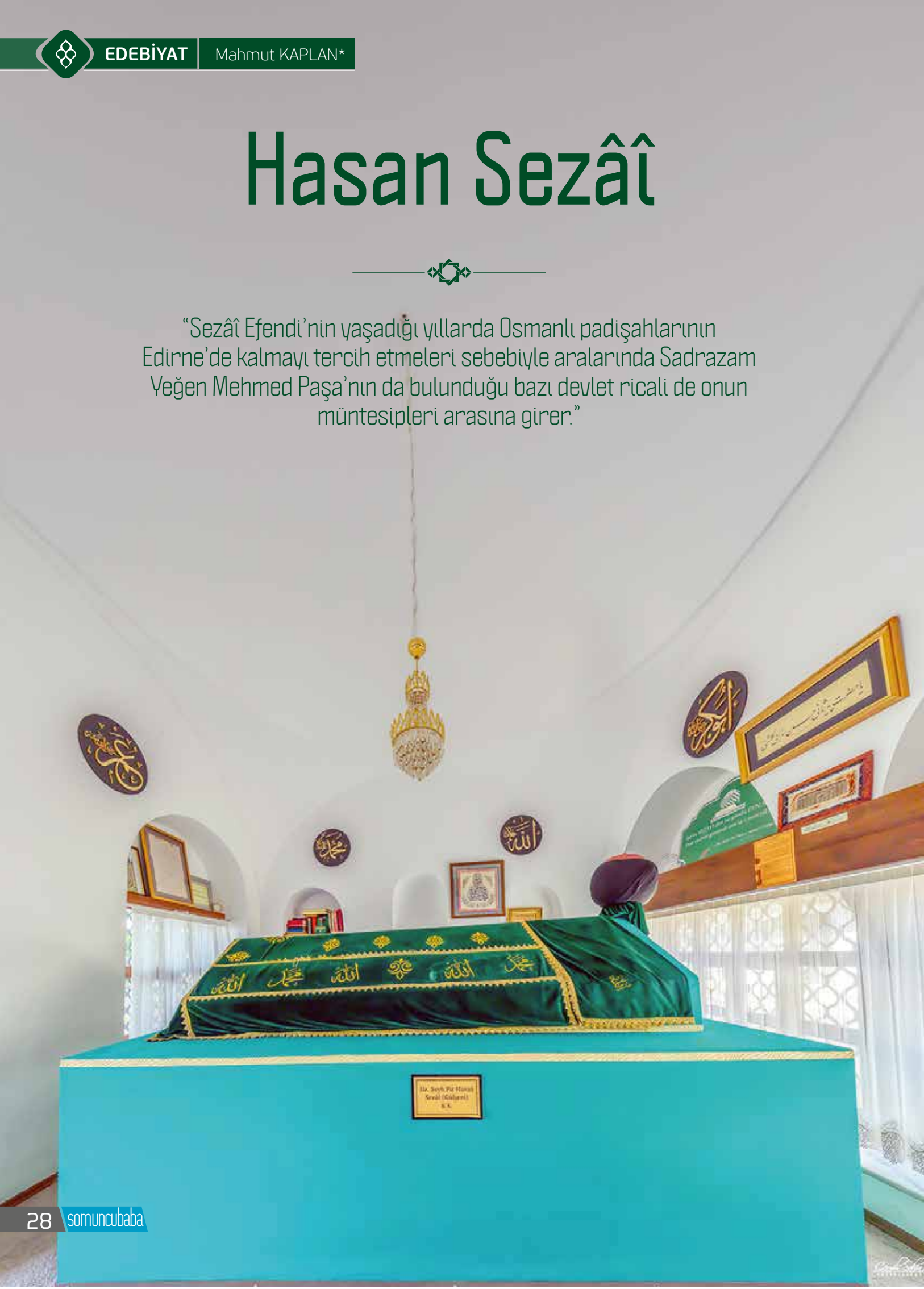

Eyledüm yâ Rab senün hamdünle buna ibtidâ
Bilmeyince tâ senânı kimse bulmaz çün bekâ
Tâ tecelli kılmadun mir'ât-ı dil pes tîredür
Sıklet-i tenden rehâ vir bize lutf it yâ Rab

(Hasan Sezâî)

Tezkireci Mirza-zâde Sâlim'in "gülşenî meşâyihinden bir gül-i gülşen-i belâgat ve erbâb-ı tabîatdan bir bülbül-i hezâr destân-ı bâğ-ı fesâhatdir." ifadesiyle övdüğü, Bursalı Mehmed Tahir'in de, "Tarîkat-i Gülşeniyye'nin gül-i ra'nâsı tabirine sezâ olan bu merd-i Hudâ'nın... Şiirleri el-hak 'ârifâne ve şâirânedir." diye senâ ettiği sûfî şairin asıl adı Hasan, mahlâsı Sezâî'dir. Bu mahlasın ona Niyâzî Mısrî tarafından verildiği rivayet edilir. Dedesi, Kurdbeyzâde Hüseyin Bey, babası Âlî Bey adında bir zâttır. Hayatı hakkındaki bilgiler Mektûbât adlı eserinin baş tarafına konulan biyografisine dayanmaktadır. Buna göre Hasan Sezâî Efendi, Mora/Gördüs'te 1669 tarihinde doğar.

Sezâî'nin çocukluk ve gençlik yıllarını nasıl geçirdiği açık olarak bilinmemektedir. Eserlerinden kendisinin bu devirde oldukça iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Sezâî 18 yaşında iken (1687) Venediklilerin Mora'yı işgal etmeleri üzerine doğmuş olduğu Gördüs/Korent kasabasından ayrılarak bir gemiyle İstanbul'a gelir. Gemide Halvetî Tarîkatı şeyhlerinden bir zât; temiz bir yaratılışa sahip olduğunu görerek onu yanına çağırır. Onunla tarîkat sohbetlerine başlar.

Bu muhterem zâtla İstanbul'a kadar çok güzel sohbet ederler. İstanbul'da bir müddet kaldıktan sonra Avusturya ve Venedik Devletinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı giriştikleri hücumları önlemek maksadı ile Edirne'de bulunan IV. Mehmed'in yanına gider. Edirne'de, piyâde mukabelecisi Ali Efendi adında bir zâtın aracılığı ile Mukabele Kalemi'nde çalışmaya başlar. Sezâî, mâneviyatından etkilendiği Ali Efendi'nin yanında kalarak, ona talebe olur. Tasavvufa olan ilgisinden dolayı resmî görevi dışında kalan zamanlarını tasavvufî bilgilerini arttırmağa hasreder. Nihayet İbrahim Gülşenî tarafından tesis edilen Gülşeniyye Tarîkatı'nın halîfelerinden El-Hâc Hallâc Mahallesindeki Âşık Mûsâ Dergâhın'da Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'ye intisap eder.

"Sezâî Efendi'nin dîvân şiirinin kelime, remiz ve mazmunlarına tam mânâsıyla hâkim olduğu anlaşılır. Tamamen tasavvufî bir rûhla kaleme alınan şiirleri, şairin iç dünyasının zenginliğinin ve renkliliğini belgeleridir."

Mehmed Sırrî Efendi'nin yaklaşık iki yıl sonra vefâtı üzerine seyr ü sülûkunu La'lî Mehmed Fenâî Efendi'nin yanında tamamlayıp hilâfet alır. Gülşenî Veli Dede Zâviyesi'nde irşad faaliyetine başlar. Fenâî'nin ölümünün ardından postnişin olan Mahmud Hamdi Efendi altı ay kadar sonra vefât edince Sezâî, Veli Dede Zâviyesi'nin şeyhliğini damadı Ahmed Müsellim Efendi'ye bırakarak Fenâî Efendi'nin şeyhlik yaptığı Âşık Mûsâ Dergâh'ına taşınır Burada 38 yıl irşad faaliyetlerinde bulunur. Bu dönemde Mısır'a giderek Gülşenî Tekkesi şeyhi İbrahim Çelebi'den icazetnâme alır. Kahire'de, Gülşenî Dergâh'ında şeyh İbrahim Çelebi tarafından Gülşenî Tarîkatı'nda ikinci pîr olarak kabul edilir.

Sezâî Efendi'nin yaşadığı yıllarda Osmanlı padişahlarının Edirne'de kalmayı tercih etmeleri sebebiyle aralarında Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın da bulunduğu bazı devlet ricali de onun müntesipleri arasına girer. Mektuplarındaki ifadelerinden son demlerinde nefes darlığı çektiği anlaşılan Sezâî 17 Ramazan 1151/29 Aralık 1738'de Edirne'de vefât eder ve tekkenin haziresine defnedilir.

Sezâî Efendi ile ilgili birçok menkıbe anlatılır. Bunlardan birini nakletmekle yetinelim: Sezâî Efendi bir ara İstanbul'a gelir. Edirne'de iken ismi her tarafta duyulmuş olduğundan, İstanbul'da birçok kişi onu görmek arzusu ile bulunduğu yere gelir. Fakat o, tevazûndan gayet sakin idi. Böyle gelip sohbette bulunanlardan bazılarının kalbine, Sezâî'yi tahmin ettikleri gibi bulamama vesvesesi gelir. O gece bu kimselerin her biri, rüyalarında, Rasûlullah Efendimiz'i ziyâret için Medine-i Münevvere'ye gittiklerini, fakat kapıda Hasan Sezâî'nin bulunduğunu ve huzur-ı saâdete girebilmek için onun yardımı gerektiğini görürler. Ertesi gün rüyalarını birbirine anlattıklarında, hepsinin aynı rüyayı gördüğü anlaşılır. Böylece Sezâî Hazretleri'nin, Rasûlullah Efendimiz'in vârisi olan büyük âlimlerden olduğunu anlamış olurlar.

Sezâî Edirne'de Âşık Müsâ hankâhında 38 yıllık bir şeyhlikten sonra (18 Ramazan 1151-29 Aralık 1738, gece dört buçukta)

Râh-ı aşka cânını kurbân iden

Bî-gümân ol vâsıl-ı cânân olur

Gülşenîden bir kadeh nûş eyleyen

Ey Sezâî lâyık-ı Yezdân olur

Mısralarını söyleyerek 71 yaşında vefât eder. Sezâî'nin ölümüne Rahmî, Elifi-zâde Feyzî, Hasan Senâyî Efendi ile Mahmud Ağâzade Urfî'ye ait dört tarih manzumesi vardır:

Ricâl-i gaybdan Rahmî biri gelüb didi târîh

Sezâî göçdi kutb-ı 'asr iken firdevs-i a'lâya (1151)

Düşdi yekpâre bu mısra Feyziyâ târîh içün

Göçdi kutb iken Sezâî rahmetullâhi 'aleyh (1151)

Fevtini gûş eyleyen uşşâk târîhin didi

Kudse pervâz eyledi rüh-ı Sezâyi Gülşenî (1151)

Felek nüh tarh ile yazdı utârid Urfiyâ tâârîh

Sezâî kutb-ı âlem şimdi uçmakda olur bülbül (1151)

Eserleri

1. **Dîvân.** Bursalı Mehmed Tahir'in "Osmanlı'nın Hâtız-ı Şirazî'si" diyerek abartılı bir ifadeyle övdüğü Sezâî hacimli bir dîvâna sahiptir. Bu eser La'lî Mehmed Fenâî'nin dîvançesiyle birlikte basılmıştır. Şahver Çelikoğlu tarafından Latin harfleriyle yayımlanan eser üzerine Ali Rıza Özuygun tarafından bir doktora çalışması yapılmıştır.

2. **Mektûbât ı Sezâî.** Sezâî'nin oğluna, damadına, halîfelerine, müridlerine, yakın çevresine, bazı devlet ricâline yazdığı mektuplardan oluşan eser Mehmed La'lî'nin Şerh-i Mâ'nevî-yi Şerifi ile birlikte Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî adıyla yayımlanmıştır. Sadeleştirilmiş bir yayımı da bulunan eser ayrıca aslına sâdık kalınarak Latin harflerine çevrilmiştir.

3. **Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî.** Niyâzî -i Mısrî'nin, "Halk içre bir âyîneyim herkes bakar bir an görür" mısraıyla başlayan gazelinin şerhi olup Abdullah Çaylıoğlu'nun hazırladığı Niyâzî-i Mısrî Şerhleri adlı eser içinde ve Şahver Çelikoğlu'nun hazırladığı dîvânının sonunda yer almaktadır.

Dîvân'ı okunduğunda Şeyh Sezâî Efendi'nin dîvân şiirinin kelime, remiz ve mazmunlarına tam mânâsıyla hâkim olduğu anlaşılır. Tamamen tasavvufî bir rûhla kaleme alınan şiirleri, şairin iç dünyasının zenginliğinin ve renkliliğinin belgeleridir. Kısa bir yazı içine Sezâî'nin şiir dünyasını sığdırmak mümkün değildir. Biz sadece bazı beyitlerini okuyucularımızın dikkatlerine sunmakla iktifâ edeceğiz. Merak edenler yayımlanmış olan

Dîvân'ını alıp okuyabilir, yaşadığı günden zamanımıza kadar artan eksilemeyen bir ilgiyle bu şiirlerin nasıl yaşayabildiğini anlayabilirler. Şair bir sûfîdir, dolayısıyla şiirleri sûfiyânedir. Tasavvuf kalb ayağıyla bir ruhânî seyr ü sülûk, bir gönül, bir aşk yolculuğudur. Bu yolculuğun sonunda Hakk'a ulaşmak vardır. Ten kafesinden rûhun kurtulup ezelî ve ebedî sevgiliye ulaşması vardır. Şairin her şiirde maksadı ezelî sevgiliye duyduğu aşkı, hasreti, iştiyakı dile getirme arzusu vardır. Hedefte vahdete ermek vardır. Söylemesi kolay olsa da çetin şartları olan bu maksada varmak için önce kendini, nefsini yok etmek, ölmeden ölmek, ölmüş gibi günah kirlerinden arınmak vardır:

Vahdete ir kendüni yoğ eyleyüp

Tâ ki fenâ içre bulasın bekâ

(Yokluk içinde bekâ/sonsuzluk bulmak için kendini yok eyleyip birliğe ulaş.)

İnsan bir katredir, deryaya karışarak sonsuz olmak ister. Sâlikin asıl amacı da bu olmalı, yani deryaya yani Hakk'a varmaya çalışmak olmalı. İnsan bir damla gibi değersiz olan varlığını ibâdet ve taatle Allah'a ulaştırmaya azmetmeli:

Bahre irişdür yüri var katreni

Kalmaya senden eser-i men ü mâ

(Senden benlik eseri ben biz kalmayıncaya kadar katreni, damlanı yürü denize ulaştır.)

'Varlık tevhid/birlik ateşiyle yanmalı ki kirlerinden, paslarından arınarak cevherini ortaya çıkarabilsin. Bu ateş masiva kirlerini yakarak kişiyi saflaştırır, visale lâyık hâle getirir:

Ateş-i tevhid ile yak varunı

Kalmaya senden eser-i mâsivâ

(Tevhid ateşiyle varlığını yak ki senden masiva/Allah'tan gayrı olan her şeyden bir eser, bire iz kalmasın.)

Şairler aşkı, vahdeti şaraba teşbih ederler zira ikisi de insanı sarhoş eder, kendinden alır. Vahdet şarabını içen geçici olan kesreti, çoklu-

ğu görmez. Allah esmasıyla tecellî edince kesret dediğimiz bu âlem ortaya çıkmıştır. Kesret bu yönüyle vahdet özerine örtülen bir tül gibidir. Sâlik bu tülü kaldırarak tevhide ulaşmaya çabalar:

Nûş iden câm-ı şarâb-ı vahdeti

Mest olup görmez bu fânîâ kesreti

(Vahdet şarabını içen sarhoş olup bu geçici kesreti, varlıkları görmez.)

Allah ne güzel bir yaratıcı, bir sanatkârdır! Yoktan insanı yaratmıştır. İnsanların kimini aşkla viran ederken kimini de güzellikle abad etmitir. Ancak unutulmaması gereken bir husus vardır: Aşk ehliyle ikiz olan bir belâ vardır. Yani âşıklık belâ ile beraberdir. Aşk bir iddia ise belâ, musibet onun şahididir. Allah, en fazla belâları dostlarına, başta peygamberler ve veliler olmak üzere sevdiklerine verir. Bunu bilen gönül ehli çektikleri acılardan asla şikâyet etmezler:

Zihî sâni' ki itmişdür 'ademden âdemi îcâd

Kimin vîrân-ı aşk itmiş kimini hüsn ile âbâd

Belâdur çün ezelden ehl-i aşk ile olan hem-zâd

Şikâyet eylemez hergiz cefâdan bu dil-i nâ-şâd

Ezeldendür cefâ 'uşşâka ağyâra vefâ mu'tâd

(Kimini aşkla viran etmiş, kimini güzellikle bayındır... Zira ezelden aşk ehli ile belâ ikiz olarak doğmuştur. (Bu yüzden) sevinmeyen, şad olmayan bu gönül çektiklerinden asla yakınmaz. Cefâ, âşıklara ezelden verilmiş, rakiplere ise vefâ.)

Âşık, sevdiğinden başkasını görmez, görmek istemez. Hele söz konusu Cemil-i mutlaka duyulan aşk ise göz asla masivaya nazar etmez. Gözün penceresi olduğu gönül Allah'a aittir, başka sevgilerin orada yeri yoktur, olmamalıdır. Salik nakşa bakar nakkaşı görür. Eserden başını kaldırır müessire bakar. Suda akseden güneş parıltılarına değil gökteki gerçek güneşe bakar:

Bir dîde ki her şeyde temâşâ ide Hakkı

Gayra nice nâzır ola ol dîde-i bînâ

(Bir göz ki her varlıkta Hakk'ı göre gayre/başkasına nasıl bakıcı olsun, baksın!)

Sevgiliye ulaşmak, visâle ermek için yukarıdan beri tekrarlanan husus masivadan yüz çevirmek, gayre bakmamaktır. Gönül evinden Allah'tan gayrı olanlar çıkarılınca perde aralanır, sevgili cemaliyle tecelli eder:

Hâne-i dilden çıkar nakş-ı hayâl-i gayrı kim

Şâhid-i maksûdun ey dil eyleye ref'-i hicâb

(Gönül evinden başkasının nakşını, hayalini, görüntüsünü çıkar ki maksadının güzeli perdeyi kaldırsın.)

Dipnot

** Prof. Dr. Mahmut KAPLAN, İstanbul Beykent Üniversitesi*

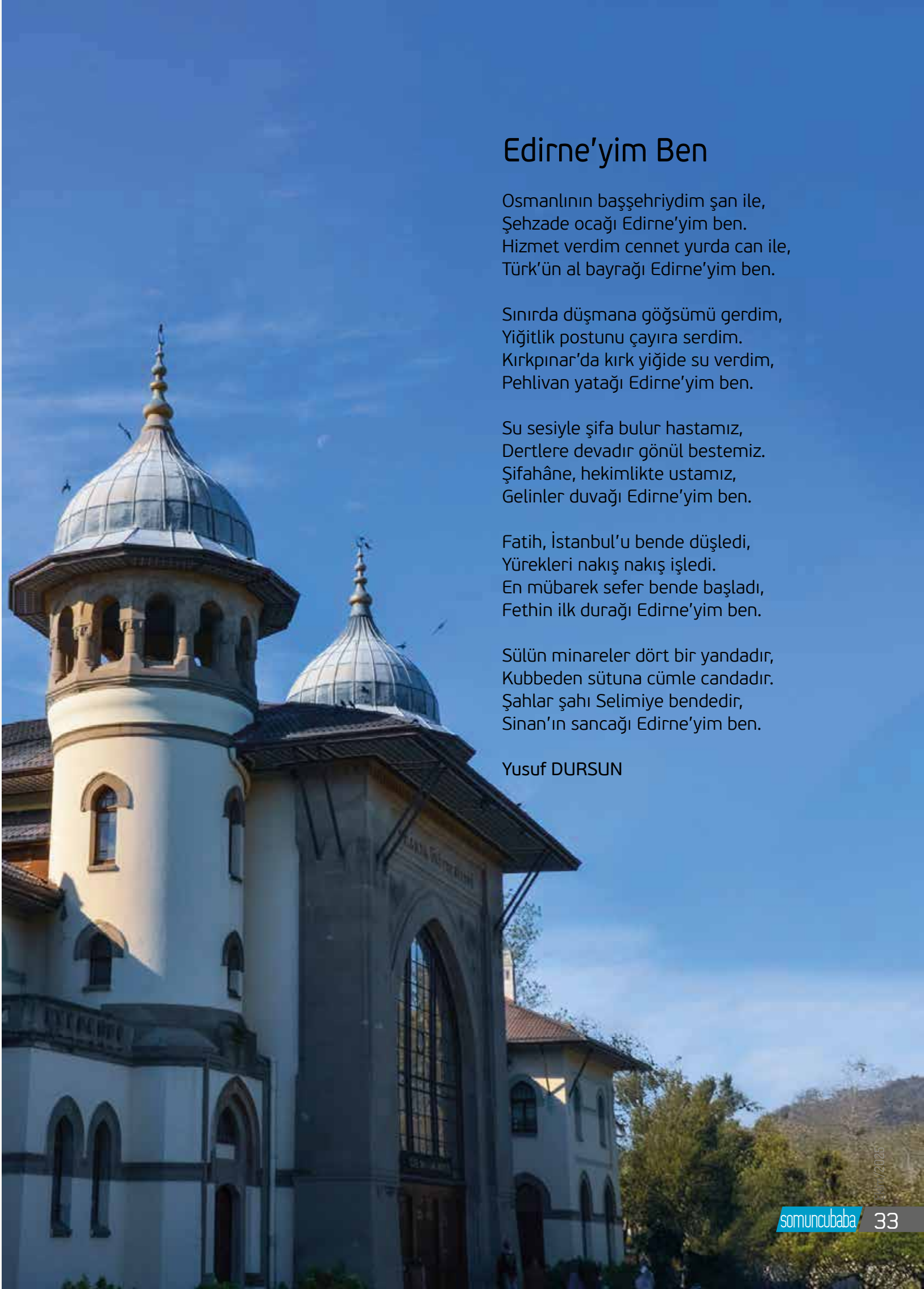

Edirne'yim Ben

Osmanlının başşehriydim şan ile,
Şehzade ocağı Edirne'yim ben.
Hizmet verdim cennet yurda can ile,
Türk'ün al bayrağı Edirne'yim ben.

Sınırda düşmana göğsümü gerdim,
Yiğitlik postunu çayıra serdim.
Kırkpınar'da kırk yiğide su verdim,
Pehlivan yatağı Edirne'yim ben.

Su sesiyle şifa bulur hastamız,
Dertlere devadır gönül bestemiz.
Şifahâne, hekimlikte ustamız,
Gelinler duvağı Edirne'yim ben.

Fatih, İstanbul'u bende düşledi,
Yürekleri nakış nakış işledi.
En mübarek sefer bende başladı,
Fethin ilk durağı Edirne'yim ben.

Sülün minareler dört bir yandadır,
Kubbeden sütuna cümle candadır.
Şahlar şahı Selimiye bendedir,
Sinan'ın sancağı Edirne'yim ben.

Yusuf DURSUN

Vedat Ali TOK

Bir Gece

"Dünya medeniyete onun sayesinde kavuştu. Bütün insanlık, O'na borçludur. Sadece Müslümanlar değil, bütün beşeriyet borçludur. Çünkü O, bütün beşeriyete gönderilmiş bir Peygamberdir."

14 asır önce yine böyle bir gecede çölün gözden ırak bir köşesinde bir çocuk dünyaya gelir. Çocuk yetimdir. Onu hiç kimse dikkate almaz. Doğduğu yerin sapa olması da bunda etkilidir. Hâlbuki tâ ne zamandan beri insanlık âlemi onu beklemekteydi. Çünkü dünya o zamanlar buhran içindeydi; o kadar ki bugünden daha beterdi. İnsanlar birbirlerine o kadar vahşice davranıyordu ki, yırtıcılıkta sırtlanları bile geçenler vardı. Bir kişi zayıfsa en yakınları bile onu yok etmeye çalışıyordu. Yeryüzü ufuklarında baştan başa kargaşa, anarşi hüküm sürüyordu, bu durum, aynen bugün Şark dünyasını yıkan tefrika belâsına benziyordu.

Böyle bir ortamda kırk yaşına gelen Hz. Muhammed (s.a.v.), insanlığa doğru yolu göstermek için çalışır. Kayserler, kisralar yere serilir. Yüzlerce yıl süren bir hüküm vardı; zayıfların, âcizlerin hiçbir hakkı yoktu; onların hakkı ezilmekti. Bu düşünce Peygamber (s.a.v.)'le birlikte değişti. Peygamber (s.a.v.)'in şeraiti ve uygulamaları, hâsılı dünyaya gelişi büyük bir rahmetti. Adâlet özlemiyle yananlara adâlet getirdi.

Dünya iyilik namına her neye sahipse O'nun vergisidir hep. Evet, dünya medeniyete onun sayesinde kavuştu. Bütün insanlık, O'na borçludur. Sadece Müslümanlar değil, bütün beşeriyet borçludur. Çünkü O, bütün beşeriyete gönderilmiş bir Peygamberdir. Allah'ım bizi mahşerde bu inançla haşret.

Âkif, şiirini mahşer gününde Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte haşrolmayı dileyerek bitiriyor. "Bir Gece"de şair, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğumu, peygamberliği ve insanların peygamberliğe bakışını ele alıyor. Dîvân edebiyatındaki Peygamberimiz için kullanılan, kalıplaşmış "dürr-i yetîm" sözü yerine, Âkif, "öksüz" kelimesini kullanıyor. Bu kelime aslında "anasız" anlamındadır. Fakat halk arasında, babası ya da anası ölen biri için de bu kelimenin kullanıldığını biliyoruz. Âkif, kelimenin sözlük anlamını değil de halk arasında kullanılan şeklini tercih etmiştir.

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan, ayın on dördü, bir öksüz çıkıverdi!

Lâkin o ne hüsrandı ki, hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, hâlbuki bekleşmedelerdi!

Nerden görecekler? Göremezlerdi tabi
Bir kerre, zuhûr ettiği çöl en sapa yerdi;

Bir kere de ma'mûre-i dünyâ, o zamanlar,
Buhranlar içindeydi, bugünden beterdi

Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!

Fevzâ bütün âfâkını sarmıştı zemînin,
Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.

Derken büyümüş, kırkına gelmişti ki öksüz,
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!

Bir nefhada insanlığı kurtardı o masûm,
Bir hamlede kayserleri, kisrâları serdi!

Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki, zevâl aklına gelmezdi, geberdi!

Âlemlere rahmetti, evet, şer'-i mübîni,
Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.

Dünyâ neye sâhipse, onun vergisidir hep;
Medyûn ona cemiyyeti, medyûn ona ferdi.

Medyûndur o masûma bütün bir beşeriyet...
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.

Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936)

Mehmet Âkif Ersoy'un bütün şiirlerinde İslâm'ın ve Müslümanların kaygısını taşıyan bir rûh hâlinin izlerini buluruz. Onun münâcatları, naatları Dîvân şairlerinin klâsik kalıplarının dışına çıkar. Meselâ o, Kur'ân'ı, mukaddes olmasının yanında, Müslümanlara bir rehber olarak görür. Kur'ân'ın mezarlıkta okunmak için

yahut fal bakmak için değil dirilere can, saâdet ve nizam vermek için gönderildiğine inanarak bu düşüncenin mücâdelesini verir.

Mehmet Âkif Ersoy'un Peygamber sevgisi de şuurludur. Peygamber yaşantısı, Peygamber tavrı, Âkif'in hayranlıktan çılgına döndüğü bir yoldur:

Mehmet Âkif Ersoy'un Peygamber sevgisini dile getiren bir başka manzûmesi de "Necid Çöllerinde" başlığını taşıyor. Osmanlıların son zamanlarında (Mayıs 1915) Teşkilât-ı Mahsûsa'nın da başkanı olan Kuşçubaşı Eşref Bey ile resmî görevli olarak Arabistan'a, Necid Bölgesine, yapılan bir ziyaretin hikâyesidir bu. Yıllarca Osmanlı'nın idaresi ve emâneti altında olan toprakların İngilizler'e peşkeş çekilmesinin getireceği büyük vebâli anlatmak, İngilizlerle anlaşılarak Osmanlılara karşı yapılacak bir isyanın İslâm birliğine vereceği zararı önlemek için böyle bir yolculuğa çıkar Âkif. Bu vesileyle Medine'yi de ziyâret etme fırsatı bulur.

"Necid Çöllerinde" şiiriyle Âkif, bir Sûdanlının şahsiyetinde bütün Müslüman hacılarının duygularını terennüm eder.

Buralarda çöl sıcağı insanı çok etkiler; *"Nâr-ı beyzâ mıdır nedir, öğle zamanında güneş?/ Tepesinden döküyor beynine ateş/Yıldırım yağmuru şeklinde inen huzmesine/Siper olmuş yanıyor çöldeki çıplak sîne."* Şiire bu mısralarla başlayan Âkif uzun uzun çöl sıcağını, bütün bu dayanılmaz sıcağa rağmen, içlerine aşk ateşi düşmüş mü'minlerin Kâbe'ye akın akın gelişlerini tasvir eder. Buradaki insanları ateşli dalgalar üzerinde yüzen bir mahşer kalabalığına benzetir. İnsanların bitmek tükenmek bilmeyen bu çölde aradıkları ve arzuladıkları yeşil bir toprak; ama ne gezer... Çölde bir ay kadar süren bu yolculuk insana hiç bitmeyecek gibi gelir. *"Bir ılık gölge, İlâhî... O da olmazsa eğer/Kalmıyor sâhil-i maksûda vusûl imkânı"* İşte böyle uzun ve meşakkatli bir mücâdeleden sonra, Tur Dağı misâli yükselen Kubbe-i Hadrâ'yı gören mü'minler çölde vaha görmüşçesine sevinirler. Âkif, Kâbe'yi görmenin verdiği bu sevinç, hayranlık ve şaşkınlığı şu mısralarla dile getirir: *"O cehennem gibi vâdîde bu cennet ne güzel!/En büyük şi'r tezâdın mıdır, ey Hüsn-i Ezel?/Sana bir mısra-ı bercestedir etmiş ki sünûh/Duyar amma varamaz yükselen âhengine rûh."* İşte, artık insan çektiği bütün sıkıntıları unutacak bir mekâna gelmiştir. Burası "Cânânın yeşil yurdu"dur. Burada insan, kendini kaybeder. Varlığını sevdiğinin uğrunda yok eder. Âkif'in de gözü kararır, bu câzibenin coşkusuyla cemaati yarıp atılır sevgilinin kucağına. Fakat biraz sonra o heyecan yerini şaşkınlığa bırakır; çünkü burada koskoca bir âlem vardır. Tunuslu, Afganlı, Çinli, Sûdanlı...

Burada herkes aynı sevdâ, aynı gaye ile yola çıkmıştır. Bu yüzden aralarında birlik beraberlik vardır. Dünya yıkılsa bu vahdet yerinden oynamayacaktır. Çünkü herkes bir olan Allah'a iman etmiştir.

Selimiye Câmii

- Abdullah Uçman'a

Baş mîmar Koca Sinan Ağa'nın şâheseri
Ayakta, Bin Beş Yüz Yetmiş Dört yılından beri

Sultan Süleyman oğlu Sultan Selîm-i Sânî
Bu muazzam esere hakkıyla olmuş bânî

O İkinci Selim ki, bir berceste söylemiş
Söz sultanlığında da, zirveleri peylemiş:

"Biz bülbül-i muhrik-dem-i gülzâr-ı firâkız
Âteş kesilür geçse sabâ gülşenimizden"

Ser Mîmarân-ı Hassa, "ustalık eserim" der
Acaba görmüş müdür, böyle bir câmiyi yer?

On altıncı yüzyılın zirvesi Selimiye
Yapan öyle yapmış ki, haşre dek sürsün diye

Kalem gibi minâre, arşa yükselen kubbe
Sanki eller açılmış, ibâdet için Rabb'e

Vatanımın bekçisi, serhat boyunda asker
Edirne'nin ufkunda mukaddesâtı bekler

Balkanlar'ın tapusu, sanki cennet kapısı
Pâyitaht olmuş şehrin bengü taştan yapısı

Edirnemiz, ülkemiz, olabilir mi onsuz?
Gönlümüzdeki yeri, ebed müddet ve sonsuz...

Bekir OĞUZBAŞARAN

Enbiya YILDIRIM*

Kulluğun Boyutları

"Hem Rabb'imiz hem de Elçisi, biz uyalım diye o emirleri vermişlerdir. Bu sebeple Rabb'imizin ve Rasûl'ünün emir ve yasakları arasında bir ayırıma gidilemez. Her iki emir ve yasak türü mutlaka yerine getirilmesi gereken hususlardır. Çünkü Allah hem kendisine hem de Rasûl'üne itâat edilmesini emretmektedir."

Hem Rabb'imiz hem de Peygamberimiz bir Müslümanın neler yapması veya nelerden kaçınması gerektiği hususunu bizlere açıklamışlardır. Dolayısıyla hepimizin önünde yapılması gereken işler ile kaçınılması gereken hususlar açık ve net bir şekilde bulunmaktadır. Her şey bizlere beyan edilmiştir. İslâm âlimleri de, biz iyi anlayalım diye, emir ve yasakları izah eden binlerce çalışmalar yapmışlardır. Bu sebeple bir mü'minin, "Benim haberim yoktu." gibi bir takım geçersiz mazeretlerin arkasına saklanması imkânsızdır. İnsan İslâm'ın kendisinden istediklerini öğrenmeye istekli olursa, bunları çok kolay bir şekilde öğrenebilir.

Esasında dinimizin bizlere yönelik emir ve yasaklarını, başka bir ifadeyle, bizden talep ettiklerini iki başlıkta toplamamız mümkündür. Bunların bir kısmı Rabb'imize yönelik görevlerimizdir. Diğerleri de etrafımızdaki insanlara karşı vazifelerimizdir. Rabb'imize karşı sorumluluklarımız, namaz, oruç, hac gibi ibâdetlerimizdir. Kullara karşı görevlerimiz de yalan söylememek, zulmetmemek, kötü konuşmamak, hak yememek gibi hususlardır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah'ın kulları üzerindeki haklarından bahsederken şu veciz ve kısa cümleyle her şeyi özetler: *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, ona ibâdet etmeleri ve hiçbir şeyi ona ortak koşmamalarıdır."*[1] Kulların haklarından bahsederken de yine şu veciz ifadeyle işi özetler: *"Hiçbiriniz kendi nefsiniz için arzu ettiğinizi kardeşiniz için etmedikçe iman etmiş olmaz."*[2]

Hem Rabb'imize ve hem de etrafımızdaki insanlara karşı görevlerimiz, yerine getirme zorunluluğu açısından aynıdırlar. Allah ve Rasûlü tarafından istendiğinden ikisi arasında fark yoktur. Dolayısıyla Allah kitabında namaz kılmayı emredince, bu nasıl mutlak olarak yerine getirilmesi gereken bir emir ise, "Gıybet yapmayın." emri de aynı şekilde mutlaka yerine getirilmesi gereken bir emirdir. Bu sebeple "Namaz kılın emri önemli ancak gıybet yapmayın emri o kadar önemli değildir." denilemez. Kezâ Peygamberimiz'in zekât verin emri ile haset

> "Bir mü'min iki kanatlı kuş misali, hem Rabb'ine yönelik emirleri yerine getirmek hem de kullara karşı sorumluluklarına dikkat etmek zorundadır."

etmeyin emri arasında da bir fark yoktur. "Zekât önemlidir ancak haset önemsizdir." denemez. Tersini düşünmek insanı küfre götürür. Çünkü hem Rabb'imiz hem de Elçisi, biz uyalım diye o emirleri vermişlerdir. Bu sebeple Rabb'imizin ve Rasûl'ünün emir ve yasakları arasında bir ayırıma gidilemez. Her iki emir ve yasak türü mutlaka yerine getirilmesi gereken hususlardır. Çünkü Allah hem kendisine hem de Rasûl'üne itâat edilmesini emretmektedir.[3] Başka bir âyette de şöyle buyurmaktadır: *"De ki; 'Allah'a ve Rasûl'üne itâat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kafirleri sevmez."*[4]

Hem Allah'a hem de elçisine karşı olan görevlerimiz, bir insanın iyi bir Müslüman olabilmesinin de şartıdır. Dolayısıyla bir mü'min iki kanatlı kuş misali, hem Rabb'ine yönelik emirleri yerine getirmek hem de kullara karşı sorumluluklarına dikkat etmek zorundadır. Güzel Müslüman olabilmenin olmazsa olmaz şartları bunlardır. Bu sebeple de bir kişi, etrafındakilerle ilişkisi ne kadar iyi olursa olsun, onların hakkına ne kadar riâyet ederse etsin, Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmiyorsa iyi bir Müslüman değildir. Aynı şekilde Allah'a karşı

görevlerine son derece dikkat etmesine rağmen aile sorumluluğuna dikkat etmeyen veya etrafındakileri sürekli üzen bir kimse de iyi bir mü'min değildir.

Allah'a karşı görevlerimize gelince, bir mü'min bunları ne kadar yerine getirip getirmediğini bilir. Keza bu görevleri yerine getirirken ne kadar ihlâslı olup olmadığının da farkındadır. Bu sebeple, îfâ ettiği kulluk görevleri sebebiyle Rabb'inin kendisine nasıl bir muamele yapacağı hususunda içinde bir kanaat oluşur. Zira ibâdetini ne kadar hakkını vererek edâ ettiğini çok iyi bilir. Baştan savarcasına, yükü sırtından atarcasına edâ ettiği görevlerinden pek bir mükâfat alamayacağının farkındadır. Çocuklarından veya yanında çalıştırdığı insanlardan bir şey yapmalarını istediğinde, onlar bunu isteksiz yaptıklarında bundan nasıl hoşnut olmazsa, Allahu Teâlâ'nın da isteksiz ve gönülsüz edâ ettiği görevlerinden dolayı kendisine fazla bir ecir vermeyeceğini bilir. Ancak her şeye rağmen, Rabb'inin sonsuz merhametinden ümitvardır. En küçük bir vesile ile onu affedebileceğini umar. Zira âlemin sahibi; *"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını aslâ bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar."*[5] buyurmaktadır.

Zor olan diğer taraftır, yani kullarla ilgili hak ve hukuklardır. Zira Allahu Teâlâ insanın bir minik güzel ameline bakarak kendisiyle ilgili hak ve hukuku affedip bolca mükâfatlandırabilir. Ama kullarla ilgili böyle değildir. Hakları yenen, zulmedilen, kalpleri incinen insanlar kendilerine kötülük yapanları kolay kolay affetmezler. Affetseler bile yüreklerinin kenarında bir sızı her zaman kalır. Allahu Teâlâ'nın kıyâmette kullar arasındaki alacak verecek meselelerine karışmayacağını ve en küçük haksızlığın bile ödeneceğini göz önüne getirecek olursak, âhiretteki sınavımızın kullarla ilgili kısmının çok zor geçeceğini anlarız.

Esasında bir mü'min insanlarla olan ilişkilerinde ne kadar başarılı olup olmadığını çok iyi bilir. Önünüze bir boş kâğıt alın. Hemen hemen her gün konuştuğunuz ve bir araya geldiğiniz elli insanın ismini sırasıyla bu kâğıda yazın. Sonra o insanların sizinle ilgili ne düşünüyor olabileceğini yani kanaatlerini isimlerinin karşısına yazın.

Bunu hepimiz yapabiliriz, çünkü etrafımızdakilerin bizimle ilgili kanaatlerini üç aşağı beş yukarı tahmin edebiliriz. Çevremizdekilerin bizimle ilgili düşüncelerini yazdıktan sonra listemize bakalım. Eğer elli kişiden yirmi altısının bizimle ilgili olarak iyi düşüncelere sahip olduğunu tahmin ediyorsak, kulluğumuzun ikinci kısmının iyi yolda devam ettiğini ümit edebiliriz, daha fazla güzelleştirmek için çaba göstermemiz gerektiğini anlarız. Ancak elli ismin yarısından fazlasının bizimle ilgili olumsuz kanaate sahip olduğunu düşünüyorsak, kulluğumuzun ikinci yarısının tehlikede olduğunu ve hayat sınavımızın bu kısmını bugüne kadar hebâ ettiğimizi anlarız. Hareketlerimize ve konuşmalarımıza daha fazla dikkat etmemiz gerektiğini görürüz.

Benzer bir durumu cenâzelerde yaşarız. İmam efendi, "Nasıl bilirdiniz?" diye sorduğunda nicelerimiz etraftakilere ayıp olmasın diye, "İyi bilirdik!" diye cevap verir. Ama kalbimiz hiç de öyle demez. Aklımıza ölen kişinin yapıp ettiği fenâlıklar gelir. Ve belki de "Öldü de geri kalanlar bir rahat etti." deriz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, "Bazı ölüler insanların şerlerinden kurtulduğu kimselerdir." şeklinde haber verdikleri bunlardır. Peki, biz şu an ölsek, insanlar bizim için içlerinden neler derler? Bu sorunun cevabını olumsuz veriyorsak, kendimizi bir an önce toparlamalıyız.

Bütün bu yazdıklarımız bize gösteriyor ki, insanın hem Allah'a hem de diğer mü'minlere karşı görevlerini yerine getirmesi, her iki tarafça da sevilmesi çok önemlidir. Bunun yanında ümmeti kardeşçe bir arada tutmak, topluma huzur ve sükûnun egemen olması açısından da bu iki husus son derece önemlidir.

Bunun bir de dış dünyaya, yani gayr-i müslimlere bakan yönü vardır. Şöyle ki, kulun hem Rabb'ine hem de kardeşlerine karşı görevlerini

güzelce yerine getirmesi, mü'min olmayanlar üzerinde de müsbet etki bırakır, kalplerini İslâm'a ısındırır. Zira İslâm temelde iki şeyle diğer insanlara tebliğ edilir. Birincisi, kulların Allah'a karşı görevlerini yerine getirmeleri. İkincisi de kendi aralarındaki ilişkileri İslâm'ın istediği şekilde düzenlemeleri. Bu iki hususu başardıklarında, gayr-i müslimler, İslâm'ın yeryüzüne nasıl bir din va'dettiğini ve insanlığa ne kazandırdığını bizzat görme imkânı elde ederler. Tarih boyunca İslâm'ı kabul edenlerin dinimizle şereflenmelerinde bu iki husus çok etkili olmuştur. Çünkü gayr-i müslimler, Müslümanların Rablerine karşı görevlerini güzelce yerine getirmeleri yanında ahlâk temelli bir arkadaşlık yaşadıklarını gördüklerinde bundan çok etkilenirler. Müslüman olmaları durumunda kazanacakları değerlere bizzat şâhit olurlar ve dinimizi kabul ederler.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Muâz b. Cebel ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi Yemen'e İslâm'ı tebliğ etmek için göndermişti. Onlara Medine'nin çıkışına kadar refâkat etmiş ve dinimizi müjdeleyerek anlatmalarını, nefret ettirmemelerini, zorlayarak değil kolaylaştırarak öğretmelerini tavsiye etmişti. En son olarak da, birbirleriyle dayanışma içinde olmalarını tembihlemişti. Çünkü iki kişi birbiriyle anlaşamaz ve aralarında sorunlar olursa, dini tebliğ ettikleri insanlar, "Bu din daha sizi kardeş yapamamış, bizi nasıl yapacak?" diyerek sırt çevirebilirlerdi. Ama onlar o günün şartlarında Medine'den Yemen'e gittiler. Çektikleri sıkıntıları zihin dünyanızda canlandırabilirsiniz. Yemen'e vardıktan sonra ziyâret edilmedik bir şehir, uğranılmadık bir kasaba ve köy bırakmadılar. Her yerde yaşantılarıyla ve sohbetleriyle İslâm'ı tebliğ ettiler. Böylece İslâm kısa sürede Yemen'de çok hızlı bir şekilde yayıldı. Çünkü onlar hem İslâm'ı şahıslarında yaşadılar hem de Allah Rasûlü'nün tavsiyesi üzere usûlünce tebliğ ettiler. Gayretlerinin meyvelerini de topladılar.

Burada bahsettiğimiz Muâz b. Cebel'i hepimiz biliriz, ancak onun sol ayağını kıramadığını, yani aksak olduğunu belki de bilmeyiz. İşte bu insan ve yardımcısı Ebû Mûsâ o sıcaklara ve meşakkatlere katlanarak Allah'ın dinini herkese ulaştırmaya gayret ettiler. Bir gün yolları bir köye çıktı. Oradakilere İslâm'ı anlattılar. Onlar da hem karşılarındakilerin hâllerinden hem de anlatılanlardan etkilenerek şehâdet getirdiler. Muâz sonra onlara, Müslümanların beş vakit namaz kılmaları gerektiğinden bahsetti. Namazın nasıl kılınacağını öğretmek için de beraber cemâat oldular. Namaza başlamadan önce arkasındakilere "Ben ne yapıyorsam, aynısını yapın." dedi. Fakat secdeye gittiğinde sol ayağını bükemediğini söylemeyi unuttu. Secdeye her gittiğinde sol ayağını uzatınca arkadakiler de aynısını yaptılar. Namazdan sonra onlara sordu; "Secdeye gittiğimizde siz de ayaklarınızı mı uzattınız?" "Evet!" dediler. Muaz da onlara, "Ben ayağımı bükemediğimi sizlere söylemeyi unuttum, siz bundan sonra dizlerinizi kırıp secdeye gidersiniz." diye tembihledi. Onlar işte bu dini Arabistan Yarımadası'nda ve diğer coğrafyalarda böyle tebliğ ettiler.

Şimdi kendimize sormanın zamanıdır: "Rabb'imize karşı görevlerimiz ve kardeşlerimizle ilişkilerimiz açısından İslâm'ı gayr-i müslimlere güzel bir şekilde tebliğ edebiliyor muyuz?" Bu sorunun cevabı İslâm dünyasının şu anki durumunun içinde yatmaktadır.

Artık silkinmemizin vaktidir. Zira kulluğumuzu ve etrafımızdakilerle ilişkilerimizi düzenlemenin zamanı ânî bir ölümle elimizden kaçabilir. Hemen tevbe ederek bundan sonraki yaşantımızı güzelleştirmeye gayret edelim. Rabb'im bizleri, dünya sınavını başarıyla geçen kullarından eylesin.

Dipnot

* Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Ankara Üniversitesi

1.Buhârî, 2856.
2.Buhârî, 13.
3.4/Nisâ, 59.
4.3/Âl-i İmrân, 32.
5.4/Nisâ, 48.

Selimiye'den Darüşşifa'ya Edirne'nin Kadim Değerleri

"Edirne, Osmanlı'nın III. padişahı olan II. Murad tarafından 1361 yılında fethedilmiştir. İstanbul'un fethi olan 1453 senesine kadar da 92 sene boyunca Osmanlı'ya başkentlik yapma şerefine nail olmuştur."

Selimiye Camii'nden Üç Şerefeli Cami'ye, Gazi Mihal Camii'nden Dârü'l-Hadis Camii'ne, Defterdar Camii'nden Sittişah Sultan Camii'ne, Bedesten Çarşısı'ndan Arasta Çarşısı'na, Decevi Hanı'ndan/Eski Hapishane Rüstempaşa Kervansarayı'na, İlhan Koman Konağı'ndan Ekmekçizâde Kervansarayı'na, Türk İslâm Eserleri Müzesi'nden Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ne ülkemizin kadim eserlerle dolu serhat şehirlerinden biridir Edirne.

Osmanlı'nın ikinci payitahtı olan Edirne, Osmanlı'nın III. padişahı olan II. Murad tarafından 1361 yılında fethedilmiştir. İstanbul'un fethi olan 1453 senesine kadar da 92 sene boyunca Osmanlı'ya başkentlik yapma şerefine nail olmuştur. Bu süreçte camilerden kervansaraylara, çeşmelerden imarethanelere, köprülerden şifâhânelere, saraylardan külliyelere, hanlardan hamamlara, konaklardan istasyonlara, su kemerlerinden gümrük binalarına, çarşılardan kasırlara, saat kulelerinden medreselere kadar şehre çok kıymetli eserler kazandırılmıştır. Bunlar arasında Eski Ziraat Bankası Binası, Ali Paşa Çarşısı, Adâlet Kasrı, Arasta Çarşısı, Buzhâne, Balon/Zeplin Hangârı, Devecihan, Dr. Bahattin Öğütmen Konağı, Edirne Belediye Binası, Eski Ticaret Lisesi Binası, Ekmekçizâde Ahmet Paşa Kervansarayı, Gümrük Karakol Binası, Halk Eğitim Merkezi Binası, Makedonya Saat Kulesi, Karaağaç Koza Fabrikası Binası, Saatli Medrese, Jandarma Karakolu Binası, Küçük Şehir İstasyonu Binası, Peykler Medresesi, İpsala Su Kemeri, Tarihî Gar Binası ilk akla gelenlerdir.

Serhat Boylarında Parlayan Manevî Yıldızlar: Edirne Camileri

Camiler şehirlerin bir nevi manevî tapusu hükmündedir. Ceddimiz Osmanlı gittiği (fethettiği) yerlerde ilk olarak camiler inşâ ederdi. Bazı kiliseleri de camiye döndürürdü. Çünkü camiler şehirlerin bir çeşit kimlik kartlarıdır. Onların varlığı şehri bizim yapar. Şehrin halkı camilerin etrafında birleşir ve kenetlenir. Birlik ve beraberlik camilerin gölgesinde inşâ edilir.

> "Selimiye Camii, mimarî özelliklerinin harikulâdeliği yanında taş, mermer, çini, ahşap ve sedef gibi süsleme özellikleriyle de son derece mühimdir. Mihrap ve minberi mermer işçiliğinin en güzel örneğidir."

Bir yönü dünyaya, bir yönü de ukbaya/âhirete bakan camiler dinî ve millî birliğimizin çimentosudur. Minarelerden yankılanan ezanlar bizi İslâm paydasında birliğe ve beraberliğe götürür. Onun için Osmanlı'da camiler devletin bekâsı için olmazsa olmaz müesseselerdir.

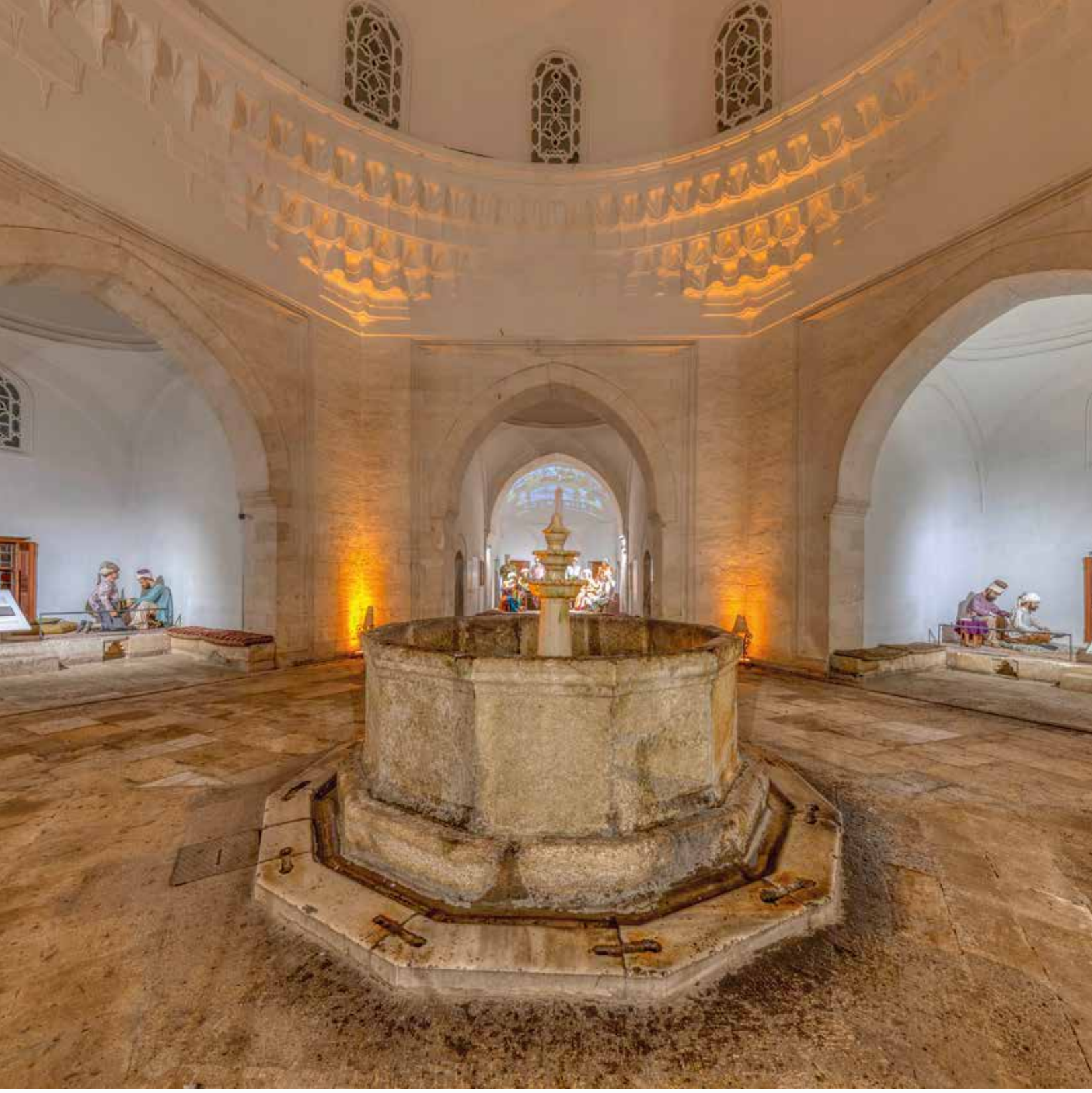

Bir serhat şehri olan ve Osmanlı'nın ikinci başkenti olma bahtiyarlığını taşıyan Edirne; Selimiye Camii'nden Üç Şerefeli Camii'ye, Gazi Mihal Camii'nden Darü'l-Hadis Camii'ne, Defterdar Camii'nden Sittişah Sultan Camii'ne, Akmescid Camii'nden Atik Ali Paşa Camii'ne, Ayşekadın Camii'nden Bademlik Camii'ne, Balaban Paşa Mescidi'nden Bedevizade Ahmet Mescidine, Beylerbeyi Camii'nden Çakır Ağa Camii'ne, Büründcükçü Molla Mustafa Paşazade Camii'nden Enez Fatih Camii'ne, Gazi Hoca Camii'nden Eski Ulu Cami'ye, Hıdır Ağa Camii'nden Kadı Bedrettin Camii'ne, İsmail Ağa Camii'nden Kasım Paşa Camii'ne, Kazzaz Salih Camii'nden Karaağaç Eski Cami'ye, Medrese Ali Bey Camii'nden Muradiye Camii'ne, Kuşçu Doğan Camii'nden Selçuk Hatun Camii'ne, Sarı Selim Camii'nden Sarıca Paşa Camii'ne,

Sultan II. Bayezid Camii'nden Süleyman Paşa Camii'ne, Süle Çelebi Camii'nden Şah Melek Camii'ne, Şehabettin Paşa Camiin'den Şeyh Çelebi Camii'ne, Tamburacılar Camii'nden Timurtaş Paşa Camii'ne, Taşlık/Mahmut Paşa Camii'nden Yeşilce/Mezit Bey Camii'ne, Yahya Bey Camii'nden Yıldırım Bayezid Camii'ne, Zehr-i Mar Camii'nden Şeyh Şüca Camii'ne kadar birbirinden güzel camileriyle yanı başındaki Avrupa'ya ilâhî mesajlar vermiştir. Edirne bu camiler sayesinde serhat boylarında Türk kimliğiyle tutunabilmiştir.

Mimar Sinan Demek, En Çok da Onun Ustalık Eseri Selimiye Camii Demektir

Dünyaya huzur ve sükûn bahşeden Osmanlı Devleti'ne kazandırdığı birbirinden özgün ve kıymetli mimarî eserleriyle tanınan ve bilinen Mimar Sinan'ın en çok bilinen eserlerinden biridir Sultan II. Selim tarafından yaptırılan Selimiye Camii. Mimar Sinan "ustalık eserim" dediği bu kutlu mâbedi 80 yaşlarında inşâ etmiştir. Osmanlı klâsik dönem mimarîsinin zirvesi kabul edilen bu kadim cami, Osmanlı-Türk mimarlık tarihinin olduğu kadar, dünya mimarlık tarihinin de şaheserleri arasında âdeta parmakla gösterilmektedir.

Osmanlı sanatının zirvesi sayılan Selimiye Camii, aslında bir camiden öte, bir külliyedir. Külliye büyük dikdörtgen bir avlu içinde ortada cami, güneydoğuda ve güneybatı'da birer medrese ile batı'da arasta ve sıbyan mektebinden meydana gelmektedir. Cami, medreseler ve arastanın doğu yönündeki dükkânlar Mimar Sinan tarafından 976-982 (1568-1574) yılları arasında inşâ edilmiş olup arastanın batı yönündeki dükkânları, tonozlu üst örtüsü, duâ kubbesi ve sıbyan mektebinin II. Selim'in vefâtından sonra III. Murad döneminde Mimar Davut Ağa tarafından tamamlanmış olduğu kabul edilmektedir.

Kesme taştan yapılan Selimiye Camii iç bölümüyle 1620 metrekare, tümüyle ise toplam 2475 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Mimar Sinan'ın bu ustalık eserinin yerden yüksekliği 43,28 metre olan 31.30 metre çapındaki kubbesiyle ilgi çeker.

Kubbe, 6 metre genişliğindeki kemerlerle birbirine bağlanan 8 büyük payeye oturur. Mimar Sinan'ın inşâ ettiği 8 dayanaklı cami plânının en başarılı örneğidir. Caminin 3,80 m çapında, 70,89 m yüksekliğindeki üçer şerefeli dört zarif minaresi vardır. Giriş yönündeki her şerefeye ayrı ayrı yollardan, diğer ikisine ise tek yolla çıkılmaktadır.

Selimiye Camii, mimarî özelliklerinin harikulâdeliği yanında taş, mermer, çini, ahşap ve sedef gibi süsleme özellikleriyle de son derece mühimdir. Mihrap ve minberi mermer işçiliğinin en güzel örneğidir. Ortasındaki 12 mermer sütuna oturan müezzin mahfili, altın varaklı edirnekari kalem işleriyle klasik dönemin en güzel örneklerindendir. Yapının çini süslemelerinin, Osmanlı ve dünya sanatında ayrı bir yeri ve önemi vardır. 16. yüzyıl çiniciliğinin en güzel örnekleri olan bu çiniler, sıratlı tekniğinde olup İznik'te yapılmıştır.

Taşın emsalsiz bir sanata dönüştürüldüğü Selimiye Camii'nin taş duvarlarla çevrili geniş dış avlusunda, Darü'l-Sübyan, Darü'l-Kurra ve Darü'l-Hadis yapıları bulunmaktadır. Bu yapılardan Darü'l-Hadis bölümü Türk-İslâm Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır. Darü'l Kurra bölümü ise Vakıf Eserleri Müzesi'dir. Cami terasının altında yer alan Arasta Çarşısı, III. Murat zamanında Selimiye'ye gelir sağlaması amacıyla yaptırılmıştır. İlk sırası Mimar Sinan tarafından yapılmış, daha sonra Mimar Davut Ağa tamamlamıştır.

Tek kubbesi Allah'ın birliğini, pencerelerin 5 kademeli oluşu İslâm'ın beş şartını, 4 vaaz kürsüsünün 4 mezhebi, külliyedeki 32 kapının 32 farzı, arka minaredeki 6 yolun imanın 6 şartını temsil ettiği söylenen Selimiye Camii'nin yapımı 6 yıl sürmüş, 1575'te ibadete açılmıştır. İznik çinileri ile süslenen caminin kubbesinin desteksiz ayakta durması ve depremlere karşı

dayanaklı oluşu bugünkü mimar ve mühendislere örnek teşkil eder.

Birbirinden kıymetli eserleriyle dünyayı güzelleştiren Osmanlı'nın serhat şehrimiz Edirne'deki mührü olan Selimiye Camii, 2011 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Bu eser sadece ülkemizin değil, bütün dünyanın bir çeşit medâr-ı iftihârıdır.

Üç Şerefeli Cami, Edirne'nin Mümtaz Mimarî Eserlerinden Biridir

Edirne deyince evvelâ Mimar Sinan'ın ustalık eseri olan Selimiye Camii akla gelse de, bu şehrin mümtaz mimarî eserlerinden biri olan Üç Şerefeli Cami'yi de unutmamak lâzım.

Sultan II. Murad tarafından inşâ ettirilen cami, aslında saatli medrese, mektep, sebil, çeşme ve hazîreden meydana gelen küçük bir külliyedir. Söz konusu camiyi 841-851 (1437-1447) yılları arasında Mimar Muslihuddin ve Şehâbeddin Usta'nın yaptığı kabul edilmektedir. XV. yüzyılın ikinci yarısında Peykler Medresesi külliyeye eklenmiştir. 1176 (1762) depreminde hasar gören cami 1177'de (1763-64) III. Mustafa tarafından tamir edilmiştir. Camiye adını veren üç şerefeli minare harimin kuzeybatısında yer almaktadır.

Üç Şerefeli Cami, Osmanlı sanatının erken ve klâsik dönem üslûbu arasında yer alır. Burada ilk kez uygulanan bir plânla karşılaşılmaktadır. 24 m. çapındaki büyük merkezi kubbe, ikisi paye, dördü duvar paye olmak üzere altı dayanağa oturur. Yanında daha küçük ikişer kubbe ile örtülü kare bölümler vardır. Yapı, bir yenilik olarak enine dikdörtgen bir yapıdır. Böylece enine gelişen mekâna ulaşılmak istenmiştir. Bu plânı Mimar Sinan İstanbul camilerinde daha gelişmiş biçimiyle uygulamıştır. Ayrıca, Osmanlı mimarisinde revaklı avlu ilk kez bu camide kullanılmıştır. Avlunun dört köşesine minareler yerleştirilmiştir. Üç Şerefeli Cami, bu özellikleriyle sonraki camilere öncü olan anıtsal bir yapıdır. Revak kubbelerindeki özgün kalem işleri Osmanlı camilerindeki en eski örneklerdendir. Camiye adını veren üç şerefeli anıtsal minare, 67,62 m. yüksekliğindedir. Her şerefeye ayrı yollardan çıkılması enteresan özelliğidir. Minare kırmızı taştan zikzaklar ve ak karelerle devinim kazanmıştır.

Üç Şerefeli Cami, bir külliye şeklinde düşünülmüştür. Üç Şerefeli Cami'nin doğusunda iki medrese yer almaktadır. II. Murad tarafından yaptırılan ilk medrese Saatli Medrese'dir. Fâtih Sultan Mehmed'in yaptırdığı ikinci medrese Peykler Medresesi adıyla bilinir.

Edirne Deyince Aklımıza Gelen Önemli Yerlerden Biri de Edirne Darüşşifası'dır

Edirne deyince aklımıza gelen yerlerden biri de bir zamanlar hastaların umudu olan ve birçok insana şifâ dağıtan Edirne Darüşşifası'dır. Burası, insan merkezli bir devlet olan Osmanlı'nın şifâ merkeziydi. Edirne Darüşşifası, II. Bâyezîd Külliyesi içerisinde yer alan, Osmanlı'nın önemli sağlık merkezlerinden biriydi. Burası dünyada ilk olma özelliği taşıyordu. Bugünkü insanların yere göğe sığdıramadıkları Avrupa'da bu gibi sağlık merkezlerinin benzeri ancak 200 sene sonra yapılabilmiştir. Batı'da akıl hastaları toplumdan dışlanırken burada akıl hastaları büyük bir saygı ve hoşgörü ortamında su ve musiki ile tedavi edilirdi.

İnsanî bir anlayışla hastalara hizmet veren Edirne Dârüşşifâsı 1876 harbine kadar çalışmış, sonra bir ara boşaltılmış, geçen yüzyılın sonlarında tekrar kullanılırken Balkan Harbi sırasında kapanarak yalnızlığa terk edilmiştir. Ancak son yıllarda ciddi sûrette tamir edilip Trakya Üniversitesi'ne verilmiştir. 1997 yılında Sağlık Müzesi'ne dönüştürülen Edirne Darüşşifası, dünyanın en prestijli müzecilik ödüllerinden olan Avrupa Konseyi 2004 Yılı Avrupa Müze Ödülü'nü almıştır. Bu müze, Edirne merkez Yeniimaret semtinde bulunan Sultan II. Bâyezîd Külliyesi Darüşşifası bünyesinde hayata geçirilmiş olup, Trakya Üniversitesi'nin, kültürel miras ve korumacılık alanında gerçekleştirdiği en büyük projelerden biridir. Burada 500 yıl öncesinin bir "Osmanlı bimarhânesi" modern bir teknolojiyle canlandırılmıştır. Müzeyi ziyâret edenler bundan asırlar evveline yolculuk yapmaktadır. Edirne gerek bu müzeyle gerekse geçmişe ait diğer eserleriyle dünü bugünde yaşatmaktadır.

Rasul KESENCELİ

Şeyh Hasan Sezâî Efendi'nin Kerâmet ve Menkîbelerinden Örnekler

"Sakın ha, dünya itibarına, makamına aldanıp mânevî yükselmeden geri kalmayasın. Sûret ve görünüşe itibar etmeyesin. Zira görünüşteki itibar, olsa olsa su üzerinde meydana gelen dalgaya benzer. Su üzerindeki dalganın devamlı olması mümkün müdür ve ona bağlanıp kalmak akıl kârı mıdır?"

Huzuru Saâdet

Hasan Sezâî Hazretleri, İstanbul'a gelmişti. Daha önce Edirne'de iken ismi her tarafta duyulmuş olduğundan, İstanbul'a gelince birçok kimse onu görmek arzusu ile bulunduğu yere akın etti. Fakat o, tevazûnun çokluğundan dolayı, gayet sakin bir hâlde bulunuyordu. Böyle gelip sohbette bulunanlardan bazılarının kalbine, Hasan Sezâî'yi tahmin ettikleri gibi bulamama düşüncesi geldi. O gece bu kimselerin her biri, rüyalarında, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'i ziyâret için Medine-i Münevvere 'ye gittiklerini, fakat kapıda Hasan Sezâî'nin bulunduğunu ve huzuru saâdete girebilmek için onun yardımı gerektiğini gördüler. Ertesi gün rüyalarını birbirlerine anlattıklarında, hepsinin aynı rüyayı gördükleri anlaşıldı. Böylece Hasan Sezâî Hazretleri'nin, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in vârisi olan büyük âlimlerden olduğunu müşâhede etmiş oldular.

Deryanın Büyüklüğü

Zamanın Edirne valisi, adamlarından ikisine birer kese altın vererek; "Gidiniz. Bu altınlardan bir kesesini Güzelce Baba'daki dergâhın şeyhi Enis Dede'ye, diğerini de Bostarı Pazarı'ndaki Hasan Sezâî'ye veriniz." dedi. Vazifeliler Enis Dede'ye gelip parayı vermek istediklerinde, Enis Dede; "Evlâdım, vali paşaya selâmlarımı söyleyiniz. Biz bir şeyimiz kalmadığı zaman sahip olduklarımıza bakarız ve Rabb'imize şükrederek ne kadar çok şeye sahip olduğumuzu anlarız. Siz lütfen bunu ihtiyacı olan birine veriniz ki ben de memnun olayım." dedi. Bunun üzerine oradan ayrılan vazifeliler Hasan Sezâî'nin dergâhına doğru yola çıktılar.

Bu sırada da Hasan Sezâî Efendi'nin dergâhının esnafa olan borçları birikmiş olduğundan, bazı esnaf, alacaklarını istemek üzere dergâha gelmişlerdi. Hasan Sezâî alacaklıları iltifat ile karşılayarak; "Buyurunuz. Lütfen oturunuz. Paranız gelmek üzeredir." dedi. Hasan Sezâî'nin yanında para olmadığını bilen yakınları, bu alacaklıların sıkıştırmasından, bu sebeple hocalarının zor durumda kalacağından dolayı

> "Hasan Sezâî Hazretleri'nin hayatında çok kerametleri görüldüğü gibi vefâtından sonra da böyle fevkalâde hâlleri, kerametleri çok görülmüştür. Vefâtından yüz sene kadar sonra, kabrini su basmıştı. Dergâhın bulunduğu yerdeki caminin hatibi rüyada birkaç defa ikaz olundu."

üzgün idiler. Az sonra valinin adamları geldiler. Hasan Sezâî Hazretleri onları görünce; "Nerede kaldınız evlâtlarım. Bizleri beklettiniz. Şu altınları verin de alacaklıların hesaplarını kapatalım. Kendilerini bekletmeyelim." dedi. Oradakiler Hasan Sezâî Hazretleri'nin bu kerameti karşısında şaşakaldılar. Hepsi onun talebesi oldular. Valinin adamları gelerek, gönderilen altınlar karşısında her iki zâtın nasıl hareket ettiklerini anlattılar. Valinin maksadı da zaten bunu öğrenmek idi. Enis Dede ile görüştüğünde; "Siz altınları kabul etmediniz. Ama Hasan Sezâî Efendi aldı." dedi. Enis Dede tebessüm ederek; "O öyle bir deryadır ki, ufacık kirli bir taş parçasının o deryaya düşmesiyle o derya kirlenmez.

Deryanın büyüklüğü içinde erir kaybolur. Paraları, mutlaka bir ihtiyaç sebebiyle kabul etmiştir. Yine mutlaka kendisi için değil, başkalarına faydalı olmak için kabul etmiştir ve bunu kabul etmesi de ihlâsına zarar vermez." dedi.

Daha sonra Hasan Sezâî Hazretleri ile görüşen vali; "Altınları Enis Dede almadı ama siz aldınız." dedi. O da buna cevap olarak; "Efendim! O zât öyle yükseklerde uçan bir zümrüd-ü ankâ kuşudur ki, leşe konmaya dünyalık şeylere el sürmeye tenezzül etmez." dedi. Vali her iki zâtın tevazûları ve birbirlerine olan edepleri karşısında hayrette kaldı. Onlara olan muhabbeti daha çok arttı.

Gül Bahçesi

Edirne'de devlet erkânından bazıları güle çok meraklı idiler. Bir gün o gül yüzlü Hasan Sezâî Efendi'yi ziyarete gittiler. "Efendim, sizin güllerinizi görmeye geldik." dediler. O da; "Maddî güllerimizi mi yoksa mânevî güllerimizi mi?" deyince, onlar, "Her ikisini de." dediler. Birlikte bahçeye geçtiler. Hasan Sezâî oraya bir nazar edince misafirler kendilerini mânâ âleminde, fevkalâde güzel güller, sarmaşıklar arasında gördüler. Güllerin kokusundan mest oldular. Bundan sonra hepsi Hasan Sezâî Hazretleri'nin talebelerinden oldular.

Mektup

Hasan Sezâî Efendi uzak bir yere gittiğinde oğullarına ve talebelerine yahut uzakta bulunan sevdiklerine mektuplar gönderir, onların dinin emir ve nehiylerini yerine getirmekte gayret ve şevklerini artırırdı.

Oğluna yazdığı bir mektupta şöyle geçmektedir:

"Gözümün nûru evlâdım. Her hâlinle seni Yüce Allah'a emânet ettim. Kalp gözün açık olsun. Mahlûklara güzel ahlâk ile muamele edesin. Bütün amellerin en güzellerinden birisi de güzel huylu olmaktır. 'Dili tatlı olanın dostu çok olur.' buyrulmuştur. Daima insanların ayıbını gizle. Kimsenin şahsî ayıbını yüzüne vurma ve insanlara ifşâ etme. Gadab ve kızgınlığını yenmeye çalış. İhtiyarlara karşı hürmet et. Bir fakir gördüğün zaman, gücün yettiği kadar elinde bulunandan yardımda bulun. Bunlara riayet edersen ömrün uzun olur, Allahu Teâlâ her yerde seni azîz eder. Daima affedici ol. Vasiyetlerimi tutarsan dünyada rahat ve muhterem, âhirette de mükerrem olur ve rızâmı kazanırsın. Daima itikadı düzgün, sâlih kimselerle birlikte bulun. Dünya fânîdir. Ne sana kalır ne de başkasına. Bâkî kalacak şey, Allahu Teâlâ'nın rızâsını kazanmaktır."

Başka bir talebesine yazdığı bir mektupta Hasan Sezâî şöyle buyurmaktadır:

"Allahu Teâlâ mânevî nimetlerden hisse almanı nasip eylesin. Sakın ha, dünya itibarına, makamına aldanıp mânevî yükselmeden geri kalmayasın. Sûret ve görünüşe itibar etmeyesin. Zira görünüşteki itibar, olsa olsa su üzerinde meydana gelen dalgaya benzer. Su üzerindeki dalganın devamlı olması mümkün müdür ve ona bağlanıp kalmak akıl kârı mıdır? Allahu Teâlâ mânâ âlemimizi ihyâ eylesin. Bize ve size hidâyet versin. Çeşitli yanlışlara düşerek, mâneviyâtımızın harap olmasından Allahu Teâlâ'nın rahmetine sığınırız."

Merhamet

Hasan Sezâî Hazretleri zamanında Edirne'de, kötü yola düşmüş bir kadın vardı. Bir zaman bu kadın halisâne tevbe edip, eski hâlinden vazgeçti. Salih ameller işlemeye başladı. Fakat uygunsuz kimseler tarafından tedirgin ediliyor, rahat bırakılmıyordu. Bu kadın Hasan Sezâî Hazretleri'ne gelerek kendisine yardım edilmesini istedi. O da, dergâhta kadınlara mahsus kısımda kalabileceğini bildirince, bir oda tahsis edilip, kadın orada kalmaya, ibâdet ve taatle meşgul olmaya başladı. Bu arada boş durmayan fitneciler, Hasan Sezâî Hazretleri hakkında çirkin iftiralar yapmaya başladılar. Daha da ileri giderek, bir gece dergâhın kapısına geyik boynuzu astılar. O ise olanlara sabrediyor, kimseye

bir şey demiyordu. Geyik boynuzunu dergâhın içine aldırdı. Edirne günlerce bu dedikodularla çalkalandı. Hasan Sezâî Hazretleri yine sabrediyor, kimseye bir şey söylemiyordu. Bu şayianın yayılmasından az zaman sonra, Edirne'de müthiş bir uyuz hastalığı peyda oldu. Hasan Sezâî Hazretleri hakkında her kim dedikodu etmiş ise veya her kim bu dedikoduları dinleyip kabul etmiş ise, bu hastalığa yakalandı. Hastalık, bu sözlere adı karışmış olanlara yayılıyor, diğer insanlara bir şey olmuyordu. Hastalığa yakalananların bütün vücutları yara bere içinde kaldı. Hiçbiri derdine çare bulamadı. Affı ve merhameti çok olan Hasan Sezâî Hazretleri, onların bu hastalık sebebiyle şiddetli acı ve sıkıntı çekmelerine dayanamadı. Mübarek kalbi tahammül edemeyip bir gece kılık kıyafetini değiştirerek çarşıya çıktı. Kahvelerden birine girdi. Hiç kimse onu tanıyamadı. Uyuz olanlara yaklaşarak; "Sizin derdinizin ilacı Hasan Sezâî'dedir." diyerek oradan ayrıldı. Ertesi gün dergâhın önü ana-baba gününe döndü. Hastalığa yakalanan herkes çare bulmak ümidiyle dergâha koşuyordu. Hasan Sezâî Efendi, gelenlerden her birine, onların dergâh kapısına astıkları geyik boynuzundan kazıyıp, toz hâlinde veriyordu. O tozu yarasına süren herkes Allahu Teâlâ'nın izniyle şifâ buldu. Bu arada herkes hatasını anlayıp, yaptıkları iftira ve dedikodulara pişman oldular, tevbe ettiler. Böyle bir dertten kurtulmuş olmanın verdiği sevinçle, bir sergi açıp üzerine para attılar. Toplanan paralarla dergâhın kapısına bir çeşme yapıldı. Tüm İnsanların istifadesine sunuldu.

Şerbet Oldu

Bir gün içkiye müptela olan bazı gençler, torbalarına içki şişeleri koyarak, kıra içki içmeye gidiyorlardı. Giderken, Hasan Sezâî'nin dergâhının önünden geçmeleri icap etti. Hasan Sezâî Efendi onları görerek; "Evlâtlar, nereye gidiyorsunuz. Torbaların içindeki şişelerde ne var?" diye sordu. O gençler, muziplik olsun diye ve hâllerini gizlemek için gülerek; "Efendibaba! Kıra gezmeye gidiyoruz. Şişelerimizde de şerbet var." dediler.

Hasan Sezâî tebessüm edip; "Peki öyle olsun." buyurdu. Gençler ayrılıp gittiler. Kıra vardıklarında sofralarını kurdular. Şişelerindeki içkiyi içmeye başladıklarında hepsi birden çok şaşırdı. Çünkü şişelerin içindeki içkilerin hepsi şerbet olmuştu. Hepsi birden yolda Hasan Sezâî Efendi ile karşılaştıklarını ve konuşmalarını hatırladılar. Bu hâlin, o büyük zâtın bir kerameti olduğunu anlayıp, hepsi tevbe etti ve ondan sonra bir daha içki içmediler.

Vefatından Yüz Sene Sonra

Hasan Sezâî Hazretleri'nin hayatında çok kerametleri görüldüğü gibi vefâtından sonra da böyle fevkalâde hâlleri, kerametleri çok görülmüştür. Vefâtından yüz sene kadar sonra, kabrini su basmıştı. Dergâhın bulunduğu yerdeki caminin hatibi rüyada birkaç defa ikaz olundu. Bunun üzerine, hürmetle ve hükümetin de malûmatı olarak, tasavvuf ehli zâtların da huzurunda, besmele ile kabir açıldı. Bu arada Hasan Sezâî Hazretleri'nin cesedi de göründü. Vefâtından sonra aradan yüz küsur sene geçmiş olmasına rağmen, vücudu taptaze duruyordu. Kabirden alınıp yan tarafta bir odaya kondu. Oraya konulduğu anda etrafı çok güzel bir koku kapladı. Kabir tamir edilip ve su basması önlendikten sonra tekrar aynı kabre defnolundu. Bu hâli gören ve duyanların muhabbet ve bağlılıkları daha da arttı.

Kaynakça

1-Osmanzade Hüseyin Vassaf, Sefînet-ül-Evliyâ, (Derleyen: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), c.3, İstanbul, 2015.

2-Kâmûs-ül-A'lâm; Osmanlıca, c.4, 1996.

3-Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî, (Çevirmen: Cezair Yarar), İstanbul, 2001.

4-İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, c.17.

Hikmet-i İlâhî

Tohum koymuş meyvesinin özüne
Ağaçları çekirdeğe saklamış
Âlemleri ol Resulün yüzüne
Halk eyleyip, nuru ile paklamış

Arzı dünya döner ismin anarken
Leylü nehar aşkı celil yanarken
Zalim nefis imtihanla sınarken
Rabbim bizi rahmetiyle aklamış

Rüzgâr verir bulutları ağdırır
Merhametle yere yağmur yağdırır
Kudretinden arza boyun eğdirir
Âlemleri içten içe eklemiş

Her âdeme ömür vermiş yaşaya
Ne erine bakar, ne de paşaya
Günahı sevabı yazar köşeye
Tevbe kapısında, durup beklemiş

Balığa can vermiş, hayatı da su
Şeytan azdırarak kuruyor pusu
Her canlı tadacak ölüm korkusu
Bazen yürek çarpmış, bazen teklemiş

Yerde karıncayı yürüten Hüdâ
Eylesin günahtan bizleri cüda
Uyarır yatarken derin uykuda
Kulluğun şerefini bize yüklemiş

Hilkati'yim der ki gelmişim fânî
Önceden gelenler nerdeler hani
Ecel vakti gelir verirsin canı
Azrail'e emir, verip yoklamış

Ramazan PAMUK

Fatih ÇINAR*

Halvetiyye'nin Gülşeniyye-Sezâiyye Kolu ve

Hasan Sezâî Hazretleri

"Sezâî Efendi, edebî zevki bakımından büyük etkiye sahip olmuş bir sûfîdir. O, edebî tesirinin yanında tasavvufî görüşleri açısından da etkili olmuş bir gönül eridir."

Halvetiyye Tarîkatı şube ve kollarının çokluğu nedeniyle "Tarîkat Fabrikası" veya "Tarîkat Kuluçkası" şeklinde anılan, ilmî, siyâsî, kültürel ve vicdânî yönden tarihte derin izler bırakan etkin bir yoldur. Halvetiyye'nin dört ana şubesinden biri olan Rûşeniyye şubesinin müessisi Dede Ömer Rûşenî'nin (ö. 892/1486), halîfelerinden Diyarbakırlı İbrahim Efendi'ye (ö. 940/1533) bir gül vererek "Sen ol bâğ-ı bekânın gülşenisin" sözlerini sarf etmesi üzerine İbrahim Efendi "Gülşenî" lafzını, mahlâs olarak kullanmış ve bu sebeple, onun Rûşeniyye şubesinden neşet etmesine vesile olduğu alt kola "Gülşeniyye" denilmiştir. "Gül Bahçesi" anlamına gelen bu isimle anılan Gülşeniyye kolu İbrâhîm-i Gülşenî, Dede Ömer Rûşenî, Pîr-i Sânî Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (ö. 868/1463), Pir Sadreddîn (ö. 860/1455), Ahî İzzeddin (ö. 828/1425) ve Ahî Mirem (ö. 812/1409) vasıtasıyla Halvetiyye Tarîkatı'nın piri Ömer el-Halvetî'ye (ö. 800/1397) ulaşmaktadır.

İbrâhîm-i Gülşenî'nin Kâhire'de tesis ettiği âsitânesinin ve diğer birçok merkezde Gülşeniyye kolunu temsil eden tekkelerin faaliyetleri ile Gülşeniyye, geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. Gülşenî'nin memleketi Diyarbakır başta olmak üzere İstanbul, Bursa, Bulak, İskenderiye, Mekke, Halep, Urfa, Antalya, Şam ve Edirne'deki Gülşeniyye temsilcileri bu kolun mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmışlardır. Bu çalışmada Gülşeniyye kolunun ikinci pîri kabul edilen Hasan Sezâî Efendi ve Gülşeniyye kolu içerisindeki seçkin/etkin konumuna dikkat çekilecektir.

Hasan Sezâî Efendi

Hasan Sezâî Efendi, 1080/1669'da Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusunda yer alan Gördüs/Korinthos kasabasında doğmuştur. Asıl adı Hasan olan Hazret'e, Niyâzî-i Mısrî (ö. 1105/1694) tarafından "Sezâî" ifadesinin mahlâs verildiği ve o günden sonra kendisinin Hasan Sezâî şeklinde anıldığı nakledilmiştir.

'Kaynaklarda verilen bilgilere göre Hasan Sezâî Efendi, 1098/1687'de Venedikliler'in

> "Dîvân'ında Sezâî Efendi, beş kaside, iki terkib-i bend, on iki murabba, iki muhammes, iki tahmîs, iki müseddes, 396 gazel, altı rubâî, otuz üç nazım, on kıta, üç tarih, altı müfred, otuz bir matta' ve yedi ilâhî kaleme almıştır."

Mora'yı işgali üzerine önce İstanbul'a sonrasında da Edirne'ye gitmiştir. Edirne'de bir yakınının vesilesi ile mukâbele kaleminde çalışmaya başlamıştır. Sezâî Efendi, İstanbul'a giderken gemide karşılaştığı bir Halvetî şeyhinin etkisiyle tasavvufa ilgi duymuş ve Edirne'de Şeyh Âşık Musa Hankâhı postnişini Gülşenî şeyhi Mehmed Sırrî Efendi'ye (ö. 1051/1640) intisap etmiştir. Sezâî Efendi, intisabından yaklaşık iki yıl sonra Mehmed Sırrî Efendi'nin vefâtı üzerine seyrüsülûkünü La'lî Mehmed Fenâî

Efendi'de (ö. 1112/1701) tamamlamıştır. Fenâî Efendi'den icâzet alan Sezâî Efendi, Gülşenî Velî Dede Zâviyesi'nde irşâd faaliyetlerine başlamıştır. Üstâdı Fenâî Efendi'nin vefâtı üzerine onun dergâhında Mahmûd Hamdi Efendi (ö. 1113/1701) postnişin olmuş ve o da altı ay sonra dâr-ı bekâya intikâl eylemiştir. Mahmûd Hamdi Efendi'nin vefâtının ardından Hasan Sezâî, görev yaptığı Veli Dede Zâviyesi'ne damadı Ahmed Müsellem Efendi'yi (ö. 1176/1763) görevlendirmiş ve Fenâî Efendi'nin faaliyet yürüttüğü Âşık Musa Dergâhı'nı irşad faaliyetlerinin merkezi yapmıştır. Âşık Musa Dergâhı'ndaki görevi esnasında Mısır'a gidip Gülşenî Tekkesi Şeyhi İbrahim Çelebî'den (ö. ?) icâzet alan Hasan Sezâî Efendi, Edirne'de ikâmet etmeyi tercih eden birçok devlet adamı ile yakın ilişkiler de tesis etmiştir.

'Hasan Sezâî Efendi, 17 Ramazan 1151/29 Aralık 1738 tarihinde Edirne'de vefât etmiştir. Tekkesinin bahçesine defnedilen Hasan Sezâî Efendi'nin kabri üzerine daha sonra kargir kubbeli bir türbe inşa edilmiştir. Vefâtına "Kutb iken göçtü Sezâî rahmetullahi aleyh" mısraı ile tarih düşülmüştür.

Hasan Sezâî Efendi'nin Eserleri, Halîfeleri ve Tesirleriyle Gülşeniyye'ye Etkisi

Dîvân sahibi olan Hasan Sezâî'nin bu eseri için Bursalı Mehmed Tahir Efendi (ö. 1925), "Osmanlı'nın Hâfız-ı Şîrâzî'si" ifadesini kullanmıştır. Geniş hacimli Dîvân'ında Sezâî Efendi, beş kaside, iki terkib-i bend, on iki murabba, iki muhammes, iki tahmîs, iki müseddes, 396 gazel, altı rubâî, otuz üç nazım, on kıta, üç tarih, altı müfred, otuz bir matta' ve yedi ilâhî kaleme almıştır. Ayrıca Dîvân'da Niyâzî-i Mısrî'nin bir gazeline de şerh yapmıştır. Sezâî'nin Dîvân'ı, mürşidi La'lî Efendi'nin Dîvânçe'si ile birlikte basılmıştır. Sezâî Efendi'nin Dîvân'ının Gülşeniyye tekkelerinde en çok okunan Dîvân olduğu nakledilmiştir.

Sezâî Efendi'nin ikinci eseri Mektûbât'ıdır. Onun, oğlu, damadı, halîfeleri, mürîdleri, yakın çevresi ve bazı devlet ricâline yazdığı mektupları, üstâdı Mehmed La'lî Efendi'nin Şerh-i Ma'nevî-yi Şerîf adlı eseri ile birlikte yayımlanmıştır.

Sezâî Efendi'nin bir diğer eseri Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî adlı eseridir ki bu çalışmasında Sezâî Efendi, Niyâzî-i Mısrî'nin, "Halk içre bir âyineyim herkes bakar bir an görür" mısraıyla başlayan gazelinin şerhini yapmıştır.

Görüldüğü gibi Sezâî Efendi, edebî zevki bakımından büyük etkiye sahip olmuş bir sûfîdir. O, edebî tesirinin yanında tasavvufî görüşleri açısından da etkili olmuş bir gönül eridir. Sezâî Efendi'nin hem edebî hem de tasavvufî görüşleri bakımından etkisini gösteren işaretlerden biri "Gel ey dil bülbülü gülzâr-ı tenden eyle ihbârı/Âyân eyle ne gülşenden gelirsin bize de bârî" beytiyle başlayan kasidesinin damadı Ahmed Müsellem Efendi tarafından Şümû-i Lâmi' fi Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi' adıyla şerh edilmesidir. Bu konuda bir delil de onun, "Kalem-i sun'-i ezel her ne ki tahrîr etti/Kaydedip suhf-i ebedde ânı takrîr etti" beytiyle başlayan gazelinin Gülşenî-Sezâî şeyhi Şuayb Şerefeddin Efendi (ö. 1911) tarafından Îzâhu'l-meram fi meziyyeti'l-kelâm adıyla şerh edilmiş olmasıdır.

'Şa'bâniyye, Uşşâkiyye, Sünbüliyye ve Nakşbendiyye Tarîkatlarıyla yakın irtibatı olduğu belirtilen Sezâiyye'nin işleyiş, irşâd ve gönül eğitimi bakımından özellikle Mevleviyye Tarîkatı ile bir hayli irtibatı söz konusudur.

'Gülşeniyye şubesinin Sezâiyye kolu daha çok Edirne ve çevresinde yayılmıştır. Örneğin Hayrabolu'da Sezâiyye şeyhi "Çorumluzâde" veya "Çorumlu Kethüdâzâde" ismiyle şöhret kazanmış Muhammed Hasîb Bey, Sezâî Efendi'nin halîfelerindendir. Dîvân sahibi olan Hasîb Bey, Sezâî Efendi'nin bazı gazellerini tahmîs ve Gülşeniyye silsilesini tanzim etmiştir. Hasîb Bey'in medfûn olduğu Hayrabolu Merkez Cami bahçesinde Muhammed Mahvî Efendi de medfûndur ki bu zâtda Hasan Sezâî'nin halîfelerindendir. Muhammed Mahvî Efendi, 1150/1737'de vefât etmiştir. Mezar taşında Sezâî Efendi'nin damadı Ahmed Müsellem Efendi'nin düştüğü bir tarih manzûmesi vardır.

'Tekirdağ'da Sezâî Efendi'nin misyonunu temsil eden en önemli isim Şeyh Kırımî Hasan'dır. 1158/1745'te vefât eden bu zât, Tekirdağ'da Şeyh Bevvâb Muhammed Bey Mahallesi civarında kabristan kenarında dört yanı duvarla çevrilmiş mezarlıkta medfûndur. Burası, "İstanbul Yolu" olarak bilinen Çorlu Caddesi üzerindedir. Tekirdağ'da Sezâî Efendi'den müstahlef olarak görev yapan bir başka Sezâî şeyhi Muhammed Fakrî-i Kırımî'dir. Vefât tarihi bilinmeyen bu zâtın Sezâî Efendi ile Tekirdağ'da hem-sohbet olduğu ve onunla birlikte oldukları süreçte Sezâî Efendi'nin içtikleri kahve fincanının Fakrî-i Kırîmî'nin görev yaptığı Perşembe Dergâhı'nda mahfûz olduğu bilgisi de kaynaklarda yer almaktadır.

Kaynaklarda Horasan Buhara kökenli olan ve Halvetiyye'nin Hayâtiyye kolunun pîri Mehmed Hayâtî (ö. 1180/1766) Efendi'nin de Hasan Sezâî'ye intisap ettiği, müderris, kâtib, kadı nâibliği ve kazaskerlik gibi birçok önemli görevler icra eden Nazîr İbrâhîm Efendi'nin (ö. 1188/1774) Hasan Sezâî'nin halîfelerinden olduğu ve yine son dönemdeki temsilcileri arasında Şeyh Şuayb Efendi'nin yer aldığı Hâletiyye kolunun da Sezâî kolundan neşet ettiği bilgisi de nakledilmiştir.

Son olarak Sezâî Efendi'nin misyonunu İstanbul'da temsil eden Gülşenî-Sezâî tekkelerini zikretmek yerinde olacaktır. Sezâî Efendi'nin halîfesi Tatar Şeyh Hasan Efendi (ö. 1180/1766) Gülşenîhâne olarak zikredilen Gülşenî Tatar Efendi Tekkesi'nde, Sezâî Efendi'nin bir diğer halîfesi Gürcü Ali Efendi (ö. 1187/1773) Balat-Eğrikapı'daki Gürcü Ali Efendi Tekkesi'nde ve Silivrikapı'da Peyk Dede diye anılan Sezâî Efendi'nin bir başka halîfesi Ahmed Remzi Efendi'nin faaliyet yürüttüğü Peyk Dede Tekkesi'nde Sezâî Efendi'nin mesajı İstanbul'da uzun süre karşılık bulmuştur.

Sonuç

İbrâhîm-i Gülşenî tarafından tesis edilen Halvetiyye'nin Rûşeniyye şubesinin Gülşeniyye kolu Hasan Sezâî ile daha geniş kitlelere ulaş-

mıştır. Sezâî Efendi'nin ilmî birikimi, şiirdeki etkinliği, yöneticiler ve farklı inanç grupları başta olmak üzere toplumun farklı kesimleriyle olan yakın ilişkileri, yetiştirdiği halîfeleri ve tekke faaliyetleriyle bu sahada inkârı mümkün olmayan bir başarı elde ettiği anlaşılmaktadır. Başta Edirne ve çevresi olmak üzere Anadolu'nun farklı noktalarında Gülşeniyye misyonunu neşreden Sezâî Efendi'nin bu başarısına Hülya Küçük bir araştırmasında dikkat çekmiştir. Küçük, Sezâî kolunun Edirne dışında Gördüs, Eğriboz, Filibe, Antalya ve Argirikasrı gibi birçok merkezde temsil edildiği bilgisini nakletmiştir.

Netice olarak belirtmek gerekirse Hasan Sezâî'nin yetişmesi, ilmî serüveni, üstâdları, halîfeleri, âsitânesindeki irşâd adımları ile Anadolu ve Balkanlardaki birçok merkezde açılmasına vesile olduğu tekkelerdeki faaliyetleriyle ilgili, burada aktarılan verilerle yetinmek doğru bir tavır olmayacaktır. Son dönemde Sezâî Efendi ve temsil ettiği kol üzerinde yoğunlaşan çalışmalar, bahsi geçen alanlarda daha da derinlikli araştırmalara kapı aralamalı ve Sezâî Efendi'nin yaşadığı dönem ve sonrasındaki sürece etkisi bütüncül bir yaklaşımla gözler önüne serilmelidir.

Dipnot

* Dr. Fâtih ÇINAR, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
Yazının geniş dipnotlarını web sitemizin makaleler bölümünde bulabilirsiniz.

Hasan Sezâî Gülşenî Hazretleri

Gülşenî pir-i sânsî,
Hak âşığı gönül eri.
Rasûllulah'ın enîsi,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Arayıp bulunca dostu,
Serçeşmeden dolmuş testi.
Edirne'ye sermiş postu,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Gülşende kızarınca gül,
Söylemezse neylesin dil.
Aşk nârına olmuş fitil,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Mesnevî bahrine varmış,
Eşyanın sırrına ermiş
Dört bin beyitle ses vermiş,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Söz yürüyünce sineden,
Aşk dîvânda bulmuş beden.
Mahlas almış Niyâzî'den,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Asırları tutmuş sesi,
Silmiş gönüllerden pası.
Beş tarîkin halîfesi,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Geçitleri tutsa da kar,
Gönülden gönüle yol var.
Eyübe hikmet fısıldar,
Şeyh Sezâî Hazretleri.

Satılmış ŞEN

İsmail ÇOLAK

Robotik Sistemlerin Öncüsü İslâm Bilginleri

"Cezerî âletlerini, yerçekimi kuvvetiyle çalıştırdı ve bu kuvveti, düşürülen bir ağırlık ve boşalan bir kaptaki şamandıra veya batan bir cisim ile elde etti."

Müslüman bilim insanları, mekanik teknoloji'nin gelişimine hatırı sayılır katkılar sundular. Daha 9. yüzyılda, robotik âletlerin ilk numûnelerini Benî Musa Kardeşler ortaya koydular. Onların çalışmalarını, 13. yüzyılda Diyarbakırlı El-Cezerî daha ileri seviyelere taşıdı ve zirveye ulaştırdı.

İlk Robotik Âletleri Benî Musa Kardeşler Yaptı

9. yüzyılda yaşamış, Beytü'l-Hikme'den mezun olan ve Benî Musa Kardeşler (Ahmed, Muhammed ve Hasan) olarak bilinen Bağdatlı üç matematikçi, 850 yılında içerisinde 100'den fazla şaşırtıcı ve eğlenceli icat ve tasarımın bulunduğu Harika Âletler Kitabı'nı neşrettiler.

Böylece, mekanik teknoloji'yi temellendirmeye dair kayda değer bir hizmete imza atmış oldular.

Bu âletler arasında, Rübik Küp (Sabır Küpü), yapay hayvanlar, yapay sesler ve şamandıralar gibi enteresan cihazlardan başka, ilk kez onlar tarafından icat edilen "robotik âletler" de mevcuttu. Şarkı söyleyen ve kanat çırpan kuş, bu robotik âletlerin en çarpıcısıydı.

Bunun yanında, otomatik flüt çalar cihazı, bugün kullanılan bilgisayardan çok da farkı olmayan ve flüt sesi üretmek için buhar kullanan, "dünyanın ilk programlanabilir makinesi" idi.

Su İçen Boğa Robotu ise, suyu içip bitirdiğinde doymuşçasına bir ses çıkarıyordu.

Öte yandan, açma-kapama düğmesi ve gaz maskesi de, ilk defa Benî Musa Kardeşler tarafından geliştirildi.

El-Cezerî Zirveye Taşıdı

İslâm dünyasında Benî Musa Kardeşler'in başlattığı çalışmaları, 13. yüzyılda Artuklular zamanında (1181-1206) Diyarbakır'da yaşayan ve asıl adı İsmail b. Rezzâz olan bilgin, mühendis ve mûcit, El-Cezerî zirveye taşıdı.

1200'lü yılların başında kaleme aldığı Kitâb fî ma'rifeti'l-hiyeli'l-hendesiyye ve El-Câmi beyne'l-ilm ve'l-amel en-nâfi fî es-sınâ'ati'l-hiyel başlıklı eserlerinde; su saatleri, kandil saatleri, çeşmeler, mekanik yöntemlerle hareket eden otomatik müzik âletleri, su pompalayan makineler, efendisinin eline abdest suyu döken çocuk gibi muhtelif âletlere yer verdi. Her âletin şeklini renkli mürekkeplerle çizerek çalışmasını ayrıntılı olarak izah etti.

> "Cezerî'nin pompaları, hayvan gücünü, su gücü ve dişliler ile değiştirdi. Onun pompaları, hâlihazırda kullanılan yapay kalplere ve bisiklet pompaları gibi âletlere temel oldu."

Cezerî

Cezerî âletlerini, yerçekimi kuvvetiyle çalıştırdı ve bu kuvveti, düşürülen bir ağırlık ve boşalan bir kaptaki şamandıra veya batan bir cisim ile elde etti.

Büyük kısmı bugünkü mühendislik terminolojisine giren makine parçaları üzerine yaptığı çalışmaların en önemlileri şunlardır: Konik vanalar, kapalı kum kutularında pirinç ve bakır döküm, tekerleklerin balansı, ahşap şablonlar, âletlerin kâğıttan maketleri, su akıtan savakların ayarlanması, çarpılmayı en aza indirmeye yarayan ahşap

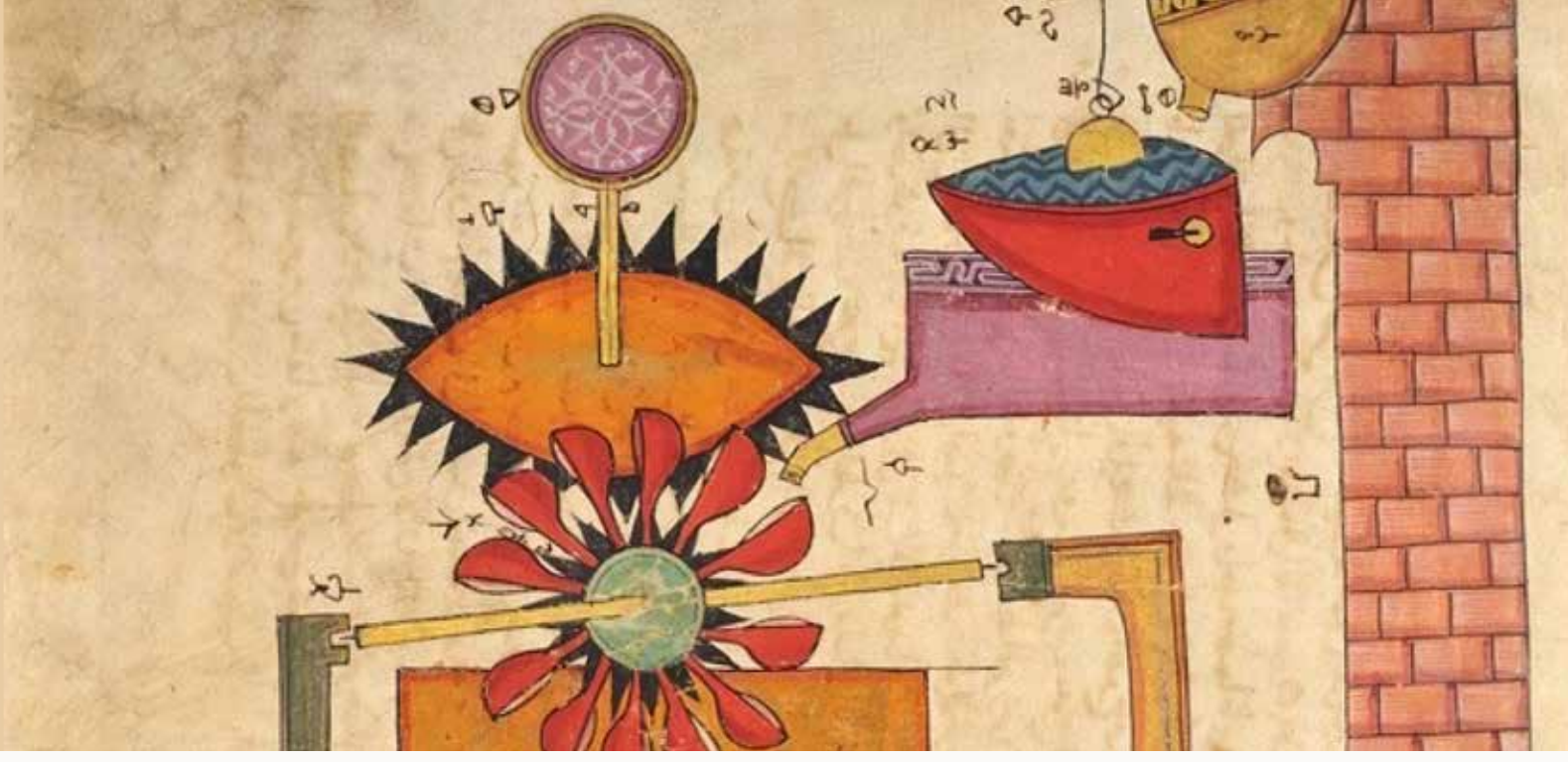

tabakalar, gerçek anlamda emme borusunun kullanılması, suyunu belli bir zaman aralığı ile boşaltan kaplar ve daire sektörü dişliler.

Bunlardan bir kısmı yüzyıllar sonra Avrupa'da güya yeniden keşfedildi. Meselâ, kapalı kum kutularıyla döküm, Avrupa'da 1500'lü yıllarda başladı. Konik vanalardan ilk söz eden Leonardo da Vinci (1452-1519)'dur. Su saatinde, seviye kontrol cihazına benzer ve buhar kazanlarında kullanılacak bir âletin patenti, İngiltere'de 1784'te alındı.

Cezerî'nin Ürettiği Sistemler

El-Cezerî'nin bir diğer icadı da, krankı ve bağlantı çubuğu olan, dairesel hareketi doğrusal harekete dönüştüren makine idi. Günümüzde krank çubuğu sistemleri, araba motorlarından oyuncaklara değin her yerde kullanılmaktadır.

Cezerî, parmağını bile oynatmadan yüklü miktardaki suyu kaldırmayı sağlayacak parlak bir sistem geliştirdi. Beş adet su kaldırma makinesi tasarladı. Bunlar arasında, suyla çalışan, sulama ile temizlik ihtiyacını karşılamak için kullanılan ve 12 metre yükseğe su çekebilen bir pompa/tulumba da vardı.

Su çarkı ile işleyen tulumba, modern mühendisliğin tesisine doğrudan katkıda bulundu. Bu makine, çift etki ilkesinin uygulanması, dönme hareketinin ileri-geri harekete çevrilmesi ve emme borusunun bilinen ilk tatbiki olması bakımından çok önemlidir. Dolayısıyla buhar makinesinin ve emme basma tulumbanın ilk örneği sayılabilir.

Cezerî'nin pompaları, hayvan gücünü, su gücü ve dişliler ile değiştirdi. Onun pompaları, hâlihazırda kullanılan yapay kalplere ve bisiklet pompaları gibi âletlere temel oldu.

Şimdiye kadar Batı'da, Leonardo da Vinci'nin hidrolik ve dişlileri geliştirerek kullandığına inanıldı. Fakat çalışmalarında, kendinden önceki Müslüman mekanik dâhîlerin verilerinden yararlandığı ihtimali oldukça kuvvetlidir.

Son Söz

Bizden (ç)alınan bilim/medeniyet mirasımızı devralacak ve onu kadim köklerine dayandırıp çağa uyarlayarak kendi özgün mecrasında yeniden şahlandıracak yeni Benî Musalara ve Cezerîlere şiddetle ihtiyaç duyduğumuz vakıadır.

Kaynakça:

El-Cezeri, El-Câmi Beyne'l-İlm Ve'l-Amel En-Nâfi Fî Es-Sınâ'ati'l-Hiyel, Yayıma Hazırlayanlar: Sevim Tekeli, Melek Dosay, Yavuz Unat, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2021.

Kazım Çeçen, Atilla Bir, "Benî Mûsâ", DİA, c.5, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.

Sadettin Ökten, "Cezerî", DİA, c.7, TDV Yayınları, İstanbul, 1993.

İrfan Yılmaz, Yitik Hazinenin Kâşifi Fuat Sezgin, İstanbul, 2014.

İslam Uygarlığı'ndaki 1001 Buluş ve Olağanüstü Gerçekler, Editör: Salim T. S. Al-Hassani, National Geographic, Editör: Salim T. S. Al-Hassani, National Geographic, (baskı yeri ve tarihi yok).

Edirne

Bir şehir ki Türkiye'nin serhaddi,
Elmasta kaç kırat değer Edirne?
Güzellikler hem mânevî hem maddî,
Saklıymış kalbinde meğer Edirne...

Süloğlu'nun, Uzunköprü niyâzı,
Selimiye yükseltiyor avazı,
Burmalı camimiz hep mütevâzı,
Eski camide baş eğer Edirne...

Şifahânede su sesi, ney sesi,
Rengârenk sabunlar yıkar herkesi,
Badem ezmeleri, kurabiyesi,
Tadı damaklarda ciğer Edirne...

Meriç kıyısında kandiller yanar,
Tunca da Arda da kaç kadim pınar,
Tarihin bağrında kök salmış çınar,
Mâzi yaprak yaprak yağar Edirne...

İpsala hududun nabzını tutar,
Lalapaşa Türklüğe bir mânâ katar,
Enez, Havsa, Keşan ufkunda batar,
Hanlar kucağında doğar Edirne!

Hacı Bayram, Sultan Murat nice sır,
Hacerü'l-Esved sur, külliye huzur,
Zor zamanda kendisini savunur,
Kahpe düşmanları koğar Edirne...

Böylesi muhteşem mimari varken,
Celil'im yollara düşelim erken,
Destanlar, romanlar az gelir derken,
Bir şiire nasıl sığar Edirne...

Halil GÖKKAYA

Bilal KEMİKLİ*

Şehri Lâtif Kılan İnsan

"Bosna'nın neresine bakarsanız bakın, orada bir mezarlık karşınıza çıkacak... Bütün şehirler, hatta kimi köyler böyle. Novoseoci'deki şehitlikteyiz... Burası bir köy; rehberimizin akrabaları da bu civarda şehit olmuş."

Şehri lâtif kılan şey nedir? Tarihi mi? Kurulduğu mekân mı? Doğal güzellikleri mi? Havası, suyu mu? Mâbetleri, mimarî yapısı, köprüleri veya çeşmeleri... Nesi? Hangi yönü?

Elbette bütün bunlar ve burada sayamadığımız diğer maddî ve mânevî özellikler şehri lâtif kılar. Şehri nâzenin, güzel ve edâlı kılar. Fakat şu var ki, bütün bunları anlamlandıran insandır... İnsansız şehir düşünülemeyeceğine göre, esas olan insanın kalitesi, değerlisidir. Şunu demek istiyorum: Şehri gerçek anlamda lâtif kılan, yetiştirdiği değerli insanlarıdır.

Hani eskiler demişler ya, "Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn..." Şehir değerine, orada yaşayan ve daha evvel yaşamış olan insanla ulaşır. Bu böyledir; letâfet, güzellik ve edâ da... Evet, şehir insanla güzelleşir.

Yeşilliğin bütün tonlarını barındıran, serin suların aktığı, Drina Nehri boyunca hep bu düşünce aklımın bir ucunda öyle duruyor.

İnsan bozulup değerini yitirince, şehir de bozuluyor ve letâfetten kesâfete doğru seyrediyor. Katılaşıyor şehir, âdeta taş kesiliyor.

***

Bosna'nın neresine bakarsanız bakın, orada bir mezarlık karşınıza çıkacak... Bütün şehirler, hatta kimi köyler böyle. Novoseoci'deki şehitlikteyiz... Burası bir köy; rehberimizin akrabaları da bu civarda şehit olmuş. Öyle geçerken uğruyoruz, o kadar. Şehitliğin neredeyse yarısı, Kariç ailesinin erkekleriyle dolu.

Yeşilliklerin ortasında güzel bir köy. Yeni bir cami yaptırılmış; geniş avlusu olan bir cami... Lâkin ortada insan yok.

İnsan hırsla hareket edince değer kalmıyor geride... Güya, din ve etnik mirastan tevârüs eden değerler, hırsın zebûnu oluyor, bozuluyor, değişip dönüşüyor ve âdeta insanı canavara dönüştüren bir iksir oluyor.

Tabiat göz bebeğini kaybediyor... Körleşiyor âlem. Şehir letâfetini yitiriyor.

***

"İnsan hırsla hareket edince değer kalmıyor geride... Güya, din ve etnik mirastan tevârüs eden değerler, hırsın zebûnu oluyor, bozuluyor, değişip dönüşüyor."

Sadece Serebrenica'da değil, bütün bir Bosna'da aynı vahim durumu gözlemlemek mümkün.

İnsanlık kaybolunca, vahim manzaralar şehrin güzelliklerinin yerini alıyor. Issızlaşıyor, insansızlaşıyor şehir... Kesif, daha da kesif.

TİKA'nın da destek verdiği Galeri'deyiz... O elim hadisenin kanıtlarını sergileyen bir galeri. Fotoğraflar, fotoğrafla; genç, yaşlı, asker sivil ve hatta çocuk şehitler. Onlardan geriye kalan birkaç eşya, duvara kazınmış birkaç cümle.

Bir fotoğrafın önünde uzunca bir süre duruyorum. O elim günü, korku şehri Serebrenica'yı tasvir eden fotoğraf. Kuşlar firarda, ölüm şehrinden kaçıyorlar. Pencereden bir yaşlı kadın, korku dolu nazarla bakıyor. Ötede sokak ortasında çaresiz bir yaşlı kadın gene var. Bilemem bunların tarafını, ama yaşlılar... Acının tarafı mı olur? Hangi ana evlâdının bu denli acımasız eli kanlı bir katil olmasını ister? Analık evrensel merhamet barındırmaz mı içinde? Belki de yaşlı oldukları için kendilerine yaşama şansı verilmiş bedbahtlar. Öyle çaresiz bakıyorlar... Kuş değiller ki, uçabilsinler. Uçup da kaçabilsinler. Bir iki araba, caddenin iki yakasına terk edilmiş. Hava kesif... Bulutlar adeta kıyameti andırıyor. Issız şehrin sokakları, korku saçıyor.

Tabiatın cennet köşelerinden birisi burası... Mekân güzel. Su güzel. Hava güzel. Fakat şehir gayet kesif, gayet bunaltıcı, gayet soğuk. Oysa aylardan temmuz; bedenen terliyor, rûhen üşüyorsunuz.

***

Oğuzhan AYDIN*

Dervişlik Yumuşak Huylu Olmayı ve **Yok Olmayı Öğütler**

"Hulûsi Efendi'nin ifadesiyle dervişlik, derin bir farkındalıkla, kendini bilmeyle, zikirle ve tüm varlık iddialarını aşarak Allah'a ulaşmayı hedefleyen bir duruştur. Dervişlik, insanı ikilikten birliğe, içsel dengeye, aşkla bağlantı kurmaya ve Allah'a ulaşmaya yönlendirir."

Derviş kelimesi, tasavvuf terminolojisinde uzun bir geçmişe sahiptir ve kökenine dair çeşitli tartışmalar bulunsa da, genellikle "kapı eşiği" anlamındaki "der-pîş" teriminden türediği kabul edilir. Hulûsi Efendi, dervişliği konu alan iki ayrı gazel yazmıştır. Bu şiirlerde ve diğer yazılarında, derviş kelimesine yüklediği anlamlarda tasavvufî hakikatlerin izlerine rastlanır. Ona göre, derviş sadece ahlâkî meziyetlerle değil, aynı zamanda tasavvufî deneyimle de tanımlanır. Ahlâkî yönüyle dervişlik, mütevâzı, sözünde duran, kulluk bilinciyle hareket eden, içten ve samîmî, cedelleşmeden uzak, insanları maddî durumlarına bakmaksızın eşit şekilde muamele eden, görünüşe önem vermeyen, tasavvufî eğitimde sabırlı, samîmî ve iddiasız bir kişiliktir. Hulûsi Efendi, bir şiirinde dervişi beden ve kıyafetler açısından tasvir eder. Buna göre, derviş, sert zeminde yatar, basit yiyeceklerle beslenir, ayakları çıplak ve başı açıktır. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.) şöyle buyurur:

Gökçek gerek dervişin sanı yoksula baya
Suçluların suçundan geçip hoş görgülü ol

(Dervişliğin gereği olarak fakire de zengine de yumuşak ve lâtif davran. Hoşgörülü olmanın en güzel göstergesi suçluları affetmek hatta onları görmezden gelmektir.)

Özellikle bu satırlarda, tavır, sade dil ve içerik açısından Yûnus Emre'nin etkisi görülür. Zira Yûnus, dervişi betimleyen bir şiirinde çıplak ayakları ve açık başı vurgulamış ve şiirini marifetle sonlandırmıştır. Hulûsi Efendi'nin ifadesiyle dervişlik, derin bir farkındalıkla, kendini bilmeyle, zikirle ve tüm varlık iddialarını aşarak Allah'a ulaşmayı hedefleyen bir duruştur. Dervişlik, insanı ikilikten birliğe, içsel dengeye, aşkla bağlantı kurmaya ve Allah'a ulaşmaya yönlendirir. Ancak mürşidin rehberliği olmadan, samîmî bir niyet olmadan ve maddî varlıklardan vazgeçmeden derviş olunamaz. Tarîkat kapısına adım atmadan, ihlâslı eylemlere sarılmadan dervişlik mümkün değildir. Hulûsi Efendi, derviş olmanın, maddî dünyadan soyunmak, içsel olarak dönüşmek, aşkla yanıp tutuşmak, kolay yolları tercih etmemek, sadece içsel deneyime odaklanmak, olgunlaşmak ve tartışmalardan kaçınmak gerektiğini vurgular. Ona göre, dervişin endişesi dünyevî değil manevîdir. Derviş, dünyevî zevklerle değil, günahlarına ağlayarak, geçmiş hatalarını telafi ederek, ilâhî rızaya ulaşarak ve sevgiliye kavuşarak içsel huzur bulur.

"İslâm'ın işaret ettiği temel prensiplerden biri varlığın tek ve bir olduğudur ve bu sadece ve sadece Allah'ın varlığına dayanır. O'ndan başka gerçek varlık sahibi yoktur; çünkü diğer varlıklar, sadece Allah'ın varlığına bağlı olarak var olurlar."

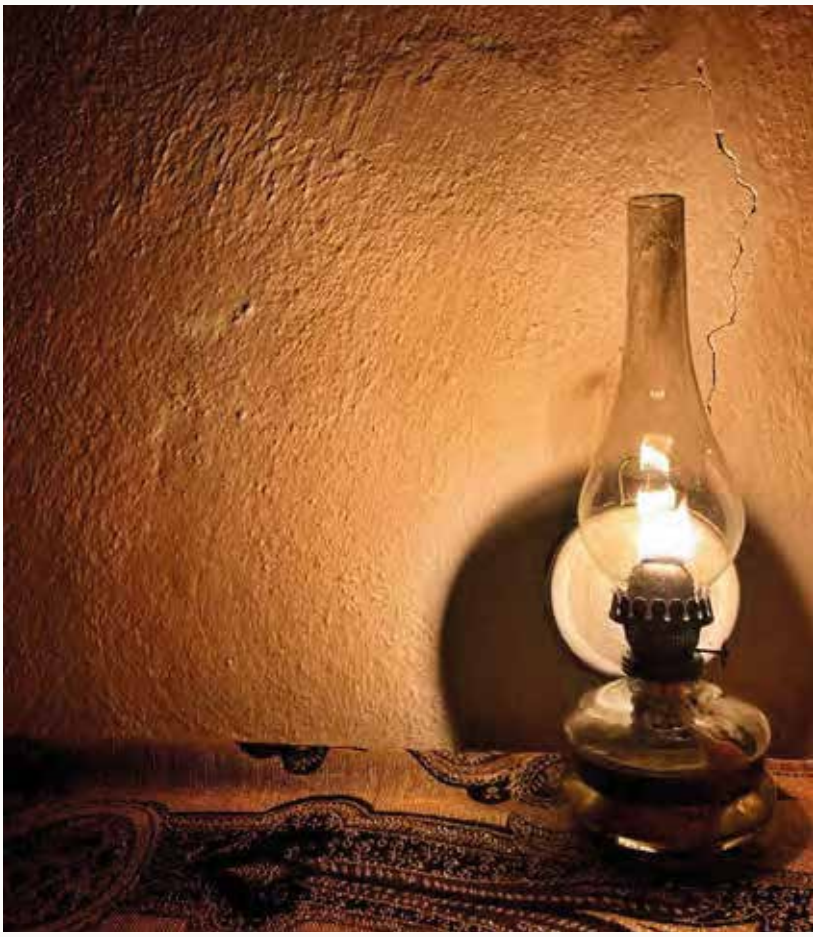

Yok Olunca Var Olunur, Bu da Gerçek Sözle Mümkündür

Hiçbir şeyin olmadığı zamanlarda Hak vardı. Bu evren ve tüm varlıklar yokluk denizinde var olmayı beklerken, Rahmân'ın lütfu ve kudreti onları varlık denizinde gösterdi. Ancak, varlıkların ortaya çıkması onların bağımsız varlıkları olduğu anlamına gelmez; aslında var olan sadece Allah'tır. Diğer tüm varlıklar, öncesiz ve sonrasız olan varlık denizinin dalgalarından başka bir şey değildir. İslâm'ın işaret ettiği temel prensiplerden biri varlığın tek ve bir olduğudur ve bu sadece ve sadece Allah'ın varlığına dayanır. O'ndan başka gerçek varlık sahibi yoktur; çünkü diğer varlıklar, sadece Allah'ın varlığına bağlı olarak var olurlar. Bu nedenle, tüm varlıklar Allah'ın tecellîsi ya da varoluş yerleridir. Evrendeki varlıkların varlığı, bir gölgenin varlığına benzer. Nasıl ki eşya olmadan gölge olmazsa, Allah'ın varlığı olmadan da varlıkların düşünülemeyeceği anlamına gelir. Allah'ın varlığı söz konusu olduğunda, diğer varlıkların varlığı göz ardı edilebilir. İslâm dininde "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur." anlamını taşıyan "Lâ ilâhe illallah" ifadesini söyleyen kişi, Allah'ın yaratıcılığını ve birliğini kabul ederek iman eder. Bu ifade, evrenin yaratıcısı olan Allah'ın tek ve mutlak gerçek olduğunu, varlıkların da sadece O'nun iradesiyle değerli ve güzel olduğunu kabul eder. Allah, her türlü maddî algının ötesindedir ve her zaman aktif ve bilgilidir. Onu gözlerimizle algılayamayız, ancak O, gözlerimizi algılar. Her şeyin yaratıcısı olan Allah'ı takip eden bir derviş, gerçek varlığın sadece O'nun olduğuna kesin olarak inanır. Bu gerçeğe ulaşmak için çeşitli düşünceleri ve inançları tetkik edebilir, ancak ruhsal deneyim yoluyla bu gerçeği anlayabilir. Hulûsi Efendi (k.s.) "Nasihat" şiirinin son beytinde şöyle buyurur:

Varlığından boşal kim yokluğa erişesin
Sözünü gerçek söyle Hulûsî'nin dili ol

(Dünyevî varlık göstermek insanı olgunlaştırmaz. Yokluk ile sıfatlan ki yüceleri erişesin. Sözünün gerçek olması, her söylediğinin Hulûsi'nin dilinden söylenmiş gibi hakîkat olması demektir. Bana tercüman olmak istiyorsan her sözünde doğru konuş, doğruluktan ayrılma)

Tasavvufta fenâ, Allah'ta yok olmak anlamına gelir. Kul, Allah'ta yok olunca, kendi yokluğunu da fark eder ve fânî olur. İbn Arabî'ye göre, fenâ hâlinde kul, Allah'a ulaşır. Fenâ hâli, kulun kendi benliğinin kaybolması ve tevhidin gerçekleşmesidir. Bu durumda, kul, tüm nefsî arzularını terk eder ve Allah'ın iradesine teslim olur. Bu durum, tevhidin en yüksek derecesidir. Fenâ terimi, müridin kötü alışkanlıklarını bırakıp iyi hasletler kazanması anlamında kullanılır. Özellikle ilk dönemlerde, cehâletin yok edilip yerine ilmin, gafletin yerine zikrin, zulmün yerine ise adâletin gelmesi olarak anlaşılırdı. Bâyezîd-i Bistâmî'ye göre, sâlik, sürekli bir çaba ve nefis mücadelesi ile fânî ve bâkî olmaya erişebilir. Hasan Harakânî, bir sûfîyi tanımlarken, yamalı elbise veya seccade ile değil, belli kurallar veya âdetlerle de değil, "yok olan" bir kişi olarak tanımlar. Harakânî, müritlerini kendi benliklerinden geçip Allah'a ulaşmaya, kendilerini fânî kılmaya ve sadece Allah'ın varlığına bâkî olmaya çağırır. Başka bir tespitinde, sûfînin güneşe veya yıldızlara ihtiyacı olmadığını, varlık kisvesine ihtiyaç duymayan bir kimlik olduğunu vurgular.

"Yok Olursanız, Allah Var Olur."

Allah'ın eşsiz kudretiyle her şeyi yarattığı gerçeği, bilginlerimizi ve gönül hekimlerimizi daima coşturan en büyük gerçeklerden biridir. İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi gibi tasavvuf erbabı, "Yok olunuz. Yok olursanız, Allah var olur." diyerek yok olmanın tasavvuf yolunda önemli bir aşama olduğunu ifade eder. Hakîkatin varlığına ulaşarak fânî varlıktan sıyrılan bir derviş, tamamen ihtiyaçsızlık mertebesine ulaşır ve nihâî saadete erişir. Bu, dünya ve dünyaya dair her şeyden vazgeç-

mekle gerçekleşir. Sevgili Peygamberimiz'in sık sık yaptığı dua da bu yolu izleyecek Müslümanlara rehberlik etmektedir: "Allah'ım! Beni sana karşı muhtaç (fakir) kılarak müstağni eyle. Kendinden başkasına muhtaç (fakîr) etme." Kasas Sûresi'nin 88. âyetinde ifadesini bulan Hakk'ın buyruğunu takip eden bir derviş, Allah'tan başka hiçbir şeyin gerçek varlık olmadığını anlar ve rûhunu dünyevî bağlardan arındırarak yokluğa teslim eder. Hulûsi Efendi gibi, Hakk'ın nuruyla dolan ve bunu başkalarına da yaymak için ömrünü adayan kutlu insanlar, öğrencilerine şu tavsiyede bulunur: "Varlığından boşal ki yokluğa erişesin;/Sözünü gerçek söyle Hulûsi'nin dili ol." Bu tavsiyeyi yapan, gerçeğin yolunda yürümeyi kendine şiar edinen ideal insanların son temsilcilerinden biridir

Gerçek arayanların yöntemi, Hakk'ın şeriatıdır. Bu yolun rehberleri, Allah'ın yiğit erleri olan kutlu kişilerdir. İnsanın düşük benliği, on sekiz bin âlemleri bile tüketse, yine de tamamen yok edilemez. Ancak bu, benliğin terbiyesi ve mücâdele ile mümkündür. Bu ise ilâhî bir doktorun tedavisi ve Allah'ın yolu ile yolunu bulmuş tam bir bilge rehberin nazik bakışları ve tedbirleriyle gerçekleşir. Allah'ın yolunda ilerleyen bir kişinin bağlı olduğu, doğuştan gelen bir şekilde kabul edilmiş olan bir mürebbî ve hakîkî bir rehberin olması gerekir. Böyle bir kişiye bağlanmış olan bağ, varlıkların tümünü bir araya getirerek çözmekten çok, hatta onları harekete geçirmekten bile âcizdir. Çünkü bu bağlanma, insan bedeninden yapılmış açık dört unsurdan oluşan bir aracılıkla, ilâhî elin üstünde olduğu işaret ettiği manevî alışveriştir.

Müslümanlık, öncelikle Allah'a iman ve ardından özünde sözünde doğruluktur. Bir insan Allah'a iman eder ve "Rabbim Allah'tır." der, ancak bu imanını doğrulukla pekiştirmezse, o zaman gerçek selâmete ulaşamaz. Çünkü Allah'a tam mânâsıyla iman eden ve doğruluğu elden bırakmayan bir kişi, dinin rûhunu yakalamış demektir. Hud Suresi'nin 114. âyetindeki "Emrolunduğun gibi doğru ol!"emr-i ilâhîsi bize nasıl davranmamız gerektiğini belirler. Kalbi, düşüncesi, sözü ve işi doğruluktan ayrılmayan bir Müslüman, Allah'a olan imanını yaşamının her alanına yansıtır. İstikâmet sahibi olan bir Müslüman, Allah'a, kendi nefsi ve diğer insanlara karşı sorumluluklarının bilincindedir ve bu sorumluluklarını yerine getirir. İstikamet, doğrulukla aynıdır. Müslümanlık, içiyle dışıyla bir olan, hakka ve hukuka saygı gösteren, dürüst ve âdil bir hayatı gerektirir. Müslümanlık, sadece ibâdetlerde değil, tüm yaşantıda doğrulukla anılmayı gerektirir. Allah'a iman eden ve doğrulukla hareket eden bir Müslüman için dünya ve âhirette korku yoktur, çünkü onlar ebedî olarak cennetle müjdelenmiştir. Hulûsi'nin dili olmak, sözü gerçek söylemekle mümkündür.

Dipnot

*Prof. Dr. Oğuzhan AYDIN, Ankara Gazi Üniversitesi

Hamit DEMİR*

Vasfî'nin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i Vasfetmesi

"Hayatını Hz. Peygamber (s.a.v.)'in adımlarını takip ederek sürdürenler onun izinde kemâle erer. Nitekim bir yolculukta arkadan gelenin, öndekinin ayağından kalkan toza maruz kalması gibi, peygamber âşıkları da onun ayağının tozunu gözlerine sürme çekmiş; bu sürmenin tesiriyle gözleri keskinleşmiş ve hatta nübüvvet ufkunu görür hâle gelmişlerdir."

1733'te Nazilli'de dünyaya gelen Ali Gâlib Vasfî, Uşşâkî şeyhlerinden Abdullah Salâhaddîn Efendi'nin halifelerinden Şeyh Muhammed Zühdî Efendi'nin hem oğlu ve hem de halîfesidir. İlk eğitimini babasından almış, memleketinde kırk dört sene müftülük görevini yerine getirmiş, aynı zamanda irşat faaliyetlerinde bulunmuştur. Hazırladığı fetvaları, âlem-i mânâda Rasûlullah Efendimiz'e arz ettiği ve ondan sonra kullandığı nakledilmektedir. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almıştır. 120 yıllık hayatı boyunca hiç terk etmediği Nazilli, uzun yaşamın merkezi olarak bilinmektedir.[1]

Bilâşek hâk-i pâyin kimyâdır yâ Rasûlallah
Uyûn-ı âşıkâna tûtiyâdır yâ Rasûlallah

(Yâ Rasûlallah! Şüphesiz senin ayağının tozu kimyâdır ve âşıkların gözlerine sürmedir.)

İnsanın dönüş yeri olan toprak, biyolojik açıdan dönüştürücü bir özelliğe sahiptir. Ancak bu toprak, *"Güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."*[2] buyuran Peygamber Efendimiz'in ayağının bastığı toprak olduğunda, söz konusu dönüştürücülük maddî planda kalmayıp mânevî bir boyut kazanır. Ayak toprağı imgesi aynı zamanda adım ve yolculuk kavramlarını da çağrıştırır. Bu bakımdan, hayatını Hz. Peygamber (s.a.v.)'in adımlarını takip ederek sürdürenler onun izinde kemâle erer. Nitekim bir yolculukta arkadan gelenin, öndekinin ayağından kalkan toza maruz kalması gibi, peygamber âşıkları da onun ayağının tozunu gözlerine sürme çekmiş; bu sürmenin tesiriyle gözleri keskinleşmiş ve hatta nübüvvet ufkunu görür hâle gelmişlerdir. Böylece bu toz; eşkıyayı evliyaya, şakîyi saîde, fâsidi sâlihe, kibirli müşrikleri mütevâzi mü'minlere dönüştürmüştür.

Günâhım olsa mânend-i hezârân kûh-ı kâf-âsâ
Nigâhın olsa bir dem hep hebâdır yâ Rasûlallah

(Yâ Rasûlallah! Günahım binlerce Kaf Dağı gibi olsa da senin bir anlık bakışın onların hepsini dağıtıp yok eder.)

"Tasavvufî düşüncenin varlık nazariyesinde, özellikle Ekberî geleneğe göre, Zât'tan ilk zuhûr eden şey, Nûr-ı Muhammedî'dir. Bu nur, hem âlem-i gayb hem de âlem-i şehâdetteki bütün varlıkların kaynağını oluşturur."

Şair, günahlarının çokluğunu Kaf Dağı sembolüyle dile getirmektedir. Edebiyatımızda Kaf Dağı, dünyanın etrafını kuşatan ve aşılması imkânsız olan sıradağların simgesidir. Şair, insanoğlunun işleyebileceği günahları tasvir etmek için yalnızca Kaf Dağı imgesini yeterli görmemiş; bu sıradağların ihtişamını daha da artırmak amacıyla "hezâran/binlerce" ifadesiyle niteleyerek günahlarının büyüklüğünü vurgulamıştır. Ancak böylesine büyük dağlar bile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir anlık nazarı karşısında hiçbir değer taşımamaktadır. Beyitte bu yönüyle, Cenâb-ı Hakk'ın Tur Dağı'na tecellîsini hatırlatan bir telmihin[3] yanı sıra nazarın kaynağına da işaret vardır. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve kâmil

insanların nazarı, gönüllerine yansıyan ilâhî feyzin göz aracılığıyla dışa vurumundan ibarettir.[4]

Behişt-i heşti tezyîn eyleyen nûr-ı zuhûrundur

Ziyâsı nûr-ı zâtından nümâdır yâ Rasûlallah

(Yâ Rasûlallah! Sekiz cenneti süsleyen nur, senin nurunun zuhurudur; cennetlerin ışığı, senin nûrun vesilesiyle görünür hâle gelmektedir.)

Tasavvufî düşüncenin varlık nazariyesinde, özellikle Ekberî geleneğe göre, Zât'tan ilk zuhûr eden şey, Nûr-ı Muhammedî'dir. Bu nur, hem âlem-i gayb hem de âlem-i şehâdetteki bütün varlıkların kaynağını oluşturur. Beyitte de sekiz cennetin aydınlığının Nûr-ı Muhammedî'den kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Cennet ve nur ikilisinin bir arada zikredilmesi, satır arasında şefaat ümidine işaret etmektedir; zira bir önceki beyitte nazarın günah dağlarını yok edeceği belirtilmiştir. Buna göre nur, gönülde günahlardan doğan karanlığı ortadan kaldırır ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şefaatiyle cehennem nârı, cennet nûruna dönüşür.

Azâb-ı dûzahı çekmez sana ümmet olan âdem

"Feterdâ" sana Hak'tan bir atâdır yâ Rasûlallah

(Yâ Rasûlallah! Sana ümmet olan kişi, cehennem azâbı çekmez. Feterdâ, Hakk'tan sana bir ihsandır.)

Ümîd-i Vasfî-i âciz kapında bende olmakdır

Ki baş ü cân sana ancak fedâdır yâ Rasûlallah

(Yâ Rasûlallah! Bu âciz Vasfî'nin ümidi kapında köle olmaktır. Baş ve can, ancak sana fedadır.)

Bir peygamber âşığı olan Vasfî'nin bu na't-ı şerifi ne zaman kaleme aldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, hayatının son döneminde yaşadığı bir hâdise bağlamında hatırlanmalıdır. Nakledildiğine göre Vasfî, hac niyetiyle yola çıkmış ve âdet olduğu üzere kasabanın dışında hemşehrilerine yemek ikram etmiştir. Herkesle vedalaştıktan sonra oğluna, "Eşyamızı topla, Hicaz'a gidemeyeceğiz. Kasabaya dönüyoruz." demiştir. Oğlu, kasaba halkının onları ayıplayacağını ve kararlarından dönmemeleri gerektiğini belirtse de Vasfî, "Halkın dedikodusuna kulak asma. Rasûlullah Efendimiz'in emri bu yöndedir." diyerek cevabını vermiştir. Hikmet-i Hüdâ budur ki Vasfî, kasabaya dönünce ecel sâkîsinin elinden ölüm şarabını içmiştir.[6]

Es-salâtü ve's-selâmü aleyke Yâ Rasûlallah!

Beyitte öne çıkan husus, Duhâ Sûresi'nin 5. âyetindeki bir ifadenin nâkıs (eksik) iktibas yoluyla aktarılmasıdır. Âyette, *"Rabbin sana mutlaka lütuflarda bulunacak, sen de memnun olacaksın."* buyrulmaktadır. Şair ise bu ilhamı temel alarak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in memnuniyetinin, ümmetinin affedilmesi ve korunmasında tecellî edeceğini vurgulamaktadır. Bu, bir bakıma işârî yorum olarak değerlendirilebilir. Zira söz konusu âyetin nüzul sebebi, vahyin bir süre kesilmesinden ötürü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in müşriklerin itham ve eleştirilerine maruz kalmasıdır.[5] Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'i razı edecek şey, aslında vahyin devam etmesidir.

Dipnot

Dr. Hamit DEMİR, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

1.Hayatı hakkında detaylı bilgi için bk. Osmanzade Hüseyin Vassaf, Sefîne-i Evliyâ (İstanbul: Kitabevi, 2015), 4/452-457; Nilüfer Tanç, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (Erişim 10 Eylül 2025), "VASFÎ, Ali Gâlib".

2.Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, Müsned, thk. Şuayb Arnaûd (Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 14/513.

3.7/A'râf 143; "Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti."

4.Konu ile ilgili mütalaalar için bk. Hamit Demir, "Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Tasavvufî Bir Terbiye Metodu Olarak Nazar: Bakmak, Yakmak, Yıkmak ve Yapmak", Sufiyyye 17 (Aralık 2024), 42-44.

5.Bedreddin Çetiner, Esbâb-ı Nüzûl (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2016), 2/954-956.

6.Hüseyin Vassaf, Sefîne-i Evliyâ, 4/453.

Yusuf HALICI

Kolonizatör Türk Dervişleri

"Eser, Barkan'ın, 1936-1960 yılları arasında nüfus ve iskân meselelerine hasredilmiş çalışmaları, 1942'de Vakıflar Dergisi'nde neşredildikten sonra bir klasik hâline gelen 'Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler' başlıklı makalesinin bir araya getirilmiş hâlinden oluşmuştur."

Türk iktisat tarihçiliğinin büyük ismi Ömer Lütfi Barkan, tarihçiliğimizin Köprülü sonrasında uluslararası mecrâda boy gösteren ve onun Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuasını çıkararak açtığı çığırın kendisinden sonraki ilk büyük ismidir. Barkan'ın en önemli yanı, tahrir defterlerini ilk defa sistematik olarak incelemeye başlayan ve bunların Osmanlı toprak ve nüfus meseleleri açısından değerini ortaya koyan bir bilim adamı olmasından kaynaklanır. Strazburg'da okuduğu yıllarda Lucien Febvre ve Marc Bloch gibi Annales ekolünün kurucusu olan tarihçilerin ders ve yayın faaliyetlerinin etkisiyle; ayrıca onların da üstâdı olan meşhur Orta Çağ tarihçisi Henri Pirenne'in eserlerinin gölgesinde gelişen düşünceleri ve bilhassa bu ekolün sonraki temsilcisi Fernand Braudel'in çalışmalarına duyduğu ilgi, Türk tarihçiliğini bu yolda hazırlamak konusunda da kendisini bir öncüye dönüştürmüştür.

Burada, Barkan'ın, 1936-1960 yılları arasında nüfus ve iskân meselelerine hasredilmiş çalışmaları, 1942'de Vakıflar Dergisi'nde neşredildikten sonra bir klâsik hâline gelen "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler" başlıklı makalesinin çatısı altında bir araya getirilmiş, ayrıca bu toplama kapsamlı bir analitik dizin eklenmiştir.

Ö. Lütfi Barkan makalenin/eserin yazılış amacını şöyle anlatıyor: "Ortada koskoca bir imparatorluk var ve bu asırlarca sürüp giden bir egemenlik ve büyük bir coğrafyaya hâkim durumda ama ilk kuruluş dönemini anlatırken iki türlü yorum yapılıyor. Birincisi bunun sadece Padişahların dirayeti ve üstün vasıfları ile Allah'ın bunlara karşı göstermiş olduğu lütuf ve inayet sonucunda böyle bir imparatorluk kurulmuştur. Bir diğeri, daha çok batılıların özellikle Gibbons gibi yazarların ilgi gösterdiği yoruma göre ise, Osmanlılar Bizans ile sınır konumunda ve Asyalı yani Türk unsurların önü rakip beylikler ile kesilmiş olduğundan böyle bir devletin, imparatorluk için insan kaynağını daha çok yerli Rumlar arasında bulduğuna dair yorumdur. Böyle bir yorumda ise askerini Rumlardan, teşkilatını Bizanslılardan alan bir yapı ortaya çıkıyordu ki, aslında bu Bizans'ın devamı niteliğinde bir şeyi gündeme getiriyordu."

Sonuç olarak Anadolu'da ve Rumeli'nde yerleşen bu dervişler bir yandan bulundukları yeri imar ederken diğer yandan bir nevi dinî bir çalışma yapıyorlar, oraları Müslümanlaştırıyorlar. Savaş zamanlarında ise orduya katılarak savaşa gidiyorlar, yani ileri karakol vazifesi görüyorlar. Yazar özellikle Fuat Köprülü etkisi ve onun kitaplarından alıntıyla yazdığı bu makalede bizlere o yıllarda yaşananlar konusunda bir pencere açıyor diyebiliriz.

Eserde yer alan başlıklar şu şekilde:

Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda İskân ve Kolonizasyon Metotları: Sürgün

Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler

Osmanlı Târihinde Rumeli'nin İskânı İçin Yapılan Sürgünler Meselesi

Türkiye'de Muhâcir İskânı İşleri ve Bir İç Kolonizasyon Plânına Olan İhtiyaç

Toprak Reformları ve İç Kolonizasyon Meselesi

Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler

Aydın BAŞAR

Bazı Şeyler Yarım Kalır

Otuzlu yaşların başında bir ara "aşk" üzerine bir şeyler karalamış, aşkın ıstıraplarla olan birlikteliğini kendimce anlatmaya çalışmıştım. Bazı dönemlerde aşkın insanda onulmaz yaralar açtığını, kapanmaz sanılan o yaraların zamanla kuruduğunu fakat mutlaka bir iz bıraktığını anlatmıştım.

Doğrusu benim aşk üzerine söyleyecek pek fazla bir sözüm yoktu. Yine de bu konuda neler söyleyebileceğimi merak ediyordum. Hem sonra içimi kurcalayan sorulara belki yazarak cevap bulabilirdim. Zira yazarken farkına varıyordu insan çoğu şeyin.

Mesela şu dert meselesi, acı çekmek, ıstırap duymak... Bunlar üzerinde yoğunlaşmanın tabiatıma uygun bir tarafı vardı. Belki de kendime bir teselli arıyordum. Ya da yaralı bir kuşa teselli olabilir miydim? Aşkın insanı götürdüğü yeri ona tarif edebilir miydim? Acaba bir şekilde konuyu asıl meseleye getirebilir miydim?

Asıl meseleyi İmam-ı Rabbani Hazretleri şöyle ifade ediyor: "Asıl maksat aşk ve muhabbet değil kulluktur. Aşk güzel kulluk yapılsın diye verilir. Velayet mertebelerinin en sonu kulluk makamıdır. Ondan daha üstün bir makam yoktur." (Mektubat, c.1, 30. Mektup)

Teselli Arayışı

Madem teselli peşindeydim, o halde meseleyi kader bağlamında ele almalıydım. Bu yazgının başrolünde oynayan insanın her şeyden önce bilmesi gereken şey, görünmeyen bir elin her şeyi yönettiğiydi. Takdirin nice işleri vardı ki bunlara akıl sır ermezdi. Onlar sadece sessizce izlenirdi.

Belki de âşığa düşen; "Dostun takdiridir" deyip çektiği acıları gül diye koklamak ve onların kıymetini bilmelkti. Hem sonra acılar sürekli hep aynı kalmıyordu ki. Hayat zıtlıklarla devam ediyordu. Fakat aşkın mantığı Aristo mantığına benzemiyordu. Birbirine zıt duyguları bir arada yaşamak pekâlâ mümkündü.

"Merhum Âşık İsmetî'nin bu hatırasında yarım kalmışlığın hüznünü bulabiliyoruz. Eşi için sandıkta portakal saklayan bu annemizin safiyeti beni çok etkiledi, bilmiyorum sizleri de etkiledi mi?"

Aslında çelişkiler pek problem değildi, fakat aşk üzerine konuşmanın benim haddim olmaması gibi daha ciddi bir sıkıntı karşımda duruyordu. Haddim değildi çünkü Ebû Abdullah El-Kureşi'nin de dediği gibi; "Hakiki muhabbet, sana senden hiçbir şey kalmamak üzere her şeyi sevdiğine hibe ve feda etmektir." Bu sözden anlaşıldığına göre gerçek aşkın standartları epeyce yüksekti. Bizim gibileri ise Yunus Emre anlatıyordu:

İçin dışın murdar iken,
Dost neylesin senin ile?!.
Gönlün gözün nefs ü hevâ,
Aşk neylesin senin ile?!.

Bir Ucu Cennette

Bir ara dilime; "Bir ucu cennette davamız var bizim" diye bir söz takılıp kalmıştı. Dava gibi, gerçek aşkın da bir ucu cennette olmalıydı. Çünkü aşk ve davanın kıymeti; onların bu dünya ile sınırlı olmaması, öte dünya ile alakalı olmalarındandı. Ne zaman ki dava, bu dünyadaki göstergelere endekslendi, ne zaman ki aşk öte dünya ile bağlarını kopardı; tılsımını da kaybetti.

Neden aşk konusu üzerinde bu kadar fazla düşünüyordum ki? Bu canavarlaşan çağda insanı masumlaştıran bir duygu olduğu için miydi ona bu kadar takılmamın sebebi? Oysaki Mevlana Hazretlerinin de dediği gibi; aşkı anlatmak için ne söylersem söyleyeyim asıl aşk belirdi mi sözlerimden utanacaktım.

Acaba; "İstanbul'u sevmezse gönül aşkı ne anlar" diyen Yahya Kemal haklı mıydı? Ama benim içimdeki sorular öyle hemen bitecek gibi değildi. Meselâ bir insan bir parçasını Kastamonu'da bırakmışsa ya da Konya'da ya da Sivas'ta bırakmışsa artık o insan iflah olabilir miydi?

"Aşk sevip sevip kavuşamamaktır" diye bir söz duymuştum bir vakit. Onun insana dert vermesi, zaten hep böyle yarım kalmasından dolayı değil miydi? Dünya belli ki her istediğini vermiyordu insana. Bunun için ahiret vardı ve öte dünya kollarını açmış bekliyordu.

Yarım Kalan Hikâye

Dünyada her şey yarım kalır demişken size bununla iligili güzel bir hikâyem var dostlar; onu anlatmak isterim. TRT'de yayınlanan "Ömür Dediğin" programında, 2018 yılında vefat eden Sivaslı Âşık İsmetî hayatında yarım kalan bir hatırasını şöyle anlatmıştı:

"Eskiden çok yokluk çektik. Hanımımla elli senedir evliyiz, şimdiye kadar hiç problemimiz olmadı. Çok vefalı bir insandır. Eskiden bir gün hanıma annesi iki tane portakal vermiş. O zamanlar köye portakal senenin bir günü ya gelir ya gelmez. Hanım benimle birlikte yemek için kendi payını da yememiş, bir beze sarıp ikisini de sandıkta saklamış.

Bir yere yirmi dokuz günlüğüne çalışmaya gitmiştim. Döndüğümde dedi ki: 'Annem portakal verdi, sandıkta sakladım.' Ben de: 'Hadi getir de yiyelim öyleyse' dedim. Portakalları aldı geldi, sargıları açtık bir de baktık ki ikisi de bozulmuş. İşte eşim böyle vefalı bir insandı."

Efendim, şair İbrahim Tenekeci Abi'nin de dediği gibi; "Burası dünya burada her şey yarım kalır." Burası eksiklikler, noksanlıklar âlemidir. Bizim oralarda; "Fırın tava gelir hamur biter. Akıl başa gelir ömür biter" diye bir laf vardır. Hani bir de şarkı vardır; "Elbet bir gün buluşacağız, bu böyle yarım kalmayacak" diye...

Yeter ki niyetler halis olsun, filmin tamamı belki daha güzel bir ortamda daha güzel bir şekilde yaşanacak. Biz o saflığı, o samimiyeti, o temizliği koruyabilirsek, umuyorum ki nice buluşmaların devamına şahit olacağız. Tabiî ki bir de mutlu olmak için değil, mutlu etmek için yaşamak ne demek; bunun üzerinde biraz düşünelim olur mu?

Merhum Âşık İsmetî'nin bu hatırasında yarım kalmışlığın hüznünü bulabiliyoruz. Eşi için sandıkta portakal saklayan bu annemizin safiyeti beni çok etkiledi, bilmiyorum sizleri de etkiledi mi? Cenab-ı Hak bu hatırayı yıllar sonra duygulanarak anlatan merhum Âşık İsmetî'ye o portakalları ve daha güzellerini eşiyle birlikte cennet bahçelerinde yemeyi nasib eylesin.

Dipnot

1. Bkz. Sohbetler ve Hatıralar, s. 223
2. İlim Yolunda Bir Ömür, s. 58
3. İlim Yolunda Bir Ömür, 93
4. Bkz. Prof. Dr. Ahmet Coşkun, Sohbetler ve Hatıralar, s. 43

Sevgi

Bir damla sevgidir insanın özü,
Doyamaz bu yüzden insan bu tada.
Ölmeden öldürür de ölümsüzü,
Yine de erdiren odur murâda.

Sevgi özde nakış, gözde bakıştır,
Gözlerden gönüle doğru akıştır,
Mevsim sevgiyle yaz, sevgisiz kıştır,
Kavuşmak olur da olmaz mı vedâ?

Hayat, nasıl alıp vermekse nefes,
Sevilmek sevmekle bilmeli herkes.
Sevgi özgür kuştur, istemez kafes,
Muhtaç değil uçmak için kanada.

Sevmek, dostlarına gülümsemektir;
Sevmek, tüm evreni benimsemektir.
Gönül bahçesinde solmaz çiçektir,
Gök kubbe altında kalan hoş sadâ.

Olmaz mı sevgiyle yeryüzü cennet?
Ne kin ne düşmanlık, intikam, nefret...
Sevgisiz yürekler bir parçacık et,
Kalbi gönül yapan iksirdir sevdâ.

Sev ki gönül olsun etten yüreğin,
Dilerim Allah'tan sizler de sevin.
Benden sevenlere selâm söyleyin:
Başka bir mutluluk var mı dünyâda?

İsmail Adil ŞAHİN

Ben Gaybı Bilmem

""Kötü giden bir hayat içerisinde ya da istemediği şekilde devam eden hayatının ilerde nasıl olacağını merak etmek bazen insanî gibi durabilir. Ama bugün adına fal dediğimiz ya da başka isimlendirmeler ile karşımıza çıkan geleceğe dair haber verme gibi safsatalar yok değil."

Günümüzde birçok şey sûnîleşti, her şey göreceli hâle geldi. Diğer bir deyişle riyakârlık had safhaya geldi. İnsanî duyguların hasbîlikten uzaklaşması bizi tamamen metaya bağımlı hâle getirdi. Bunun devamında ise bencillik arttı ve her şeyin sadece kendimiz için bir ihtiyaç olduğu hissi hâsıl oldu.

Hayatımızın yorucu maratonu içerisinde olanla yetinmek ya da kanaat etmek gibi duygular zaten rafa kalkmış gibi. Elbette en iyisini istemek, onu hayal etmek kötü bir şey değil ama buna ulaşmak için nasıl bir yol izlediğimiz önemli. Adâlet duygusunun mahrûm olduğu her yöntem eksiktir. Dolayısıyla hedefe ulaşırken nasıl bir yoldan geçtiğimiz önemli, birilerinin hakkına girerek, onları ezerek mi ilerliyoruz yoksa hakka riayet ederek mi yol kat ediyoruz bu çok önemli. Sabırsız ve tahammülsüz bir neslin yetişmesine şâhit oluyoruz maalesef. Bunun sebeplerinden biri teknolojik gelişmeler. Teknolojik cihazlar vesilesi ile birçok şeye anında ulaşma olanağımız var, bundan dolayıdır ki sabır dediğimiz kavram yok oldu gibi. Her şeye hızlı bir şekilde ulaştığımız için beklemek ve bir şeylerin oluşmasına şâhitlik etmek gibi olgular bizim zihnimizde tahammülsüzlük olarak dışa vurmuş durumda. Dolayısıyla bu bizi sabırsız bireyler hâline ve başkasına karşı saldırgan hâle getirmiş durumda. Sabretmediğimiz için istediğimiz olmadığında hemen saldırıya geçer olduk. İnsanî gelişim açısından sıkıntılı bir durum olduğunu belirtmek lâzım. Çünkü sabretmek bazen insanı ferahlatır. Sabretmek dediğimiz konu sadece sıkıntılara sabretmek değildir, kendimizi dinlemek, durmak, düşünmek ve zamanın geçmesini beklemek de bir nevi sabretmektir.

Bu kadar sabırsızlık içinde geleceğe dair hayallerimizin de olduğunu düşünürsek, bu hayallere hemen ulaşma eğilimindeyiz. İnsanî olarak gözükebilir ama hiçbir şey pat diye oluşmuş değil. Her şey bir sebebe bağlanmış. Bizim sınırlı aklımız ve sınırlı şekilde yapabileceklerimiz ile her şeye anında ulaşmak mümkün değil. Bir apartman dairesinde ikinci kata nasıl ki zıplayamıyorsak, hayattaki hayallerimize de birden sıçrayamayız, hayatın tabiatına aykırı bir durum. İşte durup bunları düşünmediğimiz için sabırsız ve tahammülsüz bireyler olarak hayatın olağan akışı içinde yaşayıp gidiyoruz. Oysa bir durup kendimizi dinlemeye, ne yapıyoruz diye kendimize sormaya ihtiyacımız var!

> "Geleceği görmek çok ciddi bir şeydir. Günümüzde bu tür şeyleri söyleyenlere gülüp geçiyorum çünkü bazı kalıplaşmış cümlelerle insanlara umut vaat etmeye çalışıyorlar ve bu durumu kullanarak haksız bir zenginlik sağlıyorlar."

Kötü giden bir hayat içerisinde ya da istemediği şekilde devam eden hayatının ilerde nasıl olacağını merak etmek bazen insanî gibi durabilir. Ama bugün adına fal dediğimiz ya da başka isimlendirmeler ile karşımıza çıkan geleceğe dair haber verme gibi safsatalar yok değil. Hz. Peygamber (s.a.v.) dahi geleceği bilmezken bizler bunu nasıl bilebiliriz? Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de geleceğe dair haberleri ancak vahiy yoluyla aldığını biliyoruz. En'am Sûresi 50. âyetinde mealen: *"De ki; 'Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım.' De ki; 'Hiç kör ile gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?"* buyuruluyor. Geleceği görmek çok ciddi bir şeydir. Günümüzde bu tür şeyleri söyleyenlere gülüp geçiyorum çünkü bazı kalıplaşmış cümlelerle insanlara umut vaat etmeye çalışıyorlar ve bu durumu kullanarak haksız bir zenginlik sağlıyorlar. İşte biz hayallerimize doğru giderken birilerinin duygularından istifade ederek yolumuza devam ediyorsak, bu yolun sonu selâmet olmaz, dipsiz kuyu olur. Yaptığımız haksızlıkla-

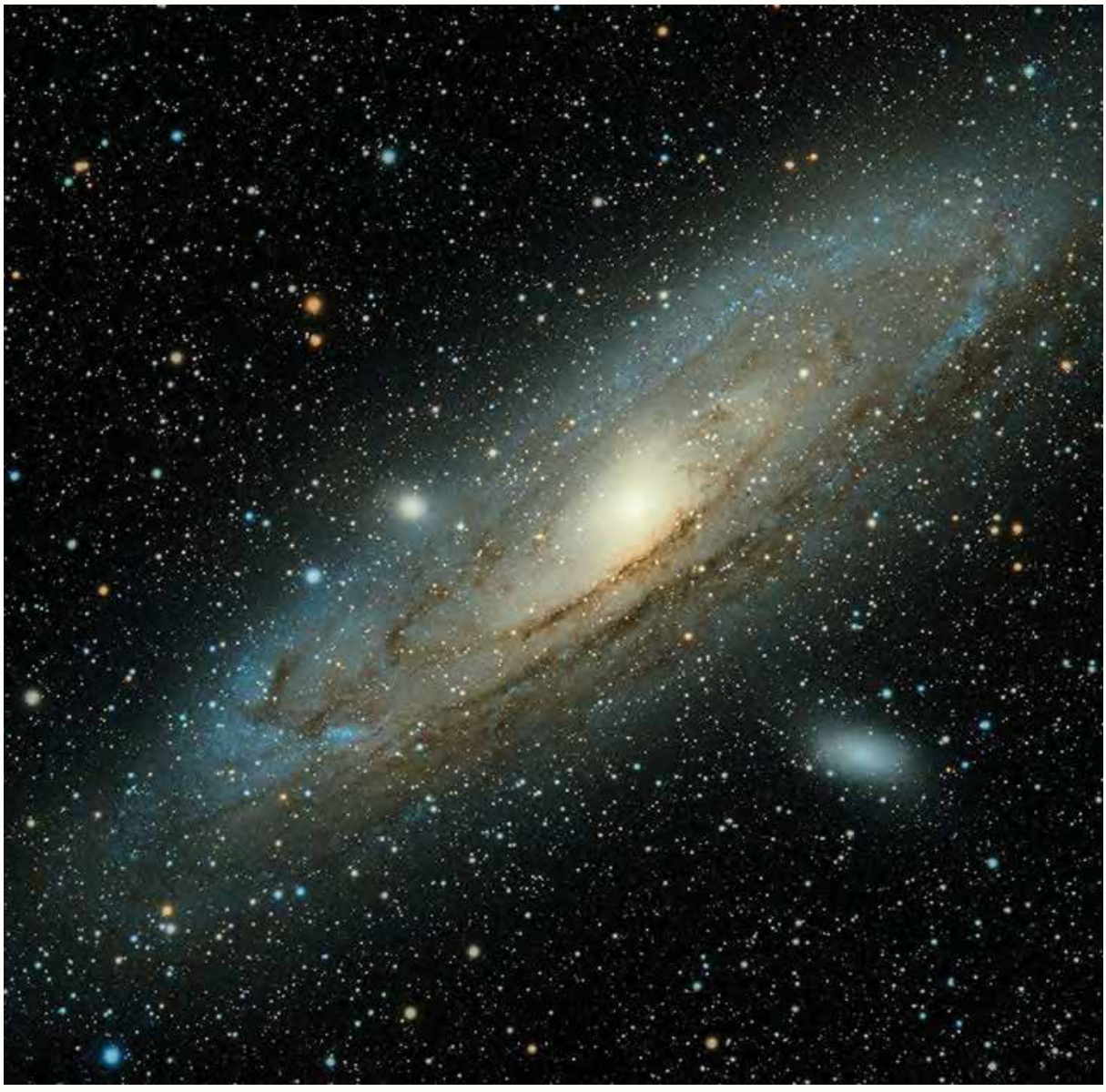

rın yanımıza kâr kalacağını düşünerek yolumuza devam etmemiz ve hakîkaten bunların yanımıza kâr kaldığını görünce de "Adam sen de bir şey olmaz!" deyip yola devam etmemiz doğru yaptığımız anlamına gelmez. Elbette ki bir gün yanlış hesap Bağdat'tan döner ve sonu çetin olur.

Umut satmak, birilerine haksız şeyler vaat etmek çok büyük bir yanılgıdır. Zaten bu tür şeyleri yapan insanların kalpten, şefkatten, merhametten haberdar olduğunu ummak da büyük hata olur. Dolayısıyla tanıdığımız insanların hasbî duygularla çevrili olduğunu görmek, onlara saygı duymak ve bu iyi insanların hayatımızda olmasına özen göstermek lâzım. Ama etrafımda görüyorum ki nerede işe yaramaz, hayata dair bir düşüncesi olmayan, günü istediği gibi kotaran insan var, daha değerli ve saygın konuma getiriliyor. Gömleğimizin düğmesini yanlış iliklersek yanlışa devam eder ve düzelmez. O yüzden düğmeyi baştan doğru iliklemek ve hayata öyle devam etmek gerekiyor. Yanlışı görüp düzeltirsek bizim için iyi olabilir. Görmezden gelip devam edersek bu da kendi seçimimiz olur ki sonuçlarına da rıza göstermişiz demektir. Adâleti benimsemek önemlidir, adâlet üzere yol almak da kılıcın üstünde yürümek gibidir. Sonu ise selâmettir. Her daim adâlet üzere düşünenlerden ve adâlet üzere yol alanlardan olmak umuduyla.

Karanfil

Gönlümdeki sevdaya âşiyânsın karanfil
Râyihanla âdetâ bir cihânsın karanfil

Rengini yâr lebinden vasl ânında almışsın
Âfâkımı kuşatan âsumânsın karanfil

Neden kıvrım kıvrımdır yaprakların âh senin
Sanki sonsuz âlemde hep nihânsın karanfil

Yâr seni sînesinde gizlese ben koklasam
Daldıkça derinleşen bir ummânsın karanfil

Seyrinde enginleşir yâr ile hülyâm benim
Cennetten haber veren bir mihmânsın karanfil

Uğramasın râyihân ehl-i dil olmayana
Ağızlara düşmekten perîşânsın karanfil

Sende ermiş kemâle cennetin kırmızısı
Sen ki yorgun cismime tâze cânsın karanfil

Kâfî'ye esirgeme ömrünce tebessümü
De ki o dertli şâir aşkla yansın karanfil

Ekrem KAFTAN

M. Nuri YARDIM

Unutulmuş Bir Şair
Süleyman Nesip

"Süleyman Nesip, Servet-i Fünûn edebiyat döneminde sevilen ve okunan bir şairdir. Ancak adını fazla duyuramamış, devrin meşhurları arasına girememiştir. Bu durumun hususi mizacından kaynaklandığı belirtiliyor. Zira oldukça çekingen bir yapıya sahiptir."

Unutmayı toplum olarak seviyoruz. Hafızamız ne yazık ki pek güçlü değil. Kabul edelim ki edebiyat tarihimiz unutuşlar, yok farz edişler ve nisyânlarla dolu. Bırakın isimsiz, namsız edipleri biz toplum olarak Üstad Necip Fazıl'ı bile vefâtının birinci yılında unutmuştuk. 1984 yılında Şairler Sultanımızın oğlu merhûm Mehmet Kısakürek ile Doğuş gazetesi adına röportaj yapmaya giderken "Basına küstüm daha bir yıl dolmadan babamı unuttular." demişti. Sonra da sadece benimle mülâkat yapmayı kabul etmişti. Hafızamız niçin zayıf, neden değerlerimize sahip çıkmıyoruz? Bunun üzerinde düşünmek lâzım.

Evet, eskiden böyle bir ihmâlimiz vardı. Ama şimdi yeni yeni toparlanıyoruz, öz değerlerimize sahip çıkıyoruz. Bilhassa son 20 yıl içinde bu yönde olağanüstü çaba görülüyor. Yüzlerce şairimiz, yazarımız, sanatkârımız hakkında önemli faaliyetler, toplantılar yapıldı. Onlara dair kitaplar yayımlandı, sempozyumlar ve paneller düzenlendi. Değerlerimizi yani kendimizi yeniden keşfetmeye başladık. Umutsuzluk yok elbette, çalışıp üreteceğiz. Mademki derdimiz bu, o vakit yazımda unutulmuş bir yazarı hatırlayalım. Servet-i Fünun devrinin önemli şairi Süleyman Nesip'i anlatalım.

Kaynaklarda Nasıl Geçiyor?

Ansiklopedi ve edebiyat tarihlerinde Sami Mehmed Bey veya Süleyman Paşazâde adıyla tanınan ama daha yaygın olarak Süleyman Nesip olarak bilinen şairimiz Servet-i Fünûn mensûbudur. Bu anlayışa bağlı bir kalem erbabıdır. Meşhûr "Şıpka Kahramanı" ve Dârüşşafaka'nın da kurucularından olan Müşir Süleyman Paşa'nın oğludur. Babasına olan hürmeti ve muhabbeti dolayısıyla "Süleyman Paşazâde" ismini de kullanmayı tercih etmiştir.

1866 yılında İstanbul'da doğdu. Henüz çocuk iken annesini kaybetti. Bu vefât onu hayatı boyunca büyük bir kedere sevk etti. İlk ve orta tahsilini İstanbul'da yaptı. Mekteb-i Mülkiye'ye girdi ve buradan 1889 yılında mezun oldu. 1890 senesinde henüz 24 yaşında iken Bursa İdadisi'ne müdür olarak tayin edildi. Daha sonra Bağdat İdadisi'ne gönderilmek istendi ancak müracaatı üzerine bundan vazgeçildi, tayini durduruldu. Süleyman Nesip'in babası, o yıllarda Bağdat'ta sürgündü. Yetkililerden izin aldıktan sonra babasını ziyârete gitti. Bağdat'ta iken İdâdî Müdürlüğü'ne tayini çıktı. Yıl 1891. Babasının vefât etmesi üzerine Bağdat'tan ayrıldı. 1893'te Bursa Maarif Müdürlüğü'ne nakledildi. Süleyman Nesip bundan sonra Cezayir-i Bahr-ı Sefid Maarif Müdürü (1900) ve İstanbul Maarif Müdürü (1908) oldu. 1909 senesinde Meclis-i

> "Süleyman Nesip, maarif meseleleri üzerinde mesai harcamış ve bu yolda çeşitli makaleler ve eserler kaleme almıştır. Yine eğitim usullerine dair çalışmalar yapmış, bu yolda tasarlayıp hazırladığı İlköğretim Yönetmeliği'ni de o kaleme almıştır."

Kebir-i Maarif üyeliğine tayin edildi. 1911'de Mekâtib-i Âliyye Müdürü oldu. Süleyman Nesip 1912'de İlm-i Terbiyye ve Tedris Müfettişliği ile birlikte Meclis-i Maarif daimî azalığına tayin edildi. Dârülfünun Müdir-i Umumiliği'ne ve 1915'te Maarif Nezâreti Telif ve Tercüme Heyeti azalığına atandı. Bu son görevinden sonra vazife almadı. 28 Eylül 1917 tarihinde fani dünyaya veda etti. Vefâtında vasiyeti üzerine Eyüpsultan Mezarlığı'nda aynı edebî gruba mensup olduğu Tevfik Fikret'in yanına defnedildi. Fikret'in kabri daha sonra Âşiyan'a nakledildi.

İyilik Hissine Sahip Şair

Babasını örnek alan ve mizaç olarak ona benzeyen, kendisine onu örnek alan Süleyman Nesip, Servet-i Fünûn edebiyat döneminde sevilen ve okunan bir şairdir. Ancak adını fazla duyuramamış, devrin meşhurları arasına girememiştir. Bu durumun hususî mizacından kaynaklandığı belirtiliyor. Zira oldukça çekingen bir yapıya sahiptir. Bir de meslekî çalışmalarına fazla zaman ayırmış, edebî mahfillerde fazla yer almamıştır. Bilhassa maarif meseleleri üzerinde mesai harcamış ve bu yolda çeşitli makaleler ve eserler kaleme almıştır. Şüphesiz bu gayreti de çok önemlidir. Ancak eğitim ve edebiyat dünyaları arasında kaldığını söyleyebiliriz. Eğitim usullerine dair çalışmalar yapmış, bu yolda tasarlayıp hazırladığı İlköğretim Yönetmeliği'ni de o kaleme almıştır. Ki o dönem için bu, büyük bir yenilik teşkil ediyordu. Süleyman Nesip'in terbiye ve pedagoji alanında telif ve tercüme çalışmaları bulunuyor. İstanbul'da muhtelif okullarda kimya, coğrafya, ahlâk ve edebiyat dersleri verir.

Zengin Kültüre Sahip

Süleyman Nesip zengin bir dil ve edebiyat anlayışına, geniş bir kültüre sahip bir kalem erbabı olarak devrinde temâyüz etmiştir. Kendisini iyi yetiştirmiştir. İki Doğu, iki Batı lisanını, dört dili iyi bilir. Bunlar Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızcadır. Şiire çok genç yaşta başlayan Süleyman Nesip'in yayımlanmış ilk basılı manzûmesi 1893 yılındadır. Edebî sahada asıl gelişmesi ise Servet-i Fünûn dergisine mensup olduktan ve buraya yazmaya başladıktan sonra gerçekleşir. Mecmuadaki şiirlerinin konuları çocuk, ıstırap, millî hisler, kadın, aşk, fazîlet gibi mevzulardır. Lirizmi az, biraz sathî fakat samîmiyet yönü çok güçlü şiirler kaleme almıştır. Şair ve eğitimci yönleri olan Süleyman Nesip aynı zamanda iyi bir münekkittir. Ona göre "Edebiyat ve şiir hakîkati ve güzel olanı arama" sanatıdır. Hocası Recaizâde Mahmud Ekrem'in tesirinde kalmıştır. Evlenemedi, hüzünlü, melânkolik, keder yüklü ve gamlı şiirler kaleme aldı. Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızcayı iyi bilen Süleyman Nesip bu dillerde bazı eserleri Türkçeye aktarmıştır. Kaleme aldığı bütün şiirlerin kesin sayısı bilinmemekle birlikte 110 civarında olduğu ifade ediliyor. Bu şiirlerden üçü hece ile yazılmışken geri kalanı tamamen aruzla kaleme alınmıştır. Adına ilk defa 1893'te rastlanıyor ve ilk şiirleri de bu dönemde neşrediliyor. Bu şiirlerinde çocuk sevgisi, eğitim konuları, aile hasreti gibi temalar da vardır. Örnek çocuk ve örnek aile üzerinde durur. Ayrıca şiirlerinde dünyadaki teknik gelişmelerden ve bilim araştırmalarından da bahseder.

Şafak Kıraathanesi'nde

Süleyman Nesip, Bâbıâli'deki edebiyatçıların müdâvimi olduğu kahvelere gider ve kalem arkadaşlarıyla sohbet eder. Meşhûr "Şafak Kıraathanesi"ne devam edenler arasında İbnürreşat, Abdülhalim Memduh, Abdülhak Hâmid, Namık Kemal, Recaizâde Mahmud Ekrem ve Sami Paşazâde Sezâî gibi devrin meşhûr simaları da bulunuyor. Ali Kemal, Fehim, İzmirli Şefik, Leskofçalı Hayreddin, Faik, Halil Edip ve Ahmet Rasim de ara sıra bu mekâna uğrar. Recaizâde-Muallim Naci arasındaki edebî tartışmada Ekrem'in yanında durmakla birlikte Muallim Naci'nin temsil ettiği eski, yani klâsik şiire de asla uzak durmamıştır. Ona göre önemli olan edebî eserin iyi kaleme alınmasıdır. Bu hem şiir hem de nesir için geçerlidir.

Hayırsever Bir Edebiyatçı

Çocukken kabakulak hastalığına yakalanan

ve ömrü boyunca işitme kabiliyeti zayıf olan şairin iyilik yapma duygusu hayatı boyunca egemen olmuştur. Süleyman Nesip örneğine az rastlanan bir iyilik dünyasına sahiptir. Yetim çocuklarının korunması ve okutulması gayesiyle kurulan Darüşşafaka'nın kurucularından olan, babasını örnek alan Süleyman Nesip hayatı boyunca kazancının büyük bir kısmını ihtiyaç sahibi çocuklara, bilhassa yetim ve öksüz çocuklara infak etmiştir. Bekâr bir hayatı yaşadığı için gelirinin büyük bir kısmını fakir fukaraya vermiş, çevresindeki ihtiyaç sahiplerini korumuştur.

Hakkındaki İlk Kitap

Süleyman Nesip hakkındaki ilk kitap vefâtından sonra hazırlanıp yayımlandı. Bir heyet tarafından şiir ve nesirleri gazete ve dergilerden toplanıp bir araya getirildi. Nail Reşad'ın önsözü ile hazırlanan kitap, Süleyman Paşazâde Sâmî Bey-Külliyât-ı Âsâr ve İhtisâsat adıyla 1918 yılında neşredildi.

Süleyman Nesip'in meslekî olarak hazırladığı birkaç eseri vardır. Cezayir-i Bahr-i Sefid'de (Rodos) iken hazırladığı çocuk pedagojisine dair kitabı 1907 yılında İlm-i Terbiye-i Etfal (Çocukların Terbiye İlmi) adıyla neşredildi. Fröbel ve Pestalozzi Usullerinde Talim ve Terbiye Dersleri (1914). Babasının hayatına, İkinci Abdühamid tarafından yaptırılan muhakemesine ve o devrin siyâsî hadiselerine dair bir eseri daha vardır. Bu da babasının hayatına dair olan kitaptır. 1912 yılında yayımlanan eserin adı, Süleyman Paşa Muhakemesi'dir. Pedagojik çalışmaları arasında hazırladığı Kant ve Fichte Terbiye Meselesi adlı eseri yarım kaldı. Ne yazık ki basılamayan ve yarım kalan bir diğer eseri de Muhtasar Kâmûs-ı Felsefe'dir.

Süleyman Nesip hakkında Dergâh Yayınları'nın Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi ile Atilla Özkırımlı'nın Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde bilgi vardır. Ayrıca İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'ın Son Asır Türk Şairleri eseri ile Kenan Akyüz'ün Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi'nde de malûmat bulunuyor. Ruşen Eşref Ünaydın'ın ise Geçmiş Günler kitabında "Süleyman Paşazâde Sâmi Bey" diye bir yazısı bulunuyor. Bazı ansiklopedilerde, edebiyat tarihlerinde ve yazar sözlüklerinde kısa bilgiler olsa da Süleyman Nesip hakkında etraflı, doyurucu bilgiye rastlanamamaktadır. Bu boşluk, edebiyat tarihimizdeki eksiklik, bir an önce giderilmelidir.

Öğretmen Öğrencilerine Nasıl Davranmalı

"Gerçek zenginlik; insanlara güler yüz göstermek, onların sevgisini ve saygısını kazanmak, sıkıntı ve problemler karşısında sabırlı olmak, güzel olanları takdir etmek, başkalarındaki en iyiyi bulabilmek, iyi bir insan olarak hatırlanmaktır diyebiliriz."

Eğitimde başarının kaynağı öğretmen öğrenci ilişkilerinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Öğretmenler, öğrencilerine karşı hoşgörülü ve güler yüzlü olmalı. Çocuğun başarılı olabileceği ortamları hazırlamalı. Hatalar karşısında affedici olmalı. Hatalarını kendilerinin bulmalarına yardımcı olmalı. Onlara isimleriyle hitap etmeli. Çocukların ilgi ve yeteneklerini dikkate almalı. Çocuklara yapabilecekleri görevler vermeli. Gençlerdeki kimlik krizinin çözülmesine yardımcı olmalı. Grup dışı kalmış, terk edilmiş çocuklara özellikle dikkat edilmelidir. Bunlar grup faaliyetlerine, sınıf içi aktivitelere yönlendirilmelidir.

Gençlerin problemlerini çözmede okul yönetimi, danışman rehber öğretmen, veli ve öğretmen kendi aralarında iyi bir iletişim kurarak işbirliğine gitmelidir. Genç çevresinden iyi ilişki, arkadaşlık, dostluk, yakınlık ve sevgi bekler. Gençlere sevgi ile yaklaşılmalı, konuşularak dinlenilmelidir. İnsanî ilişkilerde ortak bir dilimiz olmalıdır. Sorumluluk, hoşgörü, doğruluk, dürüstlük, adâlet, disiplin, cesaret, sevgi ve saygı esas olmalıdır.

Gerçek zenginlik; insanlara güler yüz göstermek, onların sevgisini ve saygısını kazanmak, sıkıntı ve problemler karşısında sabırlı olmak, güzel olanları takdir etmek, başkalarındaki en iyiyi bulabilmek, iyi bir insan olarak hatırlanmaktır diyebiliriz. Çocuklarımızla aynı yöne bakabiliyor, onların ellerinden tutabiliyor, onları dinleyip, anlayabiliyorsak aşılamayacak hiçbir güçlük yoktur.

Öğretmen girdiği ilk sınıfta kalıcı izler bırakmak istiyorsa; samîmî olduğunu gösterecek cana yakın davranışlar sergilesin. İyi bir rehber olduğunu hissettirsin. Dersi zorlaştırmayıp kolaylaştırsın. Öğrenciler okuldan zevk alsınlar. Neşelensinler, gülsünler, birbirlerini kırıp incitmeden birbirleriyle şakalaşsınlar. Öğretmen bunlara bir ölçü dâhilinde izin verir.

Öğretmen öğrencilerine cesaret ve güven versin. Onlara başarı hikâyeleri anlatsın. Öğretmen iyi bir gözlemci ise, bu onun iyi yolda olduğunu gösterir. Öğrenciler özgür bir ortamda yetişmelidir. Bırakın rahatlıkla kendilerini ifade etsinler. Ne derler? "Gözler yalan söylemez." Öğrencilerinizin gözleri sizin nasıl bir öğretmen olduğunuzu anlatır. Sevilen öğretmenin dersinin nasıl geçtiği bilinmez. Eğer öğretmen sevilmiyorsa dersler sıkıcı olur, öğrenci bir an önce sınıftan çıkmak ister, zil çalsa diye zili bekler. Sıkıcı olan öğretmenin dersi bitmez. Öğretmen öğrenciyi sıkmadan dersini işlemelidir. Hangi dersler sevilmiyorsa bilin ki o öğretmen sevilmeyen öğretmendir.

Öğrenciyi başarılı yapan da, başarısız yapan da öğretmenin tutum ve davranışlarıdır. Öğretmen okuma sevgisi verdiği gibi okumadan nefret de ettirir. Öğrenci öğretmenini sevmeli ki koşa koşa okuluna gitsin. Okulu çekilmez bir hâle getirmeyelim. Yüreğimiz bir sevgi pınarı gibi çağlayarak aksın ki, ülkemiz insanlarını, değerlerini ve ülkesini seven insanlarla dolup taşsın. Sınıfını bir bahar havasına çevirmek isteyen öğretmenin hem kalbi hem de gözleri gülmeli ki ülke gül bahçesine dönüşsün.

Zaman zaman öğrencilerinize sorun bakalım. Kendilerini sıkan davranışlarınız nelerdir? Sebeplerini mutlaka öğrenin, ona göre de çaresine bakın. Genellikle öğrenciler şu sebeplerden dolayı dersten sıkılır: Ya bilgi verme yönteminiz iyi değil, ya da öğrencinin seviyesine uygun bilgiler vermiyorsunuz. Şayet böyle bir durum varsa öğretmenin yapacağı ilk iş dersi eğlenceli, zevkli bir hâle dönüştürmektir. Bunun için de ders anlatırken şaka, mizah, espri, hikâye, şiir vb. etkinliklerle dersi sevimli hâle, okulla öğrenciyle ilgili fıkralar, şakalar anlatarak dersi zevkli hâle getirmeliyiz. Sınıfı neşelendirecek bir fıkraya ne dersiniz?

Dersi sıkıcılıktan kurtarmanın yollarından birsi de öğrenci görüşlerine sık sık başvurmaktan geçer. Anket türü yapacağınız çalışmalar size yön verecek, size yol gösterecektir. Öğrencilerin tespit ettiği konulara gereken önemi verdiğiniz zaman, inanın işiniz çok kolaylaşacaktır. Öğretmen kendini iyi bir öğrenci olarak görür ve ona göre de davranırsa çok fazla sorunla karşılaşacağını sanmıyorum. Öğretmen hayata hep olumlu bakmalıdır. Olumlu bakan insanlar yaptıkları işte hem başarıyı yakalar hem de huzurlu ve mutlu bir hayat yaşar.

Nasihat Takvimi

ARTIK CEBİNİZDE!

Google play

Download on the App Store

Nasihat Takvimi Mobil Uygulamasını Android ve IOS için indirebilirsiniz.

NASiHAT TAKVİMİ

Nasihat Yayınları tarafından hazırlanan Nasihat Takvimi'ni mobil telefonunuzdan takip edebilirsiniz.

- Namaz Vakitleri
- Bilgilendirici İçerikler
- Tebrik Kartları
- Dini Gün ve Geceler
- İmsakiye
- Kıble Bul

DİVÂN-I HULÛSİ-İ DÂRENDEVÎ'NİN SESİ

Divan Radyo

YAYIN HAYATINA DEVAM EDİYOR

okut indir

Dîvân RADYO

www.divanradyo.com

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın yayın hizmetlerinden biri olan Divan Radyo yayın hayatına başladı. Radyomuzda Osman Hulûsi Efendi'nin Divân-ı Hulûsi-i Dârendevî adlı eserinden ilahi ve şiir dinletileri başta olmak üzere dinî ve tasavvufî yayınlar yapılmaktadır. Radyomuzu web sayfamız üzerinden ve telefonunuza yükleyeceğiniz mobil uygulamalar ile dinleyebilirsiniz. İlginiz için teşekkür ederiz...